

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Rikostaustaisille suunnattujen palveluiden yhteensovittaminen

Kehittämisideoita yhteistyöseminaarista

Harju, Mikko
Hassinen, Rosita

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Rikostaustaisille suunnattujen palveluiden yhteensovittaminen
-Kehittämisideoita yhteistyöseminaarista

Harju, Mikko
Hassinen, Rosita
Rikosseuraamusalan ko.
Opinnäytetyö
Helmikuu, 2018

Harju Mikko & Hassinen Rosita

Rikostaustaisille suunnattujen palveluiden yhteensovittaminen -Kehittämisideoita yhteistyöseminaarista

Vuosi 2018 Sivumäärä 80

Osana toiminnallista opinnäytetyötä järjestettiin yhteistyöseminaari Laurea-ammattikorkeakoulun tiloissa Tikkurilan yksikössä. Yhteistyöseminaari mahdollistettiin opiskelijoiden, työelämän edustajien sekä sidosryhmien yhteistyöllä. Yhteistyöseminaari toteutettiin yhdessä Laurea-ammattikorkeakoulun, Tampereen Silta-Valmennusyhdistyksen, VIERTO- sekä Kääntöpiiri-hankkeiden kanssa. Yhteistyöseminaarin tavoitteena oli hyväksi havaittujen käytänteiden sekä uusien yhteistyömuotojen kehittäminen rikostaustaisten asiakkaiden yhteiskuntaan integroitumiseksi. Seminaarissa toteutettiin aineistonkeruuta varten workshop-työskentelyä. Työpajoissa työelämän edustajat saivat mahdollisuuden keskustella sekä kehittää yhteistyötään eri sektoreiden moninaisissa toimintakentissä. Työpajatoiminnalla sekä puheenvuoroilla pyrittiin tuomaan näkyväksi rikosseuraamusalan asiakkaiden palveluita koskevia epäkohtia. Kehittämisspäivä tarjosi työelämälle ja sidosryhmille tilaisuuden verkostoitua sekä kehittää moniammatillista yhteistyötä.

Opinnäytetyön kirjallisessa raportissa esitettiin asiantuntijoiden ja sidosryhmien yhteistyöseminaarissa esille tuomat tulokset. Niitä peilattiin käsillä olevaan teoreettiseen näkökulmaan, jonka keskiössä ovat Rikosseuraamuslaitoksen kanssa tehtävä moniammatillinen yhteistyö. Raportissa kuvattiin toiminnallisen päivän suunnittelua, toteutusta, arviointia sekä seminaarissa toteutettavaa Workshop- toimintamallia. Tulosten mukaan tiedonkulussa eri tahojen välillä on parannettavaa. Ongelmana on palveluiden hajanaisuus eikä palveluntarjoaja yksin pysty vastaamaan moniongelmaisen rikostaustaisen asiakkaan tuen- ja palveluidentarpeeseen. Niin rikosseuraamuslaitoksella kuin kunnissa ja järjestöissäkin tehtävä yksilö- ja ryhmänohjaus ovat merkittävä osa vankeusaikaa, rikollisuudesta irtautumista sekä niihin liittyvää palvelujatkumoa. Kahoot- sovelluksella kerätyn palautteen mukaan seminaari voitiin tulkita onnistuneeksi. Järjestetty tilaisuus vastasi tarkoitustaan työelämän hanke- sekä yhteistyön kehittäjänä. Opinnäytetyö näyttäytyy osana laajempaa muutostarvetta, joka vallitsee rikosseuraamusalalla tehtävässä yhteistyössä.

Asiasanat: kuntoutuminen, osallisuus, seminaarit, yhteistyö, verkostotyö

Harju Mikko & Hassinen Rosita

Reconciliation of criminal services - development ideas of the cooperation seminar

Year	2018	Pages	80
------	------	-------	----

The purpose of this functional thesis was to arrange a a cooperation seminar at the Laurea University of Applied Sciences campus in Tikkurila. The seminar included Correctional Service students, working life representatives and associated stakeholders. The seminar was implemented between Laurea University of Applied Sciences, Tampere Silta-Valmennusyhdistys, and the Vierto- and Kääntöpiiri-projects. The goals of the seminar were to develop well-established practices and new forms of cooperation to support the integration of clients with criminal-backgrounds back into society. In workshops working life representatives were able to discuss and develop new forms of cooperation in the various sectors. The aim of the workshops and seminar presentations was to highlight the problem of provision of services to correctional services clients. The seminar provided a great opportunity for networking and improving multi-professional cooperation.

The thesis outlines the professionals and stakeholders development ideas from the seminar. The development suggestions concentrated on the theoretical perspective which focused on multi-professional cooperation within correctional services. The thesis includes the planning, implementation, and evaluation of the seminar as well as a description of the workshop-method. The results showed that there was a need for improvement in the communication between different parties. The problem lies in the fragmentation of services and the service provider alone cannot meet the support service needs of multi-problem clients with various criminal backgrounds. Individual client and group work in municipalities and organizations are a significant part of the continuous provision of services to support imprisonment, reduce reoffending and after release or on parole. The received feedback showed that the seminar was successful and the arranged seminar met the aims to. develop project-working and cooperation. The thesis is part of the broader ongoing discussion on the need for change that exists in co-operation in the criminal sanctions field.

Keywords: rehabilitation, participation, seminars, co-operation, psychosocial rehabilitation

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Rikostaustaisten asiakkaiden palveluiden kehittämisseminaari opinnäytetyön kehittämistehtävänä	8
3	Silta-Valmennusyhdistys ry sekä rikostaustaisten palveluihin liittyvät kehittämishankkeet	10
	3.1 Kääntöpiirihanke	11
	3.2 VIERTO- hanke	12
	3.3 Alueellinen yhteistyö rikostaustaisille suunnatuissa palveluissa	13
4	Yhteiskunnalliset lähtökohdat	15
	4.1 Suunnitelmallinen vapautuminen	19
	4.2 Vapautumisvaiheen yhteistyö	21
	4.3 Rikostaustaisten asiakkaiden tuen ja palveluiden tarpeen arviointi	22
	4.4 Sosiaaliset oikeudet.....	25
5	Teoreettinen viitekehys.....	27
	5.1 Vankeusaika kriminologisesta näkökulmasta	27
	5.2 Sosiaalinen deprivatio	28
	5.3 Vaikuttava sosiaalityö	29
	5.4 Moniammatillinen yhteistyö.....	32
	5.5 Desistanssi eli rikollisuudesta irrottautumisen prosessi	33
6	Opinnäytetyön toteutus.....	35
	6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö.....	35
	6.2 Workshop- toimintamalli.....	36
	6.3 Opinnäytetyön prosessin eteneminen	37
7	Sidosryhmien ja ammattilaisten näkemyksiä kehittämistoiminnasta	38
	7.1 Yhteistyön moninainen kenttä: Yhteistyöllä selkeämpi tulevaisuus	39
	7.2 Opiskelun ja työtoiminnan avulla yhteiskuntaan integroituminen	41
	7.3 Asunnottomuus ongelmana: Asunto sekä perustoimeentulo.....	43
	7.4 Asiakkuuden kautta elämänlaatua parantamassa: Perhetyö, omahyvinvointi sekä vahvuudet	46
	7.5 Seminaarin puheenvuorot	48
	7.6 Kahoot- palaute	50
8	Arviointi.....	50
	8.1 Prosessin arviointi.....	50
	8.2 Seminaarin arviointi	51
	8.3 Työelämässä hyödynnettävyyden arviointi	52
	8.4 Johtopäätökset	54
	8.5 Oman toiminnan arviointi.....	58

9	Pohdinta	59
9.1	Oman ammatillisen toiminnan reflektointi	61
9.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	64
9.3	Tutkimuksen hyödyllisyys työelämässä sekä kehittämissuhteet	66
	Lähteet	69
	Kuviot	75
	Taulukot	76
	Liitteet	77

1 Johdanto

Rikostaustaisten yhteiskuntaan integroituminen nähdään usein haasteellisena. Elämäntilanteiden moniongelmaisuus näyttäytyy vaikeuksina löytää asuntoa, työllistyä sekä vahvistaa omaa sosiaalista osallisuuttaan. Rikoksettomuus sekä arjen perustaitojen hallitseminen tuottavat monille ongelmia. Palveluprosesseilla sekä yhteisöjen tuella voidaan lisätä rikostaustaisten asiakkaiden valmiuksia kasvattaa psyykkistä-, fyysistä- ja sosiaalista pääomaa. Tällä hetkellä kuntien, järjestöjen sekä julkisen sektorin palvelutarjonnan nähdään kattavan suurimman osan peruspalvelutarpeista. Rikosseuraamuslaitoksella tehtävästä yksilöllisestä työstä huolimatta ongelmaksi on nähty muodostuvan yhteisten pelisääntöjen löytyminen. Palvelujen kohdentaminen rikosentekijälle vaatii työntekijöiltä erityisosaamista sekä kyseisen asiakasryhmän erityisyyden ja palveluntarpeen tuntemista. Vankeusaikana ja siviilissä olevien kuntouttavien ohjelmien tarjoaminen vaatii asiakkaan yksilöllisen elämäntilanteen tuntemista. Vankeusaikana järjestettävään ohjelmatoimintaan osallistuminen vaatii vangilta omaa halua sekä motivaatiota. Vangin motivaatiota voidaan tukea suunnitelmallisella työskentelyllä yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakkaan kanssa yhdenvertaisen työskentelyn on nähty lisäävän sosiaalisen osallisuuden tunteita sekä laskevan riskiä syyllistyä uusintarikollisuuteen. Seuraamusjärjestelmän kehittyminen kohti avoimempia seuraamuksia antaa mahdollisuuden moniammatillisemmän ja katkeamattomamman tuen tuomitun integroitumiseksi yhteiskuntaan. Työskentelyn haasteina ovat oikea-aikaisen ja riittävän pitkäkestoisen tuen antaminen haastavissa elämäntilanteissa. (Euroopan sosiaalirahasto 2016.)

Tällaisessa tilanteessa yhteistyön merkitys korostuu ja tulisi löytää uusia toimintatapoja tuomitun yhteiskuntaan kiinnittämiseksi. Palveluita yhteensovittamalla on mahdollisuus tehostaa olemassa olevaa palvelutarjontaa, vähentää uusintarikollisuutta sekä kehittää uusia yhteistyömuotoja. Osana opinnäytetyötä järjestettiin yhteistyöseminaari, jonka tarkoituksena oli vahvistaa hyväksi havaittuja käytänteitä sekä kehittää eri tahojen palveluiden yhteensovittamisesta. Seminaari sekä siihen sisältyvät työpajat olivat suunnattu kaikille vankien parissa toimiville ammattilaisille ja muille aiheesta kiinnostuneille niin kunnissa, järjestöissä kuin Rikosseuraamuslaitoksessakin. Työpajojen keskeisiä teemoja olivat opiskelu ja koulutus, työ ja työllistyminen, asunnottomuus ja asumisvaihtoehdot sekä perhetyö ja lähityö. Seminaarinjärjestämisestä vastasivat Tampereen Silta-Valmennusyhdistyksen VIERTO- sekä Kääntöpiirihankkeet yhdessä Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa. Seminaarissa kuultiin asiantuntijoiden puheenvuoroja palveluista sekä niihin liittyvästä yhteistyöstä.

2 Rikostaustaisten asiakkaiden palveluiden kehittämisseminaari opinnäytetyön kehittämistehtävänä

Työharjoitteluiden ja opintojen myötä olimme kiinnittäneet huomiota rikosseuraamusasiakkaiden ympärillä olevien auttavien tahojen laajaan kirjoon sekä toimintaympäristöjen ja palveluntuottajien hajanaisuuteen. Rikosseuraamusalalta saatujen kokemuksiemme mukaan erityisen haastavaa oli ollut tunnistaa asiakaskokonaisuus palvelujatkumona ja nähdä ongelmat niin sanotussa asiakkuuden nivelvaiheissa. Työharjoittelun kautta avautui mahdollisuus kehittää eri palveluiden yhteensovittamista ja opinnäytetyön aihe sai alkunsa työelämän tarpeesta. Toiminnan kehittämisen kannalta oli tärkeää tuoda esille, kuinka kohdata rikostaustainen henkilö haastavassa yhteistyökentässä. Lisäksi oli tunnistettava ne asiat, jotka ovat tärkeitä onnistuneessa palveluiden yhteensovittamisessa.

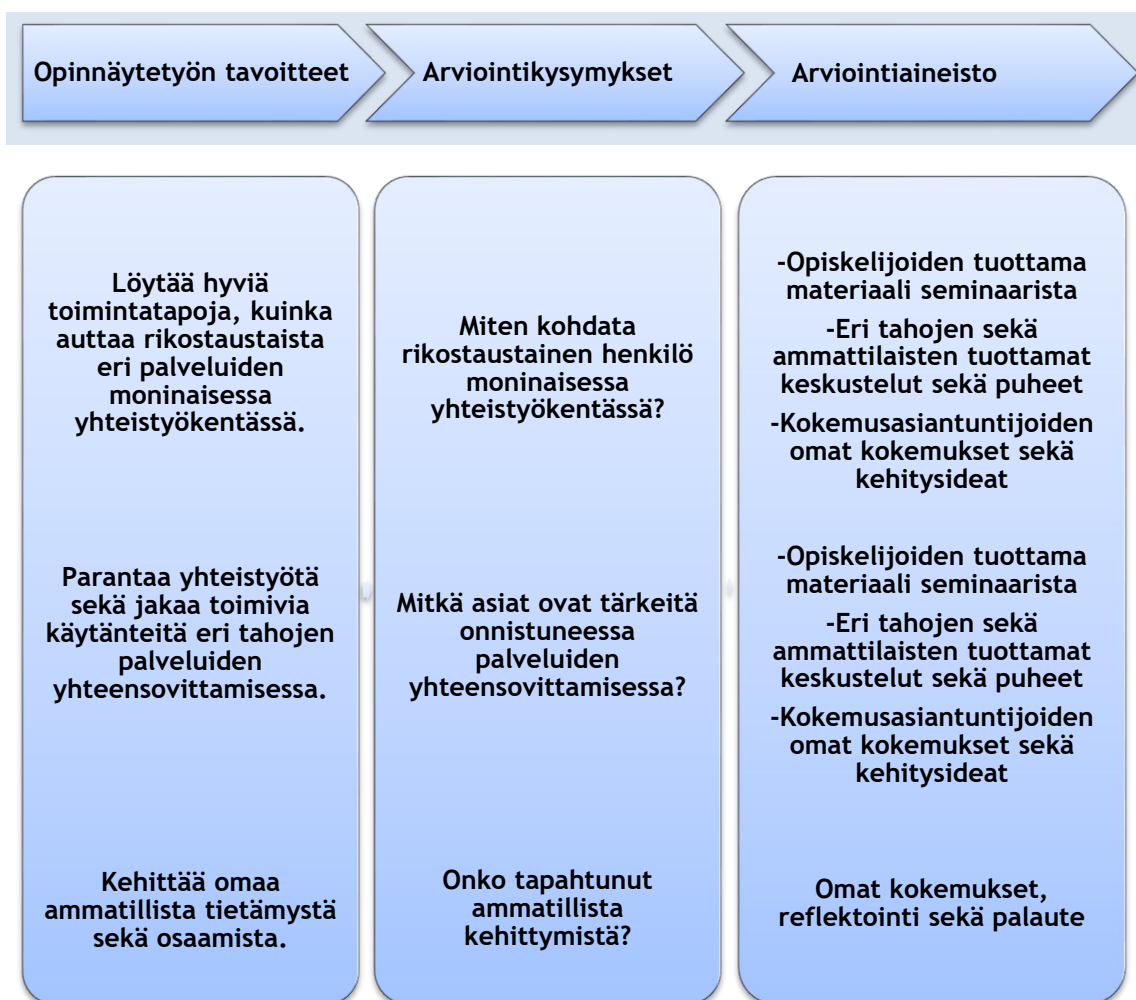
Opinnäytetyöhön liittyen toteutettiin yhteistyöseminaari Vantaan Tikkurilassa yhdessä opiskelijoiden, ammattilaisten, kokemusasiantuntijoiden sekä muiden yhteistyötahojen kanssa. Tapahtuma järjestettiin yhteistyössä Laurea-ammattikorkeakoulun sekä Tampereen Silta-Valmennusyhdistyksen VIERTO- sekä Kääntöpiirihankkeiden kanssa. Opinnäytetyön sekä seminaarin tarkoituksena oli hyväksi havaittujen käytänteiden vahvistaminen sekä uusien yhteistyömuotojen kehittäminen tuomittujen yhteiskuntaan integroitumisen tueksi. Seminaarissa oli mahdollisuus kuulla eri toimijoiden puheenvuoroja tämän hetkisestä palveluntarjonnasta sekä tulevaisuuden suuntaviivoista. Työpajojen keskustelua herättävinä puheenvuoroina kuultiin Tampereen työllisyyspalveluiden sekä Järjestöpuolelta Tampereen Silta-Valmennusyhdistyksen puheenvuorot yhteistyön moninaisuudesta. Työpajojen jälkeen kuultiin Rikosseuraamuslaitoksen näkökulmaa palveluiden yhteensovittamisen yhteistyöstä sekä äänikirjoista tukena rikostaustaisten asiakkaiden luki- ja oppimisvaikeuksissa.

Seminaarissa järjestettiin aineistonkeruuta varten Workshop- työpajoja, joissa ammattilaiset sekä kokemusasiantuntijat saivat mahdollisuuden keskustella sekä kehittää yhteistyötään eri sektoreiden moninaisissa toimintakentissä. Keskusteluilla sekä puheenvuoroilla pyrittiin tuomaan esiin rikosseuraamusalan asiakkaita koskevia epäkohtia, joilla voitaisiin parantaa palveluiden yhteensovittamista. Seminaari ja työpajat olivat osa rikosseuraamusalan opinnäytetyötä. Työpajojen toteuttamisesta vastasivat rikosseuraamusalan sosionomiopiskelijat yhdessä niihin ennalta valittujen sparraajien kanssa. Tässä yhteydessä sparraajalla tarkoitettiin työelämän edustajaa, joka johtaa asiantuntijoiden keskustelua omassa ennalta määritellyssä työpajassaan.

Seminaari järjestettiin 15.11.2017 Laurea-ammattikorkeakoulun tiloissa Vantaan Tikkurilassa. Tavoitteena oli saada työpajoihin +/- 50 asiantuntijaa ja kutsujen lähettämisessä hyödynnettiin

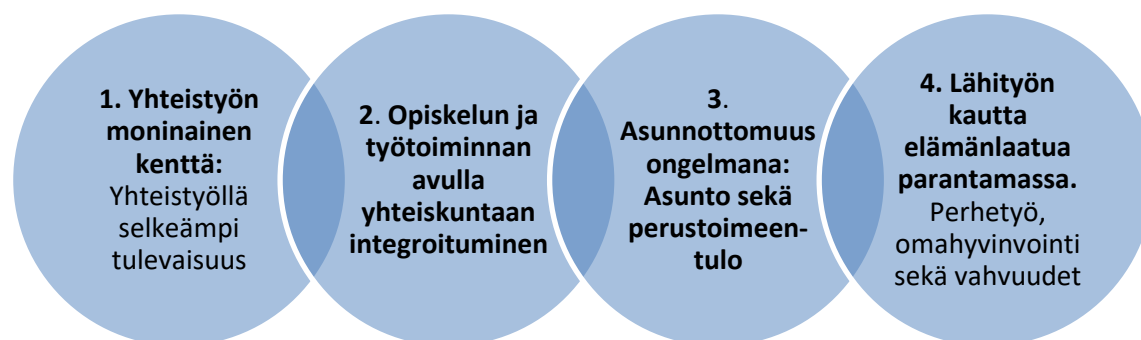
Tampereen Siltavalmennusyhdistyksen, Pirkanmaan seudun yhteistyöverkoston sekä järjestävän oppilaitoksen kontaktihenkilöiden yhteystietoja. Seminaari oli maksuton ja sinne pyydettiin ennakoilmoittautuminen ryhmäjaon sekä tarjoilujen toteuttamiseksi.

Tarkoituksena oli kutsua seminaariin mahdollisimman laaja edustus eri asiantuntijuutta. Tällä pyrittiin pitämään keskustelu monipuolisena ja haluttiin tuoda eri toimijoiden epäkohdat mahdollisimman näkyväksi. Kutsuttavia tahoja olivat mm. Rikosseuraamuslaitos, poliisi, Kela, kunnan eri työllisyyspalvelut, aikuissosiaalityö, oppilaitokset, 3. sektori järjestötoimijoinen sekä kokemusasiantuntijat. Valmistuessaan opinnäytetyön tarkoituksena oli palvella työelämää, kehittää hanketyöskentelyä sekä korostaa hyviä käytänteitä. Keskeisessä roolissa suunnitteluvaiheessa oli Tampereen Silta-Valmennusyhdistyksen VIERTO- sekä Kääntöpiirihankkeet.

Kuvio 1: Opinnäytetyön tavoitteet

Toiminnallinen opinnäytetyö mahdollisti aineiston keräämisen hyödynnettäväksi rikosseuraamusasiakkaiden kanssa tehtävään työhön. Koimme tärkeäksi saada asiantuntijat sekä heidän kokemuksensa osaksi järjestettävää seminaaria. Yhdessä työelämän kanssa käytyjen keskusteluiden pohjalta päädyimme järjestämään kehittämispäivän, johon sisältyi työpajatoimintaa. Kutsutut tahot pääsivät vapaasti keskustelemaan yhteiskuntaan integroitumisesta sekä siihen liittyvistä asiakkaiden kohtaamista haasteista. Työpajoissa eri toimijoille avautui mahdollisuus tuoda omaa palvelutarjontaa näkyväksi sekä keskustella odotuksiin liittyvistä kehitystarpeista. Opinnäytetyö lähti työelämätarpeesta. Yhdessä työelämän kanssa käydyissä keskusteluissa päädyttiin neljään teemaan, joita työpajoissa hyödynnettiin. Tärkeiksi kehittämisasiheiksi nähtiin yhteistyön hajanaisuus, opiskelu ja työtoiminta, asunnottomuus sekä lähityö. Näihin aiheisiin pohjautuen suunnittelimme neljä erillistä työpajaa, jossa kussakin käsiteltiin työelämän esille nostamia aiheita.

Kuvio 2: Seminaarin työpajat

3 Silta-Valmennusyhdistys ry sekä rikostaustaisten palveluihin liittyvät kehittämishankkeet

Silta-Valmennusyhdistys ry on tamperelaisten kansalaisjärjestöjen perustama yhteisö, joka toimii yhteistyössä julkisen, yksityisen sekä kolmannen sektorin kanssa. Työn, oppimisen sekä osallisuuden kautta se tarjoaa ohjausta ja valmennusta vankilasta vapautuville sekä muille elämän ongelmatilanteissa oleville. Uuden kehittämisen lähtökohtana ovat usko omaan voimavaroihin ja kykyyn löytää ratkaisuja oman elämäntilanteensa parantamiseen. Yhdessä paikallisten, seudullisten ja valtakunnallisten toimijoiden kanssa Silta-Valmennusyhdistys ry muodostaa ketjun, joka on yksi alansa suurimmista kehittäjistä. Tällä hetkellä Silta-Valmennusyhdistyksellä on käynnissä useita julkisrahoitteisia kehityshankkeita monille eri taustoja omaaville ryhmille. Henkilökuntaa sillä on kaikkiaan noin 100 työntekijää sekä asiakkaita eri toimintapaikoissa arviolta 400. (Silta-Valmennusyhdistys 2017.)

Silta-Valmennusyhdistyksen toimintaperiaatteeseen kuuluvat erilaiset sosiaalisen sekä ammatillisen valmennuksen moninaiset palvelut. Merkittävä rooli Silta-Valmennusyhdistyksen toiminnassa on erilaisilla kuntouttavan valmennuksen palveluilla, joissa noudatetaan yhteisöllisen kuntoutuksen periaatteita. Kuntoutuksessa jokaisen kuntoutujan tarpeet huomioidaan yksilöllisesti ja etenemistä seurataan vaiheittain. Silta-Valmennusyhdistys kehittää myös työpajaympäristössä tuotannollisia tapoja toteuttaa koulutusta. Erilaisia koulutuslinjoja löytyy muun muassa auto-, catering-, rakennus- sekä kiinteistöalan tulevaisuuden työntekijöille. Elämän ja arjen osallisuutta voidaan oppia myös IT-, luonto- sekä peliteemapajojen kautta. Silta-Valmennusyhdistyksen Etti- Etsivätyö on kehitetty tukemaan nuoria, joilla on vaara pudota tai ovat jo poistuneet palveluiden piiristä. (Silta-Valmennusyhdistys 2017.)

3.1 Kääntöpiirihanke

Kääntöpiirihanke on Silta-Valmennusyhdistyksen 1.2.2017 aloittama sekä Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) rahoittama hanke. Tällä hetkellä hankerahoitus on järjestetty vuoden 2019 loppuun saakka. Hankkeen tehtävänä on yhden luukun periaatteella toteuttaa monialaista palveluohjausta ennen tuomiota, tuomion aikana sekä tuomion jälkeen. Yhteistyötä kehittämällä pyritään luomaan uusi palvelumalli ja pilotoida se Tampereella sekä sen lähiseudulla. Palvelu on tarkoitettu alle 12 kk tuomioilta vapautuville tutkinta- ja sakkovangeille, valvontarangaistusta tai yhdyskuntapalvelua suorittaville, valvotussa koevapaudessa oleville sekä muille niin kutsutuille lyhytaikaisvangeille. Asiakaskunta muodostuu yhteiskunnan vähävaraisimpiin lukeutuvista, joiden arvioidaan tarvitsevan erityistä tukea rikoksettomaan elämään siirtymisessä ja yhteiskunnan palvelujen saamisessa. (Silta-Valmennusyhdistys 2017.)

Kääntöpiirihankkeen toiminnan tavoitteina on parantaa yksilöllisesti toteutettujen toimintojen avulla vankien työ- ja toimintakykyä, arkielämän taitoja sekä sosiaalista selviytymistä. Hankkeessa saadut kokemukset toimivat pohjana mallin ja toimintatavan vaiheittaiselle levittämiselle suurimpiin kaupunkeihin. (Silta-Valmennusyhdistys 2017.) Hankkeen asiakasohjautuminen tapahtuu suurelta osin Rikosseuraamuslaitoksen kautta eikä heidän rooliaan hankkeen kehittämisessä voi ohittaa. Muita yhteistyökumppaneita ovat kolmannen sektorin toimijat, kaupunki, Kela, TE-keskus eri työllisyyspalveluineen sekä oppilaitokset. Tampereen kaupungilla yhteistyötä tehdään muun muassa aikuissosiaalityöhön sekä asunto- ja velkajärjestelypalveluihin. Pääkaupunkiseudulla palveluyhteistyöstä vastaa Kriminaalihuollon tukisäätiö (Krits) yhdellä hanke-työntekijällä.

3.2 VIERTO- hanke

VIERTO- hanke on Silta-Valmennusyhdistyksen hanke, jonka osatoteuttajina toimivat Laurea-ammattikorkeakoulu sekä Rikosseuraamuslaitos. VIERTO- hanketta on rahoittanut 1.2.2017 lähtien Euroopan sosiaalirahasto ja rahoitus jatkuu aina vuoden 2019 loppuun saakka. Hankkeen eurooppalaisena yhteistyömaana on Belgia. Tarkoituksena on verrata kansainvälisiä seuraamusikäytänteitä sekä tuoda niitä sellaisenaan tai sovelletusti osaksi suomalaista seuraamusjärjestelmään. Hankkeella vastataan rikosseuraamusasiakkaiden tuen tarpeeseen erityisesti osallisuuden, digitaitojen ja työllistymisen näkökulmista. Hankkeessa selvitetään kaupunkiympäristössä toteutettavien yhteisöllisten viljelyn ja ympäristönhoitotyön menetelmien käyttöönottomahdollisuuksia suomalaisessa seuraamusjärjestelmässä. Suomessa yhteisöllistä viljelyä ja ympäristön kuntouttavia menetelmiä on hyödynnetty vähän koevapaudessa sekä vapautumisen jälkeisessä tukiketjussa. Tähän pohjaten kansainväliset kokemukset sekä käyttöönottomahdollisuuksien testaus ovat tarpeellisia. (Euroopan sosiaalirahasto 2017.)

VIERTO-hanke on tarkoitettu vankeusrangaistusta suorittaville pitkäaikaisvangeille, jotka sijoituvat rangaistuksen jälkeisiin palveluihin. Pitkäaikaisvangeilla tarkoitetaan tuomittuja, joiden vankilassaoloaika on jäljellä yli 12 kuukautta. Hanke sijoittuu Länsi-Suomen rikosseuraamusalueelle. Hanketyöskentely alkaa asiakkaan vankila-aikana ja jatkuu siitä vaiheittaisen vapautumisen mukaisesti siviiliin. VIERTO-hankeessa kehitetään rikostaustaisille osallisuutta lisäävä valmennusmalli, jonka tavoitteena on vähentää koulutukseen ja työhön osallistumisen esteitä. Hankkeen tavoitteina on kehittää vankilan ja avointen palvelujen välistä yhteistyötä, lisätä työelämässä vaadittavaa osaamista ja työllistää rikostaustaisia henkilöitä. Keinoihin saavuttaa tavoitteet kuuluvat muun muassa ohjelmatyön kehittäminen yhdessä vankiloiden kanssa. Hankkeen työmuotona on yksilö- ja ryhmävalmennus, joita järjestetään vankiloissa asiakkaiden tuen tarpeiden mukaisesti. (Silta-Valmennusyhdistys 2017.)

Tampereen lisäksi VIERTO- hankkeella on projektityöntekijä myös Vaasan vankilassa, jossa työskentelee Rikosseuraamuslaitoksen yhdyshenkilö. Muita merkittäviä yhteistyökumppaneita ovat Kanta-Hämeen, Turun seudun sekä Huittisten ja Köyliön vankilat Satakunnassa. Kääntöpiirihankkeen tavoin on tärkeää pitää yhteyttä muurien ulkopuolisiin yhteistyötahoihin. Näitä ovat muun muassa kolmannen sektorin toimijat, kaupunki, Kansaneläkelaitos, työllisyys- ja opiskelupalvelut, aikuissosiaalityö sekä moninaiset asunto-, eläke- ja velkajärjestelypalvelut. (Siltavalmennusyhdistys 2017.)

3.3 Alueellinen yhteistyö rikostaustaisille suunnatuissa palveluissa

Pirkanmaan seudulla kuten myös muualla Suomessa Rikosseuraamuslaitoksen kanssa tehtävä yhteistyö on asiakkaiden tavoitettavuudessa keskeisessä roolissa. Sen toiminta säätelee suurelta osin rikosentekijöiden ohjautumista eri tahojen palveluiden piiriin. Yhteistyön merkitys korostuu vangin kuntoutuksessa sekä sopeutumisessa yhteiskuntaan. Rikosseuraamuslaitoksen hankkeissa ohjelmien ja hankkeiden tavoitteena on parantaa rikostaustaisten selviytymistä yhteiskunnassa sekä tukea valmistautumisessa rikoksettomaan elämäntapaan. Kuntouttavilla toimintaohjelmilla, kursseilla ja osaston päiväohjelmaan sisältyvällä toiminnalla pyritään parantamaan vangin valmiuksia. Yksinään ohjelmatoiminta ei riitä, vaan se tarvitsee ympärilleen tuekseen lähityötä sekä muita yhteistyöverkostoja. Näistä voidaan mainita muun muassa vankeusaika mahdollisuutena- hanke sekä asunto ensin- periaatetta mukaileva AUNE-hanke. Lähi-työhankkeessa pyritään lisäämään vuorovaikutusta vankien ja henkilökunnan välillä sekä yhteistyötä eri ammattiryhmien kesken. ATT eli Ajattelutaitoja työpaikalle on aggretoitu kognitiivis-behavioraalinen ohjelma, jota esimerkiksi VIERTO- hanke käy vakiloissa kouluttamassa vankeille. (Rikosseuraamuslaitos 2017b.)

Kansaneläkelaitos huolehtii Suomessa asuvien ja monien ulkomailla asuvien suomalaisten sosiaaliturvasta eri elämäntilanteissa. Kelan hoitamaan sosiaaliturvaan kuuluvat esimerkiksi lapsiperheiden tuet, sairausvakuutus, kuntoutus, työttömän perusturva, asumistuki, opintotuki, vammaisetuudet ja vähimmäiseläkkeet (Kansaneläkelaitos 2017a). Työ- ja elinkeinopalvelut eli TE-palvelut tarjoavat maksutta palveluja työnhakijoille, jotka asuvat Suomessa tai haluavat Suomeen töihin. TE-palveluja tuottavat työ- ja elinkeinotoimistot (TE-toimistot) sekä työvoiman palvelukeskukset (TE- palvelut 2017). Moniongelmaisuus näkyy vankien kohdalla Kela sekä TE- toimisto asioineissa. Syyt asioimiseen liittyvät usein asunnottomuuteen, erilaisiin tukiin, etuisuuksiin sekä niiden saantiin. Ongelmana voi olla myös opiskelu- tai työpaikkoihin liittyvät anomukset, laitteiden käytöt sekä muut asiakastilanteet. Kääntöpiiri- ja VIERTO- hankkeiden tavoitteena on toiminnallaan luoda uusia polkuja yhteistyön aloittamisen sopimiseksi.

Tampereen kaupungilla on keskeinen rooli päihdepalveluiden tuottajana sekä tarjoajana. Päihdeongelmaan voi hakea apua oma-aloitteisesti omalta sosiaali- ja terveysasemalta tai työ- ja opiskelijaterveydenhuollosta. Aikuissosiaalityön palvelut koostuvat alkuvaiheen ja kevyen tuen palveluista sekä omatyöntekijäpalveluista. Sosiaalityön palveluihin kuuluvat arjen hallinta, suunnittelu sekä tukeminen. Aikuissosiaalityö tarjoaa myös tukea työllisyyspalveluihin, asunnottomuuteen, velkaantumiseen, sosiaaliturvaan liittyvissä asioissa. (Tampereen kaupunki 2017a.) Kaupungin on tarjottava palveluita asiakkailleen ilman lähetettä sekä ajanvarausta niin sanottuja matalan kynnyksen palvelupaikkoja. Näissä asiakas voi keskustella elämäntilanteestaan sekä hoidon tarpeestaan myös päihtyneenä.

Matalan kynnyksen palveluja tarjoavat Tampereella Huoltso, Ensiohjaus Ensio, Päiväperhon kohtaamispaikka, Konsti, Jeesi, Päihdepalveluyksikkö Hämeenpuisto sekä Nuorisoasema. Välittömässä avuntarpeessa oleva voi olla yhteydessä selviämishoitoasemaan, sosiaalipäivystykseen tai katkaisuhuoltoasemaan. Asiakasohjausyksikkö Loisto neuvoo sosiaaliasemien sosiaalityöntekijöitä ja muita yhteistyökumppaneita päihde- ja mielenterveysasiakkaiden päihdehoitoon ja asumispalveluihin hakeutumisessa. Palvelutarpeen arvioinnin jälkeen asiakkaan sosiaalityöntekijä järjestää asiakkaan tarvitseman palvelun yhteistyössä Loiston päihdepalvelujen asiakasohjauksen kanssa. (Tampereen kaupunki 2017c.) Tampereella on sekä kriisimajoitusta asunnottomille, että erilaisia kuntouttavia asumispalveluja päihdeongelmallisille ihmisille. Asumispalvelujen vaihtoehtoja ovat tuettu asuminen, tukiasuminen, palveluasuminen tai tehostettu palveluasuminen. Lisäksi Tampereen kaupunki ostaa asumispalveluja järjestöiltä ja yksityisiltä palveluntuottajilta. Tampereen kaupunki ylläpitää Tampereen asumispäivystys ja asumisyksikkö TAS-TUa, joka tarjoaa kriisi- ja lyhytaikaista majoitusta. Lisäksi Tampereen kaupunki ylläpitää asuntoria Tampereen keskustassa. (Tampereen kaupunki 2017b.)

Järjestöjen ja muiden auttavien tahojen kenttä on värikäs. Tuomitun on vaikeaa tiedostaa, minne ottaa yhteyttä. Erilaisiin kokemusasiantuntijuuteen sekä yhteisöllisyyteen perustuvat palvelut ovat omiaan luomaan siltoja yhteiskunnan sekä vapautuvan vangin välillä. Silta-Valmennusyhdistys toimii tiiviissä yhteistyössä muiden Tampereella toimivien järjestöjen kanssa, joista esimerkkinä muun muassa Viadia, KRIS Tampere sekä A-Kilta. Järjestöjen tavoitteena on tukea vankeja irtaantumaa päihde- ja rikoskierteestä, kannustaa päihdeettömään ja rikoksetomaan elämään sekä edistää integroitumista yhteiskuntaan mm. työllistymisen sekä harrastustoiminnan kautta. Järjestöt tekevät yhteistyötä YRE Tampere verkoston kautta. YRE eli Yhteistyössä rikoksettomaan elämään on koko Suomessa, mutta myös paikallisesti Pirkanmaalla toimiva yhteistyöverkosto. Sen tarkoituksena on tehostetun yhteistyön kautta löytää keinoja parantamaan rikostaustaisten elämänhallintaa sekä helpottaa palveluiden avulla siviiliin siirtymistä (Rikosseuraamuslaitos 2014).

Oppilaitosyhteistyössä merkittävä rooli on Laurea-ammattikorkeakoululla, joka toimii VIERTO-hankkeen yhteistyökumppanina. Rikosseuraamusalan opettajat auttavat kehittämistyössä sekä oppilaitos mahdollistaa opiskelijoiden hyödyntämisen erilaisissa tiedonkeruuprojekteissa, työharjoittelussa sekä opinnäytetöissä. Myös Laurea-ammattikorkeakoulun ja Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskuksen (RSKK) kirjastot ovat hankkeiden käytettävissä. Oppilaitosten rooli tulevaisuudessa tulee lisääntymään vankeusaikaisen opiskelun myötä. Tampereen seudulla oppilaitokset ovat jo lisänneet yhteistyötään ja järjestäytyneet erityistä tukea tarvitsevien auttamiseksi, johon rikostaustaiset asiakasryhmänä kuuluvat. Erilaisten korttikoulutusten suorittamiselle nähdään olevan suuri tarve. Tällaisia ovat esimerkiksi työturva-, tulityö-, tieturva-, sähkötyöturva-, alkusammutus-, ensiapu-, trukki-, tietoturvallisuus- sekä hygieniapassikoulutukset.

4 Yhteiskunnalliset lähtökohdat

Vankilassa vietetty aika aiheuttaa kielteisiä seurauksia vangille yhteiskuntaan integroitumisen kannalta. Vankien on tutkittu olevan moniongelmaisia sekä huono-osaisia useiden eri sosiaalisten mittausten mukaan (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 3, 36). Vaikka vankeusrangaistuksella on yleisestävä ja yhteiskunnallista turvallisuutta lisäävä vaikutus, voidaan vankeusajan vaikutukset nähdä pitkällä tähtäimellä syrjäyttävinä sekä leimaavina prosesseina. Vankeusrangaistuksen tarkoituksettoman seuraukset näkyvät yhteiskuntaan integroitumista estävinä tekijöinä. Vankeusaikana pyritään vaikuttamaan niihin tekijöihin, joiden uskotaan vaikuttavan yksilön uusintarikollisuusriskiin. Vankeusrangaistuksen sosiaalisista vaikutuksista kuitenkin kertoo uusintarikollisuus, joka oli vuonna 2016 kaikista Käräjäoikeudessa tuomituista 46% (Suomen virallinen tilasto 2017).

Suomalaisessa yhteiskunnassa terveyden ja hyvinvoinnin tasojen on nähty parantuneen jatkuvasti. Tästä huolimatta väestön jakautuminen voidaan havaita yhä selkeämmin eri elämän osaluilla. Sosiaalinen eriarvoisuus ylittää kaikille sosioekonomisten ryhmien terveyden ja hyvinvoinnin mittareille luoden kaksin jaottelua väestössä. Sosioekonominen asema käsitteenä kuvaa niitä edellytyksiä, joita vaaditaan eri aineellisten ulottuvuuksien sekä voimavarojen hankkimiseen. Eriarvoisuuden on tutkittu näkyvän selvimmin väestön terveyseroina. Eriarvoistumista ja siihen johtaneita syitä on pyritty tutkimaan, mutta tutkimusta hankaloittaa moninaiset ja yksilölliset elämäntilanteet samankaltaisuuksineen, mutta myös erityisyyksineen. Sosiaalisen eriarvoisuuden on tutkittu siirtyvän sukupolvelta toiselle, mutta se ei yksinomaan selitä eriarvoistumista. Yhteiskunnallisilla rakenteilla on vaikutusta siihen, altistuuko tietyn sosioekonomisen aseman omaava yksilö elinympäristössään eriarvoisuudelle altistaville vai vahvistaville tekijöille. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015b.) Eriarvoistumista voidaankin selittää niin yksilöllisten kuin rakenteellistenkin tekijöiden kautta. Näitä yksilöllisiä eriarvoistumiselle altistavia tekijöitä ovat muun muassa monet addiktioit, rikollisuus ja mielenterveysongelmat. Rakenteellisiin tekijöihin puolestaan kuuluu yksilöiden yhtenevät mahdollisuudet kouluttautua, työllistyä tai osallistua kuntoutukseen. Eriarvoisuutta on tarpeellista pyrkiä minimoimaan, sillä sen on tutkittu lisäävän riskiä altistua monille sosiaalisille ongelmille. Tällaisia ovat syrjäytyminen sekä osattomuuden tunne. Lisäksi seurausten on todettu ilmenevän sosiaalisena epävarmuutena, häpeän tunteena sekä itsetunto-ongelmina. (Saari 2015, 94, 101-103.)

”Yhteiskunnan suureen valtavirtaan integroituvien, vaikkakin suhteellisen heikossa asemassa olevien ryhmien ala- tai ulkopuolelle sijoittuvat ne suomalaiset yhteiskunnan huono-osaisuudet syvimät ja pimeimmät notkelmat, joihin useimpien poliitikkojen, virkamiesten ja väestön suuren enemmistön katseet eivät ulotu ja joista ei juurikaan politiikassa keskustella” (Saari 2015, 20). Näissä mainituissa notkelmissa elää sosiologi Juho Saaren mukaan niin pitkäaikaisyttömiä, asunnottomia kuin myös vankeja. Vaikka pitkäaikaisasunnottomuus on meidän suomalaisessa yhteiskunnassamme näkyvä muoto huono-osaisuudesta, niin vangit luetaan huono-

osaisuuden eri mittareiden nojalla kuuluvaksi äärimmäisen huono-osaiseen väestönosaan. Ongelmia on havaittavissa heidän sosioekonomisessa asemassa, psyykkisessä ja fyysisessä terveydessä sekä elämänhallinnan ongelmissa. Huono-osaisuuden on todettu myös periytyvän sukupolvelta toiselle. (Saari 2015, 25.)

Vangeilla on muuhun väestöön verraten merkittävästi korkeampi sairastavuus. Sairaudet ovat niin psyykkisiä kuin fyysisiä ja moniongelmaisuus ulottuu elämän eri osa-alueilla. Vankien tuen- ja palveluntarve näyttäytyy usein laajana, sillä moniongelmaisuus voi usein kattaa niin psyykkisiä- fyysisiä ja sosiaalisia ongelmia sekä toimintakyvyn alenemaa. Vankien sairastavuutta kuvaavasta Rikosseuraamuslaitoksen projektin tutkimustuloksista käy ilmi, että vain puolet tutkituista olivat työkykyisiä. Lähes viidennes tutkituista todettiin työkyvyttömiksi ja kolmanneksella tutkittavista oli työkyky alentunut. Merkittävä ero näyttäisi olevan mies- ja naisvankien terveydessä, sillä tutkimuksen mukaan naisvangeilla oli huomattavasti alentuneempi työkyky kuin miesvangeilla. (Joukamaa & työryhmä 2010, 56.) Vankien korkea sairastavuus vaikuttaa työkyvyn lisäksi myös kykyyn selviytyä yhteiskunnan asettamista normeista sekä arkipäiväisiksi koetuista toiminnoista.

Vankipopulaatiolla mielenterveyden häiriöiden ilmeneminen on suurta. Vankien erot näkyvät muuhun väestöön verraten päihderiippuvuuksien ja persoonallisuushäiriöiden suurena esiintyvyytenä. Vankien päihderiippuvuus on noin 10 kertaista verrattuna muuhun aikuisikäiseen väestöön ja persoonallisuushäiriöitä on todettu olevan huomattavan paljon enemmän kuin muulla väestöllä. (Joukamaa ym. 2010, 74.) Valtakunnallisesta vankien terveydenhuoltotutkimuksesta käy ilmi, että jopa 90% vangeista voidaan asettaa psykiatrinen diagnoosi (Kärkkäinen 2011). Sen lisäksi lähes joka toisella vangilla esiintyy masentuneisuutta, ahdistusta, persoonallisuushäiriöitä tai muita psyykkisiä ongelmia. Tutkittavista kaksi kolmesta sai diagnoosin persoonallisuushäiriöstä (Joukamaa ym. 2010, 74). Yhteiskunnalliselta näkökannalta pohdittaessa, monilla vangeilla on usein ollut psyykkisiä ongelmia jo ennen vankeusrangaistusta, jotka saatetaan vasta todeta vankilassa. Voidaan olettaa, ettei jokaisen rikokseen syyllistyneen kohdalla psyykkiset ongelmat ole olleet se ainoa syy miksi on syyllistynyt rikolliseen tekoon. Psyykkiset ongelmat ovat kuitenkin näytelleet jonkinlaista roolia prosessissa mistä syystä näiden asiakkaiden tavoittaminen olisi keskeistä tavoittaa jo aiemmin.

Huonoa luku- ja kirjoitustaitoa ilmenee joka toisella vangilla. Heillä myös neurokognitiivisten heikkouksien esiintyvyyks on suurta. Ulkomaisista tutkimuksista käy ilmi, että isolla osalla vangeista esiintyy ylivilkkautta sekä keskittymishäiriöitä. Lapsuusiästä alkaen noin kolmanneksella suomalaisista pitkäaikaisvangeista on tutkittu olevan ADHD-taustaa (Kavanagh 2010). Vankien merkittävä ADHD- tausta on voinut olla keskeisenä tekijänä huonoon koulumenestykseen. Keskittymishäiriöistä johtuvat ongelmat kouluaikana voivat aiheuttaa koulutuksen ulkopuolelle jäämistä jo lapsuudessa. Koulutuksen ulkopuolelle jääminen nähdään riskinä, sillä koulutuksella

on keskeinen rooli yhteiskuntaan integroitumisessa (Opetushallitus 2017). Jos koulutuksesta jää ulkopuolelle jo varhain lapsuudessa on hankalampaa tavoitella samoja asioita, joita koulutuksen suorittavat lapset pystyvät. Koulupudokkuuteen on aihetta keskittää enemmän huomiota, sillä puuttumalla putoamisvaaraan voidaan ennaltaehkäistä myöhemmin ilmeneviä ongelmia. Lapsuuden perheen sosiaalisella asemalla ja sosiaalisilla ongelmilla on nähty olevan hyvinvointia tukevana tekijöinä vaikutusta koulusta pudottautumiselle (Suurpää 2009, 13). Myös erilaisilla ennustavilla tekijöillä kuten, oppimis- ja käytöshäiriöillä, luki- ja kirjoitushäiriöllä, koulukiusaamisella ja heikolla koulumenestyksellä, on nähty olevan yhteys kouluvaikeuksiin. Ennustaviin tekijöihin puuttumisella, oppimisvaikeuksien tunnistamisella sekä kuntouttamisella voidaan vaikuttaa riskiin syyllistyä laittomuuksiin, joutua vankilaan tai ennen kaikkea syrjäytyä yhteiskunnasta (Gullman 2011, 2-6). Kaikki ongelmat eivät näyttäydy jokaisen yksilön kohdalla. Silloin on ensiarvoisen tärkeää tiedostaa eri tekijöitä, joilla on tutkittu olevan yhteyttä syrjäytymiseen.

Vankien työkykyä tutkittaessa selvisi, että vain puolet tutkittavista oli työkykyisiä. Kolmanneksella tutkimukseen osallistuneista vangeista oli alentunut työkyky ja viidennes oli täysin työkyvyttömiä (Joukamaa ym. 2010, 56). Rangaistuksen täytäntöönpanoon annettu laki velvoittaa vangin tekemään työtä ja osallistumaan koulutukseen tai muuhun rangaistuslaitoksen järjestämään toimintaan (L 767/2005 6§). Vankilassa järjestettävillä toiminnoilla pyritään ylläpitämään tai parantamaan vankien osaamista. Työ- ja toimintakykyä lisäämällä parannetaan mahdollisuuksia työllistyä vapauduttaessa, mutta ensisijaisesti lisätä vangin kokemusta osallisuudesta sekä yhteisöllisyydestä. Kaikkien vankien kohdalla työtoimintaan osallistuminen ei ole ensisijaisesti työllistymiseen tähtäävää vaan kuntouttavaa ja aktivoivaa toimintaa.

Merkittäväntä lienee vangeilla esiintyvä päihdeongelmaisuus, jota ilmenee yhdeksällä kymmenestä vangista. Rikosseuraamuslaitoksen projektin tuloksista käy ilmi, että päihderiippuvuus todettiin neljällä viidesosalla ja alkoholiriippuvuus kahdella kolmasosalla (Joukamaa 2010). Vankien päihderiippuvuuksia tutkittaessa selvisi, että yli 80% vangeista oli kokenut päihdekäytön joskus elämänsä aikana ongelmakseen (Kivivuori & Linderborg 2009, 125). Pyrkimystä vaikuttaa vankien päihdeongelmiin on korostettu myös vankeuslaissa. Vankeuslaki 767/2005 mahdollistaa vankilan ulkopuolisen sijoituksen tuomion aikana. Tämän on nähty edesauttavan päihdeongelmista toipumista, mutta myös yhteiskuntaan integroitumista. Vangit ovat tuoneet esille arvostuksensa vankeusaikana tarjoutuneille mahdollisuuksille osallistua päihdekuntoutukseen (Kivivuori & Linderborg 2009, 133). Päihdekuntoutukseen osallistuminen tulisi olla kaikilla sitä tarvitseville selvyys ja se tulisi toteuttaa vangin yksilöllinen tarve huomioiden. Sosiaalisen selviytymisen ja elämänhallinnan on nähty paranevan niillä, jotka ovat onnistuneet selvittämään vankeusaikana niitä asioita, jotka ovat olleet rikoksettoman elämän estäviä tekijöitä. Tutkimuksesta käy ilmi, että vankeusaikainen päihdekuntoutus ei ole itsestään selvyys ja siihen pääseminen vaatii oma-aloitteisuutta sekä aktiivisuutta (Kivivuori & Linderborg 2009, 135).

Päihdekuntoutumisen onnistumisen kannalta on tärkeää, että päihdekuntoutus jatkuu myös vapauduttua (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 4, 151). Päihdekuntoutus on pitkä prosessi jonka ei tulisi päättyä vankilan porteille vaan jatkua suunnitellusti vangin mukana siviiliin.

Asiakkaan kanssa tehtävä työ painottuu työskentelyyn elämänhallintataitojen lisäämiseksi. Muutostyöskentelyssä keskitytään asiakkaan omien voimavarojen kartoittamiseen sekä lisäämiseen niin, että asiakkaan itsenäinen selviytyminen arjesta lisääntyy (Kangasaho 2013, 8). Vangin näkökulmasta vankilasta vapautuminen pitää sisällään niin riskejä kuin myös mahdollisuuksia. Elämänhallinnan puutteet voivat olla ulkoisia ja kohdistua muun muassa asumiseen ja toimeentuloon. Elämänhallinnan ongelmat voivat liittyä myös masennukseen, päivärytmin puuttumiseen tai päihdeongelmiin (Kangasaho 2013, 11-13). Ihmisen yksilöllistä suhdetta elämäänsä kuvataan usein elämänhallinnan käsitteen välityksellä, joka pitää sisällään komponentteja kuten toimintaa, tavoitteita, sosiaalista selviytymistä, elämäntulkua sekä elämänhallinnan kokemuksellista puolta (Riittinen 1998, 5). Vangeilla tiedetään olevan moninaisia ongelmia elämänhallinnassaan, joita on tarkoituksenmukaista tukea ja lisätä vankeusaikana. Vankilassa tehtävän sosiaalityön keskeisenä tavoitteena onkin pyrkiä vaikuttamaan vangin sisäisiin voimavaroihin sekä ulkoisiin resursseihin. Työntekijän tehtävänä on opastaa vankia hyödyntämään sisäistä ja ulkoista pääomaa oman elämänhallintansa tukena (Kangasaho 2013, 16).

Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on vankien elämänhallinnan edistäminen, jossa pyritään lisäämään vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään (L 767/2005 2§). Vankeusaikainen toiminta ja vapautumisen suunnittelu pyritään järjestämään ja toteuttamaan niin, että tavoitteet vangin elämänhallinnan lisäämisestä saavutettaisiin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 26). Vankien tuentarve elämänhallinnan taidoissa näyttäytyy vankeusaikana muun muassa toimeentulotukeen, korvaus- ja velkaselvittelyyn ja lasten huoltajuuteen liittyvissä asioina. Vapauduttaessa tukea kaivataan asumiseen, toimeentulon järjestämiseen, jatkokuntoutukseen sekä viranomaisasiointiin (Rikosseuraamuslaitos 2003, 65). Vankeusaikana tehty suunnitelmallinen työ vangin elämänhallinnan edistämiseksi edellyttää usein eri sektoreiden palveluntarjoajien yhteistyötä. Rikostaustaisten asiakkaiden parissa työskentelevät tunnistavat asiakasryhmän erityisyyden sekä moninaisen palveluntarpeen. Palveluntarjoajat ketkä eivät työskentele tiiviisti erityisten asiakasryhmien kanssa ei välttämättä tunnista heidän tuen- ja palveluntarvettaan. Vaikka vankeusaikana pyrittäisiin lisäämään elämänhallintaa lisääviä ja tukevia tekijöitä, niin saattaa työ usein hankaloitua muiden palveluntarjoajien toimesta.

Suomi on monilla hyvinvointia kuvaavilla mittareilla kärkisijoilla. Saari tuo teoksessaan esille näkökannan siitä, miten nämä edellä mainitut mittarit kertovat keskiarvoa ja jättävät kertomatta heidän tilanteensa, joita hyvinvointi ja onni ei ole kohdannut yhtä lailla. Saaren mukaan "realistisin yhteiskunnan hyvinvointia kuvaava mittari tuo esille huonoimmassa asemassa olevien kohtelun. Keskiarvon mittaaminen vie huomion niiden hyvinvoinnista, jotka eivät sinne

yllä. Yhteiskunnan rakenne on suunniteltu vastaamaan keskiarvoisesti suurimman väestönosan kykyä sekä palveluntarvetta, jolloin moni syrjäytynyt ja huono-osainen ihminen jää palveluiden ulkopuolelle" (Saari 2015, 18). Palveluita suunniteltaessa on mahdollista ottaa huomioon huono-osaisuus taloudellisesti mitattuna, kun taas yksinäisyys, rikollisuus tai syrjäytyminen on sitäkin hankalampaa ennakoita. Huono-osaisuuden voidaan nähdä olevan yksi monista syrjäytymisen syistä, mutta syrjäytyminen voi myös johtua omista tietoisista valinnoista kuten valinnasta eraoitua. Huono-osaisuuden on tutkittu siirtyvän sukupolvelta toiselle, mistä johtuen on tarpeellista pyrkiä vaikuttamaan huono-osaisuuden ylisukupolvisten yhteyksien katkaisemiseksi. Huono-osaisuuden ylisukupolviseen siirtymiseen vaikuttaa moninaiset tekijät. Resurssinäkökulmasta on korostettu taloudellisten, kulttuuristen ja sosiaalisten resurssien periytymistä sukupolvelta toiselle. Resurssien periytymiseen voi vaikuttaa vanhempien koulupudokkuus, työttömyys ja toimeentulotukiasiakkuus. (Vauhkonen ym. 2017, 502-505.)

4.1 Suunnitelmallinen vapautuminen

Nykyään vankeusaika nähdään suunnitelmallisena ja tavoitteellisena prosessina, joka tarjoaa rikoksenteikijöille paljon mahdollisuuksia. Se on myös rangaistus ja seuraamus rikollisesta teosta. Vankeusrangaistuksen ensisijaisena tavoitteena on lisätä rikostaustaisten henkilöiden valmiuksia integroitua yhteiskuntaan sekä katkaista rikoskierre vaikuttamalla tekijöihin, jotka altistavat uusintarikollisuudelle. Uusilla palvelumuodoilla pyritään lisäämään rikostaustaisten henkilöiden valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, osallisuuteen, kouluttautumiseen ja työllistymiseen. Tämä ei tapahdu hetkessä, mutta huomiota tullaan tulevaisuudessa kiinnittämään moniammatilliseen verkostotyöhön erilaisen kehittämisen ja suositusten kautta. (Rikosseuraamuslaitos 2017b.)

Suunnitelmallisen vapauttamisen merkittävyys korostuu vankien yhteiskuntaan integroitumisen tukemisessa yhä kasvavissa määrin. Vankeuslain mukaisesti vankeuden keskeisin tavoite on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa, sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana (L 767/2005 2§). Oikeusministeriön linjauksen mukaan rangaistusaika tulee hyödyntää lisäämällä valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä edistää yhteiskuntaan sopeutumista päämääränään vaikuttaa uusintarikollisuusriskiin sekä rikosurien katkaisemiseen (Oikeusministeriö 2016). Arviointikeskus tai muu täytäntöönpanotoimista vastaava yksikkö laativat rangaistusajan suunnitelman yhteistyössä vankeusrangaistusta suorittavan kanssa. Rangaistusajan suunnitelma on suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista sekä ehdonalaista vapauttamista varten (L 767/2005 6§). Rangaistusajan suunnitelma perustuu yksilölle tehtyyn riski- ja tarvearvioon.

Vankeuslaki mahdollistaa suunnitelmallisen vapauttamisen, jolloin tuomio voi rangaistusaikana sisältää kuntoutusta, avolaitokseen siirtymisen sekä pääsyn valvottuun koevapauteen ennen vapautumista. Vankeuslaki kuvaa vankeutta ja seuraamuksia tavoitteellisina sekä suunnitelmallisina prosesseina, joiden aikana pyritään vaikuttamaan uusintarikollisuuteen sekä vangin valmiuksiin integroitua yhteiskuntaan. Rikosseuraamuslaitoksen tulosasiakirjasta vuosille 2016-2019 käy ilmi tavoitteet järjestöjen ja säätiöiden tarjoamien tukipalveluiden hyödyntämisestä vapauttamisprosessin aikana. Lisäksi päämääräksi on asetettu luoda palvelujatkumoa vapautteen vangin kuntoutumisen tueksi (Rikosseuraamuslaitos 2015b, 7-8). Merkittävimmin uusimisriskin kannalta nähdään ensimmäiset päivät sekä kuukaudet vapautumisen jälkeen, koska tällöin uusimisriski on korkeimmillaan (Rikosseuraamuslaitos 2011). Suunnitelmallinen vapauttaminen yhteistyössä kuntien ja järjestöjen kanssa tukee vangin selviytymistä siviilissä.

Suunnitelmallisen vapauttamisen tarkoituksena on nivelvaiheen olosuhteiden järjestäminen niin, että se tukisi vangin rikoksetonta elämää. Vapautumisen suunnittelu ja valmistelu tulisi aloittaa hyvissä ajoin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Tällä turvataan jatkumo vankeuden ja siviiliin välillä sekä tuetaan luottamuksellisia asiakassuhteita. Vankeusaikana tehdyn työn tulisi jatkua vapauduttua, jotta tehty työ sekä muutosprosessi eivät valuisi hukkaan. (Rikosseuraamuslaitos 2012.) Niin vankeusaikana kuin vapauduttaessakin on sopeutumisen kannalta merkittävää, että vangilla on turvanaan kattava tukiverkosto. Tukiverkosto voi koostua vangin lähiomaisista, tukihenkilöistä sekä muista häneen elämäänsä kuuluvista henkilöistä. Vankeusaikana luotu tukiverkosto luo vangille luottamusta sekä tulevaisuudennäkymiä. Psykiatrisen vankisairaalan vastaava ylilääkäri ja psykiatrian dosentti Hannu Lauerma on todennut, että vankilan porttien avautumisen jälkeiset viisitoista minuuttia ovat ne kaikkein kriittisimmät (Kirkko & Kaupunki 2015).

"Vapautumisen hetki, sen jälkeiset päivät, viikot ja kuukaudet ovat kaikkein kriittisimmät, ja siksi on tärkeää, ettei vanki tuolloin jää yksin ja ilman tukea". Yhteistyön tulee alkaa jo vankeusaikana ja seurata vankia vapauteen. Lisäksi vangille tulee järjestää yhteiskuntaan integroitumista tukevia tekijöitä kuten asunto, toimeentulo sekä työ- ja koulutusmahdollisuuksia. Unohtaa ei sovi myöskään osallisuutta tukevia tekijöitä. Näitä osallisuutta tukevia tekijöitä ovat vangin itse mielekkääksi kokemat toimintamuodot kuten harrastaminen ja muuhun toimintaan osallistuminen. Tukemalla ja lisäämällä vangin kokemusta osallisuudesta, parannetaan mahdollisuuksia irtautua päihteisiin ja rikolliseen toimintaan keskittyvästä elämäntavasta sekä sen ympärille muodostuneista kaverisuhteista. (Granfelt 2008, 60-61.) Rikollisuudesta irtaantumisessa on keskeistä löytää ne asiat, jotka rikostaustainen asiakas itse kokee merkitykselliseksi. Vaikka työntekijät usein kokevat tietävänsä ne asiat, jotka ovat keskeisessä roolissa rikollisuudesta irrottautumisessa niin viime kädessä ne keskeiset tekijät ovat asiakkaan omista kokemuksista, toiveista ja tavoitteista.

4.2 Vapautumisvaiheen yhteistyö

Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on huolehtia tuomioistuimen määräämien rikosoikeudellisten rangaistusten täytäntöön panosta turvallisesti sekä lainmukaisesti. Toiminnallaan se pyrkii lisäämään yhteiskunnan turvallisuutta sekä vaikuttamaan uusintarikollisuuteen. Rikosseuraamuslaitoksessa tehtävän työn keskeisin periaate on normaalisuusperiaate. Rikostaustaiset asiakkaat ovat oikeutettuja yhteiskunnan normaaleihin palveluihin ja häntä koskeviin etuisuuksiin seuraamisen suorittamisesta huolimatta. Lisäksi heille ei saa aiheutua suurempaa haittaa, kuin itse rangaistuksen suorittaminen heille jo aiheuttaa. (Rikosseuraamuslaitos 2017c.)

Rikosseuraamuslaitoksen onnistuneesta yhteistyöstä kertoo vuonna 2017 myönnetty Demokratiatunnustus. Tunnustuksen myöntämisen ehtoina olivat avoimen hallinnon edistäminen, osallistuminen sekä erityisesti kumppanuus. Rikosseuraamuslaitoksen työn tavoitteena ovat uusintarikollisuuteen vaikuttaminen, syrjäytymisen katkaisemisen sekä polkujen luominen rikoksetomaan elämään aktiivisella verkostoyhteistyöllä. Työtä tehdään tiiviisti rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden kanssa, mutta myös yhteistyössä toisien viranomaisten, seurakuntien ja kunta- sekä kolmannen sektorin- toimijoiden kanssa. (Rikosseuraamuslaitos 2017c.)

Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on luoda monipuolinen ja moniammatillinen yhteistyöverkosto eri kumppaneiden kanssa sekä saavuttaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Rikosseuraamuslaitos pyrkii vaikuttamaan vankien valmiuksiin sopeutua yhteiskuntaan. Se järjestää päihdetyön ja ohjelmatyön muodossa kuntouttavaa toimintaa, tarjoaa vertaisryhmiä ja organisoii opiskelu- sekä työmahdollisuuksia. Vaikka Rikosseuraamuslaitos omalta osaltaan pyrkii vaikuttamaan vankien yhteiskuntaan integroitumiseen, vaatii päämäärän saavuttaminen tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. (Rikosseuraamuslaitos 2015a.)

Oikeusministeriön tilinpäätöskannanotosta selviää, että Rikosseuraamuslaitoksen työn keskeisimmät haasteet liittyvät juurikin toiminnan järjestämiseen uusintarikollisuuden vähentämiseksi sekä verkostoyhteistyöhön muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Kannanotosta käy ilmi, että eurooppalainen komitea on useaan kertaan ilmaissut epäkohtia vankien niukoista toimintamahdollisuuksista. Kannanoton mukaan vuonna 2016 toimintojen ulkopuolelle jäi 27% vangeista, vaikka aktiivitoimintaan osallistuminen lisääntyikin muun muassa lähityöhankkeen ansioista. Vankilaopetukseen sekä eri toiminta- ja päihdeohjelmiin osallistuminen väheni samaisena vuonna. Edellisvuoteen nähden oikeusministeriö nosti kannanotossaan esille edistymättömyyden suunnitelmallisessa ja asteittaisessa vapauttamisessa. Lisäksi suoraan suljetusta vankilasta vapautuvien määrä kasvoi hieman. (Oikeusministeriö 2017.)

Kuntien tarjoamien sosiaalipalveluiden piiriin kuuluu palveluita asiakkaan eri elämäntilanteisiin. Kuntien tarjoamia sosiaalipalveluita ovat asuminen, arjesta selviytyminen, taloudellinen

toimeentulo, syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden tukeminen. Lisäksi tuen piiriin kuuluvat äkilliset kriisitilanteet kuten psyykkisen, fyysisen, sosiaalisen tai kognitiivisen tuentarve. Kunnissa tehdään palveluntarpeenarvio asiakkaan tilanteen selvittämiseksi, jonka pohjalta pyritään tarjoamaan sosiaalipalveluita asiakkaan tilanteen vaatimalla tavalla. Kuntien kanssa tehtävä yhteistyö on merkityksellistä tilanteessa, jossa vanki vapautuu moniongelmaisessa elämäntilanteessa ilman tukiverkosta. Vapautumista suunniteltaessa pyritään olemaan kuntaan yhteydessä, jotta palveluidenpiiriin pääsisi suoraan vapauduttua. Vankeusaikana vangille tehdään vapauttamissuunnitelma, jotta vältettäisiin vapautuminen tyhjän päälle. Yksilöllisestä tilanteesta riippuen yhteydenpitoa pidetään vangin kotikuntaan. Rikosseuraamuslaitoksen mukaan vuonna 2016 vapautuvista vangeista 30-35% oli asunnottomia (Rikosseuraamuslaitos 2018). Tällä hetkellä kuntien vangeille tarjoamat sosiaalipalvelut ovat eriarvoisia sekä toteutukseltaan tehoittomia. Kuntien tarjoamien sosiaalipalvelujen toimimattomuudesta kertoo ongelmat mielen-terveys- ja päihdekuntoutumispaikkojen saannissa.

Järjestöjen merkitys korostuu tilanteessa, jossa kuntien tarjoamat sosiaalipalvelut eivät pysty syystä tai toisesta vastaamaan vangin tuen- ja palveluiden tarpeeseen. Järjestötyöllä on yhä suurempi rooli kriminaaliryöstöjen kentällä. Vankien asunnottomuuden, päihde- ja mielen-terveysongelmien, työllistymisen ja kouluttautumisen sekä väkivaltatyön parissa työskentelee suuri joukko kolmannen sektorin eri toimijoita. Järjestöt tarjoavat vangeille ja heidän perheilleen apua elämänhallintaan sekä ohjausta vertaistukeen. Tuleva sosiaali- ja terveysalan uudistus eli SOTE- uudistus on mukana kehittämässä kuntien ja järjestöjen välistä yhteistyötä, mutta myös tukemassa järjestöjen asemaa sosiaalialalla. Tulevat muutokset keskittyvät resurssien ja rakenteiden varmistamiseen, osallistamiseen sekä yhteiskehittämiseen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017b). Kunnat ja järjestöt toimivat usein samalla toimintakentällä, jolloin yhteistyötä tehdään näiden kahden toimijan välillä vapaaehtoisesti tai erilaisilla sopimuksilla. Eri tavoista riippumatta kuntien ja järjestöjen yhteistyön ylläpitäminen sekä kehittäminen koetaan tärkeiksi rikostaustaisten asiakkaiden tuen- ja palveluntarpeiden määrittämisessä. Moniongelmaisia koskevassa elämäntilanteissa yksi palveluntarjoaja ei välttämättä pysty vastaamaan rikostaustaisten asiakkaiden tarpeeseen, jolloin on tuloksellisempaa tarjota palveluita moniammatillisesti yhteistyössä.

4.3 Rikostaustaisten asiakkaiden tuen ja palveluiden tarpeen arviointi

Vankien on todettu lukeutuvan yhteiskuntamme köyhimpään, syrjäytyneimpään ja sairaimpaan väestönosaan, mikä on tärkeää ottaa huomioon vangin palveluiden ja tuen tarvetta arvioidessa. Tarjoamalla asiakkaalle oikeanlaista ja oikea-aikaisia palveluita, voidaan vaikuttaa uusintarikollisuusriskiin. Vankilakierteeseen jääneet vangit ovat työntekijälle haastava kohderyhmä. Rikostaustaisten asiakkaiden tuen ja palveluiden tarpeen kartoituksen vaikuttavuus on huomattu, sillä vankilakierteeseen jääneistä vangeista jopa joka kolmas jää pysyvästi vapauteen. (Hypen

2004, 3.) Ongelmaksi muodostuneen lyhytaikaisvangit joiden kohdalla ei ehditä tehdä suunnitelmallista ja tavoitteellista työskentelyä ennen kuin jo vapautuu. Huomiota tulisikin kiinnittää entistä enemmän kyseiseen vankiryhmään, sillä vaikuttavalla työskentelyllä voidaan vastata vangin yksilölliseen avun tarpeeseen, jotta hän ei palaisi vankilaan enää uudestaan.

Asiakkaan tuen ja palveluiden tarpeen kartoituksella voidaan rangaistusaikaista tuen tarvetta arvioida vankeuslain asettaman säännökseen perustuen. Sen mukaan täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan samalla edistäen vangin elämänhallintaa, sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen vankeusaikana. Vankeusaikana vangille tehdään rangaistusajan suunnitelma, joka laaditaan vangin riskeihin ja tarpeisiin pohjautuen. Suunnitelman mukaan järjestetään jokaiselle vangille vankeusaikana yksilöllinen kokonaisuus tavoitteita tukevia toimintoja (Vankien jälkihuoltotyöryhmä 2006, 4). Rangaistusajansuunnitelma perustetaan moniammatilliselle ja moninäkökantaiselle tietämykselle vankien toiveita ja tavoitteita kuunnellen. Palveluiden ja tuen tarpeen arviointi on objektiivista ja luotettavaa. Tarkoituksena on ottaa huomioon eri tahojen näkemykset, jolloin kokonaiskuva vangin yksilöllisestä tilanteesta ja tuen tarpeesta on ehyt (Riittinen 2013). Kunnan vangille tekemää palvelusuunnitelmaa on myös vangin luvalla mahdollista hyödyntää täytäntöönpanoon liittyvien suunnitelmien teossa (Vankien jälkihuoltotyöryhmä 2006, 37).

Suunnitelmallisella tuen- ja palveluiden tarpeen arvioinnilla rikostaustainen asiakas on mahdollista ohjata palvelusuunnitelmaan kirjatun avun ja tuen piiriin heti vapautuessa. Vankilasta vapautuviille kohdennettujen palveluiden kirjo on keskimääräisesti laaja ja se luo haasteita arviointityölle tuen- ja palveluiden tarvetta kartoitettaessa. Asiakkaiden tuen- ja palveluidentarve voi näyttäytyä esimerkiksi asunto- ja toimeentulotuki, lapsiin, kuntoutumiseen sekä työllistymiseen liittyvinä asioina. Toimivan palveluprosessin tavoitteena on tukea vangin siirtymistä vapauteen ja tarjota tukitoimija rikollisesta elämäntavasta luopumisessa. (Vankien jälkihuoltotyöryhmä 2006, 35-36.)

Tällä hetkellä palvelut vastaavat vain tietyn väestöosan tarpeita sekä kykyä ohjautua palveluiden piiriin samalla jättäen varjoonsa huonompiosaisen väestön (Saari 2015, 101-102). Oikea aikaisella sekä oikeanlaisella palveluohjauksella voidaan estää tilanteiden syntyä, jossa asiakas hämmentyy tai turhautuu palveluiden moninaisuudesta sekä tavoittamattomuudesta. Palveluiden tarjoaminen sekä tuen tarpeen arviointi ovat tiivistä yhteistyötä eri organisaatioiden välillä, jossa tavoite on yhteinen. Palvelujatkumoiden rakentamisessa tulisi pystyä sitoutumaan ja luottamaan yhteistyökumppaneihin sekä määrittämään yhteinen päämäärä. Tärkeää olisi tiedostaa oma rooli sekä toiminta osana motivoitunutta verkostoa.

Rikostaustaisten asiakkaiden palvelu- ja tuentarvetta arvioidessa tulee ottaa huomioon vangin oma näkemys omasta halusta sekä tarpeesta. Asiakkaan kanssa yhteistyössä tehtävällä palvelusuunnitelmalla on merkittävä rooli asiakasprosessin rakentumisessa sekä etenemisessä. Asiakkaalle tehtävään palvelusuunnitelmaan kirjataan ne avun, tuen ja kuntoutuksen muodot, joilla tuetaan asiakkaan psyykkisen-, fyysisen- ja sosiaalisen pääoman ylläpitämistä sekä kehittämistä. Palvelusuunnitelmaan kirjataan myös työlle asetetut tavoitteet tukemaan tavoitteiden toteutumista. Suunnitelmallista etenemistä tuleekin pysähtyä tarkastelemaan säännöllisin väliajoin. Tavoitteiden luonnetta pohtiessa on tärkeää, että tavoitteiden asettaminen tulee asiakkaalta itseltään ja asiakas on motivoitunut työskentelemään saavuttaakseen ne. Tavoitteiden kirjaamisen merkitys korostuu palvelusuunnitelman vaikuttavuutta arvioidessa. Asiakas tulee huomioida keskeisenä toimijana koko asiakasprosessin ajan eikä suunnitelmia tai tavoitteita aseteta hänen puolestaan. (Vankien jälkihuoltotyöryhmä 2006, 4.)

Vapautumisvaiheessa vankilassa tehtävän sosiaalityön apuna ovat vapauttamis- ja valvontasuunnitelmat. Vapauttamissuunnitelma tehdään yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa yksilölliseen palveluntarpeeseen perustuen. Palveluiden kirjon ollessa laaja, tulee palvelujatkumoiden suunnitteleminen aloittaa eri sidosryhmien kanssa hyvissä ajoin ennen vapautumista. (Rikosseuraamuslaitos 2012, 19.) Vapautumisvaiheen työskentelyssä vangin oma rooli on suuri, sillä yhteisellä vapautumisen suunnittelulla voidaan osallistaa vankia omien asioiden hoitamiseen. Jatkotyöskentelyn realistista onnistumista lisää vangin oma osallistuminen kuntoutumisen suunnitteluun (Näkki 2006, 35). Velvoittamalla vankia oman vapautumisensa suunnitteluun tuetaan hänen motivaationsa kasvamista sekä pysymistä, sillä vapautuva vanki on tavoitteiden saavuttamisen keskeisessä roolissa. Vapautumisvaiheen vaikeutta voi olla hankala ymmärtää, jos ei ole ollut riittävän pitkään tekemisissä vankilasta vapautuvien kanssa (Granfelt 2007, 19). Tämän takia vapautumisen suunnittelu on tärkeää aloittaa ajoissa, jotta ehditään huomioida kaikki ne asiat, jotka vanki kokee vapautumisestaan suunniteltaessa tärkeiksi. Työntekijän tehtäväksi jää ohjata vankia tavoitteissaan sekä varmistaa, että perusasiat ovat vapauduttaessa kunnossa.

Vangin omaa näkemystä palveluiden ja tuen tarpeesta voi hankaloittaa viranomaisvastaisuus, laitostuminen sekä rikollinen ajattelutapa (Kangasaho 2013, 46). Tuen- ja palveluiden tarpeen kartoittaminen on kuitenkin esisijaista vapauttamista suunniteltaessa. On hyvin paljon vangin yksilöllisyydestä kiinni, että millä työskentelymalleilla vankia voidaan motivoida suunnitteluun. Edellytyksenä toimivalle palveluprosessin rakentamiselle sekä suunnitelmalliselle vapautumiselle on vangin hyväksyntä omien asioidensa käsittelyn sekä hoitojatkumoiden suunnittelun yhdessä viranomaisten sekä muiden tahojen kanssa (Näkki 2006, 35). Vangin yksilöllinen elämäntilanne on tärkeää kartoittaa kokonaisvaltaisesti. Vapautumisvaiheen työskentelyssä on tärkeää ottaa huomioon vapautuvan elämänhallintataidot sekä oman elämäntilanteen yksilöllisyys (Kangasaho 2013, 35-36). Yhteistyöhaluttomat vangit ovat haastava asiakasryhmä joiden kanssa

työskentelemiseen tulee varata tarpeeksi aikaa, jotta oikea työskentelymalli yhteistyölle ehditään löytää.

4.4 Sosiaaliset oikeudet

Hyvinvointivaltion ytimen sekä suurimman tavoitteen muodostaa oikeudenmukaisuuden tavoittelu ja epäoikeudenmukaisuuden minimointi. Yleisenä moraaliperiaatteena olevasta oikeudenmukaisuudesta puhuttaessa, esiin nousee myös vahvasti käsitys yhdenvertaisuudesta (Saari & Yeung 2007, 48-49). Yhteiskuntamme oikeudenmukaisuutta ja yhdenvertaisuutta arvioitaessa, tulee kiinnittää huomiota oikeuksiin, vapauksiin, valtion velvoitteisiin sekä mahdollisuuksiin saavuttaa materiaalisia hyödykkeitä. Myös vuonna 1971 julkaistu Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian mukaan "oikeudenmukaisuus on yhteiskunnallisten instituutioiden tärkein hyve" (Salo 2014).

Hyvinvointivaltion keskeisenä tehtävänä on tarjota hyvinvointipalveluita. Suomalaisessa yhteiskunnassa hyvinvointipalveluita tulee toteuttaa sekä tarjota perustuslain 19 pykälän mukaan, jossa on tuotu esille sosiaaliset perus- ja ihmisoikeudet. Lainsäädännön tarkoituksena on turvata kansalaisille oikeus työhön, opetukseen, välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon, sosiaaliturvaan sekä riittäviin sosiaali- ja terveystalouteihin. (Kansaneläkelaitos 2017b.) Vaikka yhteiskunnassamme suurimman osan hyvinvointipalveluista järjestää kunnat, niin hyvinvointipalveluita tarjoavia tahoja ovat myös kolmannen sektorin toimijat, johon luetaan erilaiset palveluita tarjoavat yritykset, hyväntekeväisyysjärjestöt sekä vapaaehtoiset yksityishenkilöt. Suomessa ei ole valtiollista tai kunnallista erityisjärjestelmää, jonka tehtävänä olisi huolehtia vapautuvien vankien jälkihuollosta. Julkishallinnollinen Rikosseuraamuslaitos on lisännyt merkittävästi järjestöjen kanssa tehtävää yhteistyötä vuonna 2006 tulleen vankeuslain myötä. Vankeuslaki ja sen toiminnalliset uudistukset antavat veloitteen aikaisempaa suunnitelmallisempaan yhteistyöhön eri sektoreiden toimijoiden kanssa (Vankien jälkihuoltotyöryhmä 2006, 10).

Yhteiskunnan yleisillä- sekä sosiaalisilla turvamekanismeilla turvataan yksilöiden perusoikeuksien toteutuminen, omaisuuden ja henkilöiden turvallisuus sekä sosiaalisten oikeuksien säilyminen. Näitä sosiaalisia oikeuksia kattavia turvamekanismeja hyvinvointivaltiossamme ovat tekijät, jotka ovat omiaan heikentämään yksilöiden sen hetkistä elämäntilannetta. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset elämän varmuutta horjuttavat tekijät, joista on mahdollista seurata sosiaalisten oikeuksien menettäminen. Sosiaalisia oikeuksia heikentäviä tekijöitä voivat olla muun muassa sairastuminen, onnettomuudet, työttömyys, kyvyttömyys, elannon ansaitseminen tai heikentynyt elämäntilanne. Sivistyneen yhteiskuntamme merkittävään piirre on eräänlaiseksi turvaverkoksi luotu sosiaaliturva. Sosiaaliturvan tehtävänä on minimoida elinolojen epävakaus sekä turvata väestölle terveyden ja koulutuksen lisäksi niin ruumiillinen kuin henkinenkin tasa-

paino. (Castel 2007, 5-6, 18.) Näitä sosiaalisia oikeuksia toteutetaan erilaisina hyvinvointipalveluina eri toimijoiden toimesta. Palveluntarjoajasta riippumatta hyvinvointipalveluiden lähtökohtana on vastata väestön monenlaisiin yksilöllisiin elämäntilanteisiin tarjoten palveluita tukemaan väestön sosiaalisten oikeuksien toteutumista.

Hyvinvointipalveluiden suunnittelulla ja rakentamisella pyritään saavuttamaan sosiaalisesti kestävä kehitys. Sosiaalisesti kestävällä kehityksellä tarkoitetaan toimia, joilla mahdollistetaan hyvinvoinnin keskeisimpien edellytyksien siirtyminen seuraaville sukupolville. Yhteiskuntapolitisesta näkökulmasta vaikuttaminen eriarvoisuuteen niin hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden kautta on sosiaalisesti kestävä kehityksen keskeisimpiä tavoitteita. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017a.) Vaikka sosiaalisesti kestävä kehitys käsitellään usein laajalti poliittisesta näkökulmasta, niin jokainen asiakkaiden kanssa työskentelevä voi huomioida sosiaalisen kestävyuden omassa työssään. Yhdenvertaisuuden, tasa-arvon, sosiaalisen hyvinvoinnin perusteiden, terveyden sekä osallisuuden tukeminen voidaan ottaa huomioon omissa työtavoissa sekä menetelmissä. Näiden asioiden tiedostettu huomioiminen työskentelyssä tukee asiakkaan elämänhallintaa, sosiaalisuutta, turvallisuutta sekä elämänlaatua. (Ympäristöosaava 2017.)

Sosiaaliseen kestävyteen tähtäviä hyvinvointipalveluita tarkasteltaessa on tärkeää ottaa huomioon kuntien ja kolmannen sektorien toimijoiden lisäksi myös yhteiskunnalliseen tasoon sekä yhteiskunnan julkiseen koneistoon kuuluvaksi luettavat eduskunta, viranomaiset ja hallitus. Näiden lisäksi myös Euroopan Unionin päätöslauselmilla on vaikutusta meidän sosiaali-, terveys- ja kontrollipolitiikkaan (Laitinen 2005, 139). Eri sektoreiden toimijoiden välisellä yhteistyöllä pystytään vastaamaan ajantasaisesti väestön moninlaisiin palveluntarpeisiin. Yhteiskuntamme pystyy tarjoamaan sosiaalista tukea yksilöille heti ongelmien synnyttyä. Silloin voidaan myös välttää kokemusta eriarvoisuudesta, osattomuudesta sekä syrjäytymisestä.

Resurssien eriarvoisuudella kuvataan yksilöiden käytössä olevaa rahan, tavaroiden tai palveluiden saavutettavuutta. Huono-osaisten saatavilla olevat resurssit ovat muuta väestöä vähäisemmät. Resurssien eriarvoisuuden nähdään erityisesti konkretisoituvan yhteiskunnassa esiintyvän ryhmien määrittelyssä sekä näille ryhmille myönnettävien palveluiden ja tukien määrässä sekä laadussa. (Saari 2015, 68, 103.) Määrällisesti mitattuna rikostaustaisten palveluiden tarve ylittää monille eri osa-alueille. Asiakas voi olla samanaikaisesti mielenterveys- ja päihdepalveluiden, velkaneuvonnan, lastensuojelun sekä työllisyyspalveluiden piirissä. Rikostaustaisen on mahdollista saavuttaa ehyt arjen kokonaisuus, mutta se vaatii sen hetkisen elämäntilanteen mukaista apua yhtäaikaisesti usealta eri palveluntarjoajalta. Palveluiden saatavuuteen sekä laatuun vaikuttavat erityisesti palvelurakenteiden hajanaisuus sekä tarjonta useilla eri sektoreilla. Muita tekijöitä ovat hitaat päätöksentekoprosessit sekä palveluiden joustamattomuus. Palveluiden kattavammalla saatavuudella voitaisiin lisätä vangin osallisuutta omien asioiden hoitamiseen

sivusta seuraamisen sijaan. Palveluiden tulisi olla kaikkien saatavilla eikä syrjäyttäviä prosesseja saisi muodostua. Jotta tämä olisi mahdollista, tulisi epäoikeudenmukaisuutta poistaa yhteiskunnan ja rakenteiden tasolla (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos 2017).

5 Teoreettinen viitekehys

Vankeinhoidon historiassa on pyritty tasapainottelemaan vankilan kahden keskeisimmän tehtävän eli rankaisemisen ja hoitamisen välillä. Vankeinhoidon juuret keskittyvät kolmeen kriminologisesti, rikosoikeudellisesti ja kriminaalipoliittisesti merkittävään suuntaukseen. Nämä ovat klassinen koulukunta, uusklassinen koulukunta sekä hoitoideologia. Siinä missä klassinen koulukunta 1700-luvulta lähtien kiinnitti täyden huomion itse rikokseen jättäen huomiotta tekijän yksilöllisyyden, kehittyi vastapainoksi 1800-luvun loppupuolella hoitoideologia. Hoitoideologia oli progressiivisen järjestelmän kautta parantamiseen tähtäävään ideologiaan pohjautuvaa työskentelyä. Näiden kahden ääriajattelutavan rinnalle syntyi syyntakeettomuuden sekä lieventävät asianhaarat huomioiva uusklassinen koulukunta. (Lappi-Seppälä 2000, 98- 107.)

Preventioteorioiden mukaisesti rangaistuksilla on niin yleisestävä kuin erityisestävä vaikutus. Preventioteorioilla pyritään vaikuttamaan normien noudattamiseen yhteiskunnassa sekä ehkäisemään rikollista toimintaa. Perimmäisenä ajatuksena vallitsee tieto siitä, että rangaistuksella pystytään vaikuttamaan niin yhteiskuntaan kuin itse rikoksentehtäjänsäkin. Rangaistuksen yleisestävänä lähtökohtana on pyrkimys vaikuttaa yhteiskuntaan siten, että rikoksiin syyllistytettiin vähemmän. Negatiivinen yleispreventioteoria pohjautuu puolestaan pelotevaikutuksen siirtämiseen yksilöön hetkessä, jolloin rikollista tekoa harkitaan. (Tykkyläinen 2017, 7.) Erityisestävällä vaikutuksella tarkoituksena on eristää rikokseen syyllistynyt yhteiskunnasta suojellakseen muita sekä tarjota rikoksentehtäjälle mahdollisuus ymmärtää rikollisen teon vääräisyys.

5.1 Vankeusaika kriminologisesta näkökulmasta

Vankeusaika aiheuttaa vangille vankilaan sosiaalistumista eli prionaatiota (Laine 1991, 173). Käsitteenä prionaatio kuvaa vangin kiinnittymistä yhä vahvemmin vankilassa olevaan rikolliseen alakulttuuriin. Tätä prosessia kuvataan alakulttuuristumisen käsitteen kautta, jonka nähdään olevan vankeusaikainen selviytymiskeino. Sen myös ajatellaan johtavan rikollisen elämäntavan vahvistumiseen ja uusien rikollisten toimintatapojen oppimiseen (Hemilä 2007, 51-53). Vankila on omiaan tarjoamaan vangeille uusia rikoksien tekotapoja sekä vahvistamaan rikollisen alakulttuurin normien noudattamista. Vankeusaika tarjoaa muiden vankeusrangaistusta suorittavien osalta hyväksyntää rikolliselle toiminnalle samalla työntekijöiden pyrkiessä osaltaan vaikuttamaan siihen kielteisesti.

Rikostaustaiset ovat usein ryhmä, joka kokee vahvaa stigmatisaatiota eli leimautumista. Stigmatisaation voidaan nähdä kohdistuvan usein marginaalisiin tai valtaväestöstä eri tavoin poikkeaviin ihmisryhmiin. Usein vankeuden seuraukset näkyvät vapauduttakin. Vankeusrangaistuksesta aiheutunut stigma seuraa vapautunutta läpi elämän, vaikka rangaistus pitäisi olla jo hyvitetty. Pelko stigmasta voi aiheuttaa vapautumista pohtivalle vangille pelkoa, häpeää ja epätoivoa (Lehtonen 2016, 120-121). Vaikka vankeusaikana onnistuttaisiin vaikuttamaan vangin rikolliseen ajattelutapaan, luo yhteiskunta varsin erilaiset olosuhteet vapauduttua. Rikolliseen tekoon syyllistyttyä yhteisö leimaa teon epähyväksyttäväksi sosiaalisen kontrollin keinon. Tämä luo tilanteen, jossa yksilö alkaa käyttäytyä stigman edellyttämällä tavalla (Laine 2007, 114-116). Yhteiskunta voi tiedostetusti tai tiedostamatta syrjiä yksilöä rikollisesta toiminnasta aiheutuneen stigmatisaation takia. Yhteiskunnan suorasti tai epäsuorasti osoittama epähyväksyntä stigman takia voi johtaa henkilön hakeutumaan takaisin tuttuihin rikollisiin piireihin (Valle 2014, 9). Vankeusajan kielteisten seurausten lisäksi myös yhteiskunnan rakenteilla on merkitystä vankeusajan vaikuttavuuteen sekä yhteiskuntaan integroitumiseen.

Marginalisaatio käsitteenä kuvaa yhteiskunnan ja yksilön välistä vuorovaikutusta nostaen esille mitä moninaisemmat syrjäytymisprosessit. Marginaalissa elävien yksilöiden suhdetta yhteiskuntaan kuvataan sosiaalisen etäisyyden käsitteen avulla. Käsite kuvaa äärimmäisessä marginaalissa elävien ja valtavirran välistä eroavaisuutta, joka näyttäytyy eroina elintasossa, elämänlaadussa- ja tavoissa. (Saari 2015, 27.) Syrjäytyminen ei tapahdu hetkessä, vaan se on joukko onnettomia tapahtumasarjoja, jotka johtavat toiseuden, poikkeavuuden ja sivullisuuden kokemuksiin. Nämä tapahtumasarjat luovat kohteelleen tunteen muukalaisuudesta siinä yhteiskunnassa jossa elää. Marginalisaatio kuvaa yksilön kokemusta paikattomuudesta yhteiskunnan valtavirrassa. Tunne paikattomuudesta ja yhteiskunnan reuna-alueilla elämisestä on nähty olevan seurausta vallitsevista normeista, poikkeavasta toiminnasta sekä valtavirrasta poikkeavista elintavoista (Särkelä 2009, 20). Marginalisaation tiedetään pitävän sisällään syrjäytymistä, eriarvoisuutta, osattomuutta sekä laaja-alaista huono-osaisuutta.

5.2 Sosiaalinen deprivatio

Rikostaustaisten puutteellista sosiaalista asemaa kuvataan sosiaalisen deprivatio käsitteen avulla. Sosiaalinen deprivatio on laaja-alaista huono-osaisuutta, sosiaalista syrjäytymistä sekä resurssien puutteellisuutta. Siinä missä köyhyys käsitteenä kuvaa rahan ja materiaalien resurssien puutetta, deprivatio nostaa esille laaja-alaisesti monella elämän eri-alueella ilmenevän huono-osaisuuden. Belgialainen tutkija Jos Berghman on kuvannut huono-osaisuutta nelikentän avulla. Nelikentässä Berghman havainnollistaa erilaisia näkökulmia huono-osaisuudesta staattisen tapahtuman ja dynaamisen prosessin avulla. Köyhtyminen ja sosiaalinen syrjäytyminen nähdään kuvassa dynaamisina prosesseina, josta seuraa tuloköyhyyttä sekä deprivatiota.

Köyhyyttä kuvataan erilaisten voimavarojen puutteena, kun taas deprivatio pitää sisällään elämän eri osa-alueille yltävää huono-osaisuutta. (Penttilä 2003, 20-21, Moisio 2004, 342-343.)

	Staattinen tapahtuma	Dynaaminen prosessi
Tuloperusteinen käsite	Tuloköyhyys	Köyhtyminen (Jatkuva köyhyys)
Moniulotteinen käsite	Deprivatio	Sosiaalinen syrjäytyminen

Taulukko 1: Berghmanin köyhyyden ja syrjäytymisen käsitteellinen nelikenttä (Berghman 1995).

Vankeusaikana pyritään vaikuttamaan rikostaustaisten henkilöiden psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen pääoman lisäämiseen yhteiskuntaan integroitumiseksi. Vankeusajan tarkoitus itsessään ei ole vaikuttaa rikostaustaisen henkilön kokemukseen deprivatiosta, mutta seuraukset voivat näkyä tarkoituksittomasti. Vankeusajan vaikutukset näkyvät mahdollisuuksissa työllistyä ja kouluttautua sekä kokea osallisuutta. Näihin tekijöihin nähdään vaikuttavan leimaantuminen, kiinnittyminen rikolliseen elämäntapaan, yhteiskunnan rakenteiden muodostamat reunaehdot sekä eriarvoisuus eri mittareilla mitattuna.

Glockin suhteellisen deprivatation teoria mallintaa viiden deprivatiotyypin kautta tilanteita, jolloin ihminen voi kokea olevansa eriarvoisemmassa asemassa toisiin ihmisiin tai ryhmiin verrattaessa. Nämä ryhmät ovat taloudellinen, sosiaalinen, orgaaninen, eettinen ja psyykinen deprivatio. Teoria korostaa yksilön omaa kokemusta eriarvoisuudesta riippumatta siitä, onko eriarvoisuuden kokemus seurausta tahallisista tai tahattomista asioista tai ilmeneekö se suoraan tai epäsuorasti. Glockin teoria korostaa tärkeyttä huomioida deprivatioteorian pääryhmittelyt pystyäksemme ymmärtämään eriarvoisuuden ja reaktioiden yhteyden eriarvoisuutta kokevan henkilön silmin. Taloudellinen deprivatio kuvaa kokemusta heikommasta mahdollisuudesta resursseihin, jotka ovat merkittäviä taloudellisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Sosiaalinen deprivatio ilmentää eriarvoista sosiaalista asemaa, josta usein seuraa psyykinen deprivatio. Orgaaninen deprivatio nähdään teorian mukaan psyykkisen- ja fyysisen terveyden heikkouksena. Eettinen deprivatio kuvastaa yhteiskunnan tarjoamien eettisten arvojen riittämättömyyttä. (Glock 1964, 26-29.)

5.3 Vaikuttava sosiaalityö

Vangin kanssa työskenneltäessä työn luonteeseen vaikuttavat toimintaympäristöt, yksilölliset muuttujat, sen hetkiset olosuhteet ja prosessiketjut sekä palveluiden ja yhteiskunnan rakenteet. Jokaisen rikosentekijän elämäntilanne sekä sen tukemiseksi tehtävä sosiaalityö tapahtuvat hänelle yksilöllisessä ympäristössään. Tämän johdosta on syytä pysähtyä väliajoin tarkaste-

lemaan työn vaikuttavuutta. Vaikuttavuutta käsitteenä on kuvattu tietyn tavoitteen saavuttamisena. Käytettävissä olevista arviointityökaluista riippuu, miten työn tuloksia lähdetään tarkastelemaan. Keskeistä on huomion kiinnittäminen ennalta määritellyistä toimintatavoista seuranneisiin vaikutuksiin asiakkaan elämässä. Mikäli toiminnalla ei pystytä saavuttamaan muutosta asiakkaan elämään, on tarkoituksenmukaista muuttaa käytettyjä toimintamalleja. (Pohjola 2012, 12, 46-67.) Työn vaikuttavuuden arvioiminen on haasteellista, sillä sosiaalityössä ei suoranaisesti ole havaittavissa työlle tarkkarajaista tavoitetta. Päämäärä voi olla pienenkin muutoksen aikaansaaminen asiakkaan elämässä. Rikostaustaisten asiakkaiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä voidaan asettaa tähtäin pienemmälle välitavoitteille. Rikoksentekijän elämäntilanteen muuttuessa ”kattotavoitteen” saavuttaminen ei välttämättä ole enää tarkoituksenmukaista vaan välitavoitteista voi muodostua merkityksellisempiä. Joskus myös päämäärä tai vaikutus saavutetaan vasta vuosien kuluttua jossain toisessa yhteydessä.

Sosiaalityön ja palveluiden vaikuttavuuden arviointi on ajoittain haasteellista mutta välttämätöntä. Vaikuttavuutta on lähdetty tarkastelemaan hyvin suunniteltujen palveluiden kautta. Tarkoin suunnitelluilla palveluilla pyritään vaikuttamaan asiakkaan elämäntilanteeseen toivotulla tavalla. Valitettavan usein kohdataan kuitenkin tilanteita, joissa kaikista toimivinkaan palvelu ei saa aikaan toivottuja muutoksia. Sosiaalityön vaikuttavuutta voidaan lähteä arvioimaan muutoksen arvioinnin kautta, sillä kaikella toiminnalla pyritään saamaan aikaan pientäkin muutosta asiakkaan elämässä. Toiminnan lähtökohtana on eri toimenpiteiden avulla muutoksen saaminen vangin ongelmalliseen elämäntilanteeseen, tilanteen ratkaisemiseksi tai sen parantamiseksi. Vaikuttavuutta arvioidessa tulisi huomioida yhteiskunnalliset rakenteet ja olosuhteet. Lisäksi siihen vaikuttaa yksilöiden tekemät päätökset ja valinnat. (Pohjola, 9-10, 23, 89, 91.) Vaikuttavalla sosiaalityöllä pyritään valtaistamaan vankia omasta elämästään. Valtaistaminen on sosiaalialalla paljolti käytetty käsite kuvaamaan tunnetta, jossa yksilöllä on valta oman elämänsä hallitsemisesta. Hänellä on mahdollisuus vaikuttaa muihin ihmisiin sekä tilanteen tullen oikeus tehdä muutoksia koskien omaa elämää. Valtaantumisen prosessissa keskeisiä asioita ovat itse-tuntemuksen sekä itsetietoisuuden lisääminen arvioinnin ja suunnittelun keinoin. (Adams 2003, 47-55.)

Sosiaalialalla työskentelevien tulisi suhtautua yhteiskunnallisella tasolla ilmeneviin epäoikeudenmukaisiin asetelmiin kriittisesti sekä pyrkiä osaltaan vähentämään niiden syntymistä. Valtaistavalla sosiaalityöllä pyritään aikaansaamaan asiakkaan tunne voimaantumisen. Asiakkaan voimaantumisen lähtökohtana nähdään olevan luottamuksellinen ja dialoginen suhde työntekijään, sillä voimaantuneen työntekijän voidaan nähdä olevan asiakkaan voimaantumisen prosessissa keskeisenä toimijana. Positiivisella ja ennakkoluulottomalla asenteella sekä hyväksyvän ja myönteisen ilmapiirin luomisella voidaan tukea asiakkaan aktiivista vastuunottoa sekä päätösten tekoa omia asioitaan koskien. (Adams 2003, 47.) Asiakassuhteen kannalta on tärkeää luoda

muutosmyönteinen, kunnioittava ja arvostava ilmapiiri. Valtaistamisen ja voimaantumisen käsitteillä nähdään olevan paljon samoja piirteitä. Voimaantuminen kuvaa asiakkaan vapautta, vastuuta, itseluottamusta sekä myönteistä asennoitumista vastuun ottamiseen. Asiakkaan voimaantumisen ehtoina asiakasprosessin alkaessa ovat kokemus vapaudesta ja itsenäisyydestä. (Siitonen 1991, 61-62.) Asiakkaiden voimaantumista voidaan tukea palveluiden rakentamisella, jolloin ne vastaavat palveluiden käyttäjien tarvetta.

Palveluverkostoja suunniteltaessa taustalla tulisi olla asiakaslähtöinen ajattelu- sekä toimintatapa joilla valtaistetaan asiakasta. Palveluita suunniteltaessa ja yhteensovitettaessa tulisi ottaa asiakkaan ihmisarvo huomioon niin, että palvelut rakennetaan palvelunkäyttäjän tarpeisiin perustuen. Palveluiden käyttäjä tulisi nähdä aktiivisena toimijana sen sijaan, että palvelut rakennettaisiin vain passiiviselle palveluiden kohteelle. Palveluita ei voi suunnitella vain palveluntuottajan tarpeita havainnoiden. Voimaantumisen periaatteen mukaisesti asiakas tulisi nähdä työntekijälle yhdenvertaisena kumppanina. Tärkeää on ottaa asiakkaan näkemykset ja kokemukset huomioon jo palveluiden suunnittelussa eikä vasta tekovaiheessa (Virtanen ym. 2011).

Osattomuus käsitteenä kuvaa yksinkertaisimmillaan ihmisen olemista sivussa tai syrjässä sen sijaan, että hän olisi osallisena vaikuttamassa itseään ja yhteiskuntaan koskevista asioista. Osattomuus itsessään ei ole vapaaehtoista tai valittua, vaan se on usein seurausta monista eri tekijöistä. Osattomuuden taustalla on usein moninainen kirjo erilaisia tekijöitä ja usein yksi seuraus on jatkumo toiselle. Osattomuuteen sisältyy sosiaalisten kontaktien puutetta sekä yksinäisyyttä. (Harju 2015, 43.) Pitkään jatkunut yksinäisyys ja sosiaalisen kanssakäymisen vähäisyys on omiaan vaikuttamaan henkilön aloite- ja toimintakykyyn vähentävästi. Osattomuuden taustalla on usein tukiverkoston puuttumista. Huono tukiverkosto sekä sosiaalisten kontaktien vähäisyys lisää henkilön kuormittumista sekä palveluiden tarvetta. Tukiverkoston puuttuminen sekä siitä seurannut palveluiden tarve on suuri. Osallisuuden nähdäänkin konkretisoituvan asiakkaan hakeutuessa palveluiden piiriin. (Pohjola 2012, 311.) Osattomuuden taustalla voi olla myös päihde- ja mielenterveysongelmia, työttömyyttä sekä kouluttamattomuutta. Sosiaalisten suhteiden rappeutuminen voi johtaa tunteeseen ulkopuolisuudesta jolloin häpeän tunne ja pelko leimautumisesta voivat lopulta johtaa syrjäytymiseen (Harju 2015, 47-49).

Asiakkaan kanssa työskenneltäessä vastuuttaminen on tärkeää osallistamisessa. Vastuuttamalla asiakasta annetaan hänelle vastuuta hänen oman elämänsä kulkuun vaikuttavista asioista. Vastuuttaminen voi olla pienin askelin tapahtuvaa suunnitelmallista etenemistä kohti täysivaltaista vastuunottoa. Vaikka asiakasta motivoidaan ottamaan vastuuta omien asioiden hoitamisessa, ei sen tulisi tarkoittaa yksinjäämistä. Työntekijän tulee olla tavoitettavissa ja kulkea koko prosessin ajan rinta rinnan yhdessä asiakkaan kanssa. Lähtökohtana ei saa olla yksin selviytyminen vaan tarkoituksena edetä lineaarisesti pienemmästä vastuunotosta suurempaan. Kaikki omata elämästään vastuuta ottavat kohtaavat myös epäonnistumisia. Vastuun antamisessa asiakkaalle

ei ole merkityksellisiä epäonnistumiset vaan, kuinka niistä epäonnistumisista selviää. Tässä tilanteessa on avainasemassa työntekijän tarjoama tuki sekä tilanteiden läpikäynti yhdessä asiakkaan kanssa.

5.4 Moniammatillinen yhteistyö

Opinnäytetyömme toiminnallisena osuutena oleva seminaari järjestettiin yhteistyössä VIERTO- ja Kääntöpiirihankkeiden, Tampereen Siltavalmennusyhdistyksen sekä Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa. Seminaariin oli tarkoitus kutsua moniammatillisesti osaajia eri palveluista, jotka toimivat vankien tukena yhteiskuntaan integroitumisessa. Seminaarimme keskeisimpänä tavoitteena oli kehittää moniammatillista verkostoyhteistyötä eri toimijoiden kesken, jotta toimivia käytänteitä voitaisiin vahvistaa ja moniammatillista yhteistyötä kehittää entistä sujuvammaksi. Yhteistyöseminaarin tarkoituksena oli tuottaa arvokasta tietoa moniammatillisen yhteistyön kehittämisestä eri näkökulmista. Työpajoista saatua tietoa hyödynnettiin opinnäytetyömme kirjallisessa raportissa. Työpajoihin osallistui asiantuntijoita eri työyhteisöistä mikä mahdollisti monipuolisen lähestymisen työpajoihin. Yksittäinen asiantuntijuus ei pelkästään riitä, jotta moniammatillinen verkostoyhteistyö olisi mahdollista. Moniongelmaisten rikostaustaisten asiakkaiden kanssa työskenneltäessä asiantuntijoiden tuleekin kehittää luottamusta toistensa osaamiseen sekä tunnistaa moniammatillisen yhteistyön hyödyllisyys (Järvensivu 2015).

Ammattitaito sekä asiantuntijuus ovat hyvin pienelle alueelle keskittyvää osaamista, jolloin asiantuntijuus kattaa vain oman alueen tietotaidon. Usein yksin tai oman asiantuntijuuden parissa työskentely vastaa vain murto-osaan palvelun tarpeesta. Parhaimmillaan moniammatillinen verkostoyhteistyö tarjoaa eri asiantuntijoiden ammattitaitoa sekä osaamista yhdessä (Järvensivu 2015). Moniammatillisen verkostoyhteistyön kehittäminen on nyky-yhteiskunnassa ajankohtaista, koska asiakkaiden ja erityisesti vankien ongelmat ovat yhä moninaisempia. Vangeilla on paljon erilaisia sairauksia ja niistä aiheutuvien seurauksien edellyttämää tuen- ja palveluntarvetta (Joukamaa ym. 2010, 74-75). Ei voida olettaa yhden ammattiryhmän pystyvän tarjoamaan niin kattavaa apua, jota asiakkaiden ongelmallisissa elämäntilanteissa vaadittaisiin. Kokonaisvaltainen apu edellyttää moniammatillisesti tarjottuja palveluita ja tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden välillä.

Verkostotyöskentelyn lähtökohtana on työntekijöiden organisoituminen vangin ympärille. Jotta työntekijöiden organisoituminen on mahdollista, edellyttää se verkostoon kuuluvien työntekijöiden ja tahojen tuntemista. Verkostoon kuuluvien tahojen toiveiden, tarpeiden ja palvelujen tarjonnan tuntemisella pystytään tehostamaan tiedonvälitystä sekä tunnistamaan verkoston pystyvyyden asioiden hoitamisessa. Tuntemisen kautta pystytään luomaan luottamusta eri toimijoiden välille. Tieto eri toimijoiden vankasta osaamisesta luo mahdollisuuden luottamuksen syntymiselle sekä halulle tuoda tunnistettu osaaminen osaksi yhteistyötä. Verkostoyhteistyö

vaatii jokaiselta verkoston toimijalta sitoutumista siihen asiaan, minkä takia verkosto on alun perin muodostettu. Jokaisen toimijan tulisi pystyä omalta osaltaan sitoutumaan niihin asioihin, joita vaaditaan tavoitteen saavuttamiseksi. Jokaisen verkostotyöskentelyyn osallistuvan on syytä pysähtyä tarkastelemaan näitä jokaista onnistuneen verkostotyöskentelyn edellytystä. Yhdenkin elementin puuttuminen voi johtaa hyvin alkaneen verkostotyöskentelyn toimimattomuuteen. (Järvensivu 2015.)

Moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa varhaisen puuttumisen vangeilla ilmeneviin ongelmiin. Varhaisessa tilanteisiin puuttumisissa tiedon on mahdollista siirtyä verkoston avulla ja tavoittaa oikea palveluntarjoaja. Toisaalta moniammatillinen yhteistyö edesauttaa palvelujatkumia. Vankien palvelutarve on usein olemassa jo ennen vankilaan joutumista, vankeusaikana sekä vapauduttaessa. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena onkin lisätä entistä enemmän yhteiskunnan normaalipalveluiden ja sidosryhmien kanssa tehtävää yhteistyötä. Yhteistyön tavoitteena on varmistaa ja turvata vankien palvelu- ja hoitojatkumot vapauduttaessa (Rikosseuraamuslaitos 2015d, 3).

Kriminaalihuollon tukisäätiön asiamiessosiaalityöntekijä Marjatta Kaurala toteaa julkaisussa, että "Eri järjestelmien välinen vuoropuhelu ei ole riittävää, erityisesti terveystalouden, TE-hallinnon ja muiden kuntoutuspalveluiden osalta". Esimerkiksi vankien työkyvyn arvioinnissa ja eläkeselvitysten tekemisessä yhteistyötä eri sektoreiden välillä ei ole. Ongelmia moniammatillisessa yhteistyössä ilmenee myös kuntouttavan työtoiminnan, asumisen, toimeentulon sekä mielenterveys- ja päihdepalveluiden saralla. Toimiessa itsenäisinä toimijoina yhteistyön sijaan luo tilanteen, jossa siviilissä työskentelevät henkilöt eivät ole tietoisia rikosseuraamusjärjestelmästä eikä vankien tuen tarpeesta. Vankilassa työskentelevät sen sijaan eivät tiedä tarpeeksi tarjolla olevista muurien ulkopuolisista palveluista. (Kaurala 2012.)

5.5 Desistanssi eli rikollisuudesta irrottautumisen prosessi

Kriminologisessa lähestymistavassa on aikaisemmin keskitytty riskitekijöihin, syihin ja tapahtumaketjuihin, jotka ovat johtaneet rikolliseen käyttäytymiseen. Kriminologinen ajattelu painottuu tänä päivänä uusintarikollisuuden vähentämiseen keskittymällä tekijöihin, jotka tukevat rikollisuudesta irrottautumista (Laine 2011). Desistanssi on teoriasuuntaus, jonka avulla kuvataan rikostaustaisten prosessia rikollisuudesta irrottautumisesta. Desistanssi teoriana on yhteiskunnassamme niukalti tunnettu, mutta sitä on kuvattu suomalaisessa tietokirjallisuudessa irrottautumisen ja irtaantumisen termien kautta. Desistanssia käsiteltäessä nostetaan esille rikollisuudesta irrottautumisen olevan prosessi, jossa pyritään pidättäytymään irti rikollisesta toiminnasta (Viikki-Ripatti 2011, 197-199). On hyvin yksilöllistä, missä vaiheessa rikollisuudesta irrottautuminen tapahtuu. Nähtävissä kuitenkin on iän vaikutuksen lisäksi interventioiden ja sosiaalisten suhteiden merkitys koko prosessissa.

Desistanssi on ennen nähty hetkenä tai tapahtumana, josta seuraa rikostaustaisen henkilön rikollisuudesta irrottautuminen. Näkemystä myötäillen rikollisuudesta irrottautuminen saattoi olla seurausta äkillisestä negatiivisesta tapahtumasta, joka aiheutti "pohjakosketuksen." Aiemasta näkökulmasta poiketen nykyään desistanssi nähdään prosessina, joka jatkuu jopa läpi loppuelämän. Rikollisuudesta irrottautumisen prosessia värittää päätökset irrottautumisesta, päätösten peruminen, ambivalenssia, rikoksiin retkahtamista ja uusia yrityksiä pyrkiä rikoksettomuuteen. (Granfelt 2014, 257-258.) Desistanssissa apuna voivat olla viranomaisten väliintulot, mutta tutkimukset ovat osoittaneet keskeisimmiksi syiksi rikostaustaisen asiakkaan elämässä tapahtuvat sisäiset ja ulkoiset käännekohtat. Ulkoisia käännekohtia voivat olla esimerkiksi työllistyminen tai vaikka avioliiton solmiminen. Ulkoisina käännekohtina toimivat sosiaaliset tapahtumat tarjoavat sosiaalista tukea, joka puolestaan vaikuttaa keskeisesti asiakkaan omaan sosiaalisen pääomaan rikollisuudesta irrottautumisessa. (Tyni & Blomster 2012, 623.)

Rikostaustaisten kohdalla on havaittavissa rikollisuuden, syrjäytyneisyyden sekä köyhyyden yhteydet toisiinsa. Rikolliseen käyttäytymiseen on pyritty eri aikoina vaikuttamaan sosiaalisen kontrollin keinoin. Sosiaalinen kontrolli on lisäksi muuttunut erittäin merkittävästi vuosien saatossa. Ajasta riippumatta sosiaalista kontrollia on toteutettu ja toteutetaan normien sisäistämisen ja ulkoisen pakottamisen avulla niin oikeusmuotoista kuin myös ei-oikeusmuotoista sääntelyä apuna käyttäen. Sosiaalinen kontrolli rakentuu erilaisista mekanismeista, joilla pyritään hallitsemaan ihmisten poikkeavaa toimintaa. (Laitinen, Ahti & Aromaa 2005, 89.) Viranomaisten harjoittama sosiaalinen kontrolli luetaan rikosentorjuntaan, jolla pyritään estämään rikoksien tekeminen. Virallisia sosiaalisen kontrollin keinoja ovat laissa säädetyt rangaistukset. Sosiaalisen kontrollin keinoin pyritään rikostaustaisten asiakkaiden kohdalla saavuttamaan desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen.

Tutkimuksista käy ilmi, että rikollisesta elämäntavasta irtaantuminen on seurausta asiakkaan elämässä tapahtuvista sisäisistä tai ulkoisista käännekohdista. Ulkoisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi avioituminen, työllistyminen tai perheenisäys (Tyni & Blomster 2012, 623). Muita desistanssiin vaikuttavia tekijöitä on nähty olevan perheen tuki, elämänkumppani, työllistyminen tai kouluttautuminen. Silloin asiakkaalle hyvin yksilöllinen kiinnekohta voi auttaa irrottautumaan rikollisuudesta. Ne tekijät joiden kautta aktiivisella työskentelyllä lähdetään hakemaan rikollisuudesta irrottautumista, täytyy olla asiakkaalle merkityksellisiä sekä tavoittelemisen arvoisia. Sosiaalisen asiakastyön ja käytännön asioiden organisoinnin lisäksi on pystyttävä dialogisen keskustelun kautta löytämään ne asiat, jotka ovat asiakkaalle merkityksellisiä rikollisuudesta irrottautumisessa. Ei ole tarkoituksenmukaista, että asiakas kokee olevansa pelkästään "toimenpiteiden kohteena" sen sijaan, että olisi päättämässä itseään koskevista asioista. Ymmärtäväisellä läsnä olemisellä sekä osallistavalla vuorovaikutuksella tuetaan asiakkaan omaa halua edistää tilannettaan sekä osallistua tavoitteen saavuttamiseksi edellyttämiin toimiin. (Granfelt 2015, 12.)

6 Opinnäytetyön toteutus

Tässä luvussa käsittelemme toiminnallista opinnäytetyötämme, joka on kaksiosainen kokonaisuus. Siihen sisältyvät produkti eli toiminnallisena osuutena järjestämämme yhteistyöseminaari sekä opinnäytetyöraportti. Raportti voidaan jakaa dokumentointiin sekä arviointiin ja sen tulee perustua ammattiteorialle. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.) Koko prosessin ajan olemme pyrkineet noudattamaan opinnäytetyöntavoitteita sekä siihen liittyvää ohjeistusta. Tavoitteenamme on ollut käyttää jo koulutusohjelmissamme opittuja taitoja sekä peilata niitä työelämään. Yhteys työelämäedustajaan on omiaan ylläpitämään sekä luomaan suhteita ja mahdollisesti jopa työllistämään meidät opintojen jälkeen. Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää omia taitoja sekä harjoittaa innovatiivisuutta (Vilkkä & Airaksinen 2003, 16-17). Luvussa käsittelemme myös prosessin etenemistä sekä opinnäytetyöhön liittyvää eettistä näkökulmaa. Parhaaseen lopputulokseen olemme pyrkineet eettisiä periaatteita noudattaen.

6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Osana toiminnallista opinnäytetyötä järjestettiin moniammatillisen yhteistyön kehittämiseen keskittyvä seminaaripäivä. Seminaaripäivään osallistui monialaisesti asiantuntijoita eri palveluista kuten kunnista, Rikosseuraamuslaitoksesta, Kansaneläkelaitoksesta, työllisyys- ja koulutuspalveluista, järjestöistä sekä hankkeista. Seminaaripäivän keskeisimpinä tavoitteina oli hyväksi havaittujen käytänteiden sekä uusien yhteistyömuotojen kehittäminen rikostaustaisten asiakkaiden yhteiskuntaan integroitumisen tueksi. Seminaaripäivä rakentui asiantuntijoiden puheenvuoroista, workshop-ideologian mukaisista työpajoista sekä työpajojen annin yhteisestä purkamisesta keskustellen. Toiminnallisena tuotoksena olevan yhteistyöseminaarin ohelle tehtiin opinnäytetyön prosessia refleктоiva kirjallisen osion. Opinnäytetyössä kirjallisen osuuden merkitys on suuri, koska vankien elämäntilanteiden erityisyyden ymmärtäminen vaatii teoreettista taustoittamista sekä nykytilanteen kuvaamista.

Toiminnallinen opinnäytetyön muoto valittiin, sillä se palveli parhaiten tavoitettamme kehittää rikostaustaisten asiakkaiden palveluita. Toiminnallinen opinnäytetyön suorittamismuoto mahdollisti teoretiedon sekä käytännön kehittämistarpeiden tuomisen yhteen. Kehittämistyön näkökulmasta oli keskeistä saada tutkimukseemme työelämän asiantuntijuutta, mutta myös aiempaa tutkimustietoa, jotta palveluiden kehittämistarve voitaisiin tuoda kokonaisvaltaisesti näkyväksi (Vilkkä & Airaksinen 2003, 41-42). Johtuen opinnäytetyön työelämälähtöisyydestä kehittämistyön tuli tapahtua yhdessä työelämän kanssa.

Yhteistyöseminaari mallinsi tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jonka tavoitteena oli saavuttaa yhteisen kehittämistoiminnan avulla uusia käytänteitä hyödynnettäväksi sosiaalialalle

(Toikko & Rantanen 2009, 20). Yhteistyöseminaari tarjosi työpajoissa mahdollisuuden asiantuntijuuden jakamiselle sekä eri palveluiden asiantuntijoiden verkostoitumiselle. Työpajatoiminnan ajatuksena oli saada osallistujat kehittämään ideoita omaehtoisesti sekä omista lähtökohdistaan. Tarkoituksena ei ollut objektivoida tai vaikuttaa työpajatoiminnan etenemiseen, vaan keskeisenä lähtökohdiana oli jokaisen osallistujan vapaaehtoinen osallistuminen. Osallistuneiden toimijoiden tarkoituksena oli toimia kehittäjinä eli ”fasilitaattoreina”, jotka oman työn ohella innostavat taustaorganisaationsa työyhteisöä. Yhteistyöseminaariin osallistuneet ”fasilitaattorit” ovat oman alansa asiantuntijoita, joilla on mahdollista jakaa omaa asiantuntemustaan (Toikko & Rantanen 2009, 90-91).

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus, joka keskittyy tuomaan uusia näkökulmia kehittämistoimintaan aiempaan teoriaan pohjaten. Teorianmuodostuksessa kiinnitettiin huomiota sen yksinkertaisuuteen, sillä yksinkertainen teoreettinen viitekehys on helpompi viedä käytäntöön. Laadullisesti perusteltuun kattavuuteen pohjaten pyrittiin rajaamaan tiedonkeruuta niin, että keräsimme vain aihetta lähimpänä olevat kaikista oleellisimmat tiedot (Toikko & Rantanen 2009, 119). Opinnäytetyön tuloksia ei ollut mahdollista mitata määrällisesti vaan tuloksissa kuvataan moninaisia kehitysehdotelmia, joita on mahdollista viedä siinä muodossa työelämään käytänteiksi. Valitsimme tutkimuskysymyksien muodoksi toiminnallisen opinnäytetyön, sillä palveluiden kehittäminen vaatii yhteistyön kehittämistä käytännön tasolla. Tutkimuksen tulokset pohjautuvat tämän opinnäytetyön kohdalla asiantuntijoiden ja sidosryhmien kehitysehdotelmille.

Rikostaustaisten asiakkaiden palveluiden yhteensovittaminen vaatii eri sektoreiden välistä kehitystyötä. Yhteistyöseminaarin tarkoituksena oli kehittää alan käytänteitä niin, että ne vastaisivat paremmin vankien erityisiin elämäntilanteisiin vankeusaikana ja siviilissä. Aiheena palveluiden yhteensovittaminen” oli ajankohtainen, sillä vankien palveluiden taustalla on monia uusia eri sektoreiden toimijoita sekä muita kehitystyötä tekeviä hankkeita. Palveluiden kehittämisen tarve on tiedostettu laajalti, mutta toimivia ja vakiintuneita käytänteitä on siitä huolimatta suhteellisen vähän. Eri tahoille järjestettävä seminaaripäivä on toiminnallinen tapa kehittää rikostaustaisten palveluita. Opinnäytetyössä kartoitetaan rikostaustaisten asiakkaiden tuen- ja palvelutarjonnan nykytilannetta, sillä tarkoituksena oli kehittää Rikosseuraamusalalle uusia toimivia käytänteitä korvaamaan vanhoja ja toimimattomia. Opinnäytetyön tuloksia oli tarkoitus peilata aiemmin tehtyihin tutkimuksiin, jotta pystyttiin löytämään samankaltaisuuksia sekä kehittämään uutta vanhan tilalle (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 128-132).

6.2 Workshop- toimintamalli

Seminaarin keskeisenä osana oli toteuttaa Workshop- toimintamallia mukailevaa työpajatoimintaa. Työpajat valittiin osaksi seminaaria, koska vankien tukena on laaja joukko eri toimijoita.

Palveluntarjoajien moninaisuus sekä myös hajanaisuus ovat omiaan aiheuttamaan ongelmia vangin palveluntarvetta pohdittaessa. Eri alojen ammattilaiset tekevät työtä oman työyhteisönsä prioriteetin mukaisesti, jolloin rikoksenteijöille ei pystytä tarjoamaan oikeanlaista palvelua. Kaikilla osallistuvilla asiantuntijoilla oli kuitenkin yhteisiä arvoja sekä tavoitteita palveluiden yhteensovittamisesta. Työpajatoiminta tarjosi kaikille haluaville tasavertaisen mahdollisuuden osallistua kehittämistoimintaan.

Työpajatoiminta lisää eri osallistuvien tahojen yhteisöllisyyttä päämäärän saavuttamiseksi. Yhteisöllisyyttä tukevia tekijöitä ovat dialogisuus sekä vuorovaikutus, jotka ilmenevät työpajoissa konkreettisesti yksilöiden kuulluksi, ymmärretyksi sekä nähdyksi tulemisena. (Hämäläinen & Palo 2012, 24-43.) Deweyn oppimiskäsityksen teorian mukaisesti, oppiminen on vuorovaikutuksellinen prosessi, joka integroi käsitteet ja kokemuksen sekä havainnot ja toiminnan. Piaget kuvaa, kuinka ihmisten älykkyys muodostuu omien kokemusten kautta ja kehittyy jatkuvasti vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (Hämäläinen & Palo 2012, 26-27).

Työpajoissa tapahtuvaan asiantuntijan vetämään ryhmäkeskusteluun osallistui toimijoita monilta eri aloilta. Työpajat hyödynsivät eri alojen ammattitaitoa, kokemuksia sekä näkemyksiä käsiteltävistä teemoista. Keskustelu tyyppinen ideointi saa ihmiset tuomaan näkemyksensä esille oman alansa asiantuntijoina. Workshop-työpajojen keskustelua vetivät ennalta sovitut työelämän asiantuntijat, joista käytettiin nimitystä sparraajat. Työpajoissa tehtiin muistiinpanoja, joiden tekemisestä vastasivat Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijat. Opinnäytetyön raportissa hyödynnettiin opiskelijoiden tekemiä muistiinpanoja sekä omia havaintoja työpajojen keskusteluista.

6.3 Opinnäytetyön prosessin eteneminen

Opinnäytetyön aihe lähti työelämäntarpeesta, jossa asiantuntijaseminaarin järjestäminen yhdessä Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa koettiin VIERTO- hanketta kehittävänä toimenpiteenä. Oppilaitos oli yhtenä hankekumppanina mukana VIERTO- hankkeessa ja se tarjosi hyvän mahdollisuuden laadukkaaseen seminaariin järjestämiseen. Opinnäytetyön tekijöistä toinen meistä oli keväällä 2017 opintojensa syventävässä harjoittelussa Silta-Valmennusyhdistyksen Kääntöpiiri- sekä VIERTO- hankkeissa, jolloin tuli mahdollisuus kehittää seminaaria osaksi opinnäytetyötä. Harjoittelun aikana palveluiden yhteensovittaminen muodostui opinnäytetyön sekä seminaarin aiheeksi, sillä ovathan molemmat hankkeet osittain syntyneet yhteistyön hajanaisuudesta sekä haastavuudesta. Yhdessä hanketyöntekijöiden kanssa syntyi idea kehittää asiantuntijoiden yhteistyötä, jolla parantaa rikosseuraamusasiakkaiden yhteiskuntaan integroitumista sekä lisätä sosiaalista osallisuutta. Erityisesti yhteistyön hajanaisuus, opiskeluun ja työtoimintaan liittyvät ongelmat sekä asunnottomuuden ehkäiseminen tulivat esiin kehittämistä vaativina tuen tarpeina. Kehittäväksi toimintatavaksi valikoitui toiminnallinen opinnäytetyö, jossa

tutkimuksen laadullisia eli kvalitatiivisia menetelmiä hyödyntämällä mahdollistui aineiston kerääminen rikosseuraamusasiakkaiden kanssa tehtävän yhteistyön tehostamiseksi. Yhdessä työelämän kanssa koimme tärkeäksi saada eri alojen ammattilaiset sekä kokemusasiantuntijat osaksi järjestettävää seminaaria. VIERTO- sekä Kääntöpiirihankkeet toimivat pääsääntöisesti Pirkanmaan alueella, joten kutsuttavien ensisijaiseksi kohderyhmäksi valikoitui alueen mahdolliset yhteistyötahot. Myöhemmin kutsuttavien alueellista rajausta laajennettiin myös pääkaupunkiseutua koskevaksi, sillä osallistuminen kauempaa koettiin osittain haasteelliseksi.

Opinnäytetyö oli aluksi tarkoitus tehdä yksin, mutta yhteisten päämäärien sekä työn samankaltaisuuksista johtuen opinnäytetyön ohjaaja ehdotti projektien yhdistämistä. Kahden entuudestaan toisille tuntemattoman henkilön yhteistyö tarjoaa aina omat haasteensa, mutta mahdollistaa onnistuessaan monipuolisemman näkökulman keskusteltaviin aiheisiin. Prosessi alkoi toukokuussa 2017 ja toinen meistä liittyi mukaan yhteiseen opinnäytetyöhön elokuun lopussa. Siinä vaiheessa käytännönjärjestelyihin liittyvät suunnitelmat oli tehty ja osa järjestelyistä oli aloitettu. Työparin tulo mukaan opinnäytetyöprosessiin vauhditti varsinkin kirjoitustyön etenemistä, sillä seminaarijärjestelyt veivät suhteellisen ison osan työajasta. Esimerkiksi seminaaripuhujien sekä työpajasparrajien rekrytoiminen osoittautui aikaa vieväksi. Muita käytännönjärjestelyitä vaativia tehtäviä olivat seminaaripäivää koskevat tarjoilut, E- lomake ilmoittautuminen sekä kutsujen lähettäminen. Lisäksi opiskelijoille tehtiin seminaaripäivää koskeva ohjeistus, joka esitettiin Laurea-ammattikorkeakoululla metodisuus- kurssin aloituksen yhteydessä.

Seminaari järjestettiin 15.11.2017 Vantaan Tikkurilassa. Seminaarin jälkeen siitä saadut kokemukset sekä tulokset liitettiin osaksi kirjallista raporttia. Työelämän sekä opinnäytetyötä ohjaavan opettajan kanssa pidettiin säännöllisesti ja sovitusti palavereita koskien opinnäytetyön etenemistä. Opinnäytetyötä muokattiin prosessin ajan saatujen palautteiden mukaan. Opinnäytetyön kirjallinen osuus aloitettiin toukokuussa 2017. Päätökseen se saatiin helmikuussa 2018, jolloin opinnäytetyö valmistui.

7 Sidosryhmien ja ammattilaisten näkemyksiä kehittämistoiminnasta

Tuloksien määrittelyssä on käytetty 15.11.2017 Vantaan Tikkurilassa järjestettyä Palvelluiden yhteensovittaminen vangin näkökulmasta- seminaaria. Seminaariin kutsuttavia tahoja olivat muun muassa Rikosseuraamuslaitos, Kela, kunnan eri työllisyyspalvelut, aikuissosiaalityö, oppilaitokset, järjestöt ja 3. sektori sekä kokemusasiantuntijat. Kutsuja eri alan ammattilaisille sekä kokemusasiantuntijoille lähetettiin henkilökohtaisesti sähköpostitse kaiken kaikkiaan 186 kappaletta. Kutsuja myös jaettiin välillisesti, joten kutsuttuja oli varmasti enemmän. Ilmoittautumisessa hyödynnettiin Laurea-ammattikorkeakoulun siihen tarkoitettua E- lomakepohjaa, josta ilmoittautumislistaa pystyttiin tarvittaessa muokkaamaan. Tapahtumaan ilmoittautuneita oli yhteensä 54. Seminaarin järjestelyt sekä tilaisuus toteutettiin suunnitelman mukaisesti ja

siihen osallistui lopulta 41 asiantuntijaa sekä 23 opiskelijaa. Seminaarissa käytettiin työkaluna Kahoot- sovellusta, jolla haluttiin tuoda pelillisyyttä eri yhteistyötahojen esittäytymiseen. Kahoot- sovelluksessa voidaan laatia kyselynomaisia esittelyitä, joihin vastataan älylaitteilla tai tietokoneilla (Pedagogiikkaa netissä 2017). Samaa tekniikkaa hyödynnettiin lopun palauteosiossa seminaarin onnistumista mitattaessa. Osallistujille mahdollistettiin myös vapaamuotoinen palaute sähköpostilla.

Seminaarissa Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijat tekivät muistiinpanoja niin työpajoista kuin asiantuntijoiden tuottamista puheenvuoroista. Asiantuntijat jaettiin neljään erilliseen työpajaan, joissa ajatuksena oli jakaa kiertäviin työpajaryhmiin eri alojen asiantuntemusta mahdollisimman monipuolisesti. Ryhmästä riippuen kussakin työpajassa toimi 7-10 asiantuntijaa. Jokaisessa ryhmässä toimi sparraajana ennalta valittu työelämäedustaja, joka toi keskusteluun omaa työpajateemaista- ammattitaitoaan. Työpajojen teemaa ei haluttu liikaa rajoittaa, vaan tarkoituksena oli sparraajien sekä asiantuntijoiden tuottaa vapaasti erilaisia ideoita. Asiantuntijat kiersivät kaikki neljä työpajaa, joita ryhmäkohtaisesti vuorollaan täydensivät. Tuloksiin on vaikuttanut opinnäytetyön tekijöiden oma henkilökohtainen arviointi sekä opiskelijoiden yhdessä rikostaustaisten kanssa työskentelevien seminaarissa tuottama materiaali. Keskustelijat sekä puhujat ovat olleet kutsuttuja edustamistaan tahoista, mutta mielipiteet eivät välttämättä edusta tahon virallista kantaa.

7.1 Yhteistyön moninainen kenttä: Yhteistyöllä selkeämpi tulevaisuus

Työpajan tarkoituksena oli kehittää uusia yhteistyömuotoja eri toimijoiden välille. Työpajoissa keskusteltiin rikostaustaisten asiakkaiden palvelukentän hajanaisuudesta, mikä nähtiin hankalokittavan oikeanlaisten ja oikea-aikaisten palvelujen kohdentamista. Moninaisessa ja laajassa palvelukentässä työskentelee eri sektoreiden toimijoita, minkä vuoksi yhteistyön kehittämiseksi nähtiin olevan tarvetta.

Integroituminen on yhteneväinen kuntoutusprosessi ilman erottelua vankilan ja siviilin välillä. Tästä syystä toimivia käytänteitä tulisi jakaa yli aluerajojen ja jatkumo eri vaiheiden välillä pitäisi olla sujuvampi. Tällä hetkellä osa palveluista katkeaa tuomion ajaksi, koska tiedon kullussa on huomattu puutteita. Myös Rikosseuraamusalan palveluiden määrässä ja käytännöissä on suuria alueellisia eroja, jonka takia toimivia käytänteitä sekä kehitysideoita pitäisi pystyä jakamaan tehokkaammin eri toimijoiden välillä. Alueellisten erojen on nähty asettavan vangit eriarvoiseen asemaan. Kehitysehdotuksena tuotiin esille joillakin paikkakunnilla jo käytössä oleva järjestötoimijoiden palvelukartta, johon on merkattu esimerkiksi ruoka-apu, majapaikka sekä neuvontapisteitä. Tämä toimii rikostaustaisten asiakkaiden, mutta myös ammattilaisten apuna.

Rangaistusajan suunnitelman laadinnasta vastaa arviointikeskus sekä tehtävään osoitetut virkamiehet. Rangaistusajan suunnitelmaa on mahdollista täydentää, mutta valitettavan vähän siihen pääsevät vaikuttamaan esimerkiksi eri järjestö- tai hanketyöntekijät. Järjestöjen roolia tulisi korostaa jo suunnitteluvaiheessa, sillä sen avulla pystyttäisiin sitouttamaan vankia esimerkiksi rangaistusajan jälkeiseen aikaan. Tällä hetkellä osa vapautuville asetetuista tavoitteista nähtiin epärealistisina sekä vaikeasti toteutettavina. Järjestötoimijoiden tuella sekä motivoinnilla näihin pystyttäisiin puuttumaan ja etenemistä valvomaan entistä tehokkaammin. Sunnitellusta pitäisi myös pystyä tarvittaessa joustamaan, mikäli kuntouttamisessa tulee takapakkia tai suunnitelmat eivät muusta syystä etene. Rikoksentehtäjän kanssa olisi edettävä suunnitelman mukaan maltillisesti ja varottava asettamasta liian kovia vaatimustasoja:

”Pitäisi ajatella, että tuomiosta voi olla vangille myös hyötyä”

Kehitystoimenpiteenä yhteistyössä nähtiin erilaiset useamman tahon verkostopalaverit, joilla voitaisiin ennaltaehkäistä ongelmatilanteiden syntymistä sekä siirtää tietoja. Lisäksi voitaisiin määrittää roolituksia, sitouttaa asiakkaita sekä nimetä yhdyshenkilöitä eri organisaatioista. Etuna olisi, että asiakas pystyisi itse määrittelemään mitkä tiedot ja kuinka ne liikkuvat verkoston sisällä. Tällöin tietosuoja kysymykset eivät muodostaisi ongelmaa. Verkostopalaveri olisi hyvä järjestää mahdollisimman aikaisessa vaiheessa vapauttamista suunniteltaessa, jotta kaikki asiat ehdittäisiin huomioida. Tapaaminen ei aina edellytä konkreettista paikallaoloa, vaan palaverit olisi mahdollista järjestää etäyhteydellä myös mahdollisen välimatkan tai muun ongelmatilanteen sattuessa.

Tukiverkoston merkitys korostuu myös monesti niin sanotussa nivelvaiheessa muiden palveluiden supistuessa. Ennen varsinaista koevapauteen pääsyä perheet ovat kuitenkin suhteellisen vähän tekemisessä sen kanssa. Perhe tavataan yleensä vasta silloin, kun selvitetään samassa asunnossa asuvien suostumusta koevapauteen. Perheille pitäisi antaa mahdollisuus päästä prosessin valmisteluun mukaan, sillä he tarvitsevat huomattavasti enemmän tietoa valvotusta koevapaudesta kuin mitä tällä hetkellä on saatavilla. Perheet olisi tärkeää saada mukaan jo rangaistusajan suunnitelman laadintaan yhdessä eri järjestöjen sekä hanketyöntekijöiden kanssa. Rikostaustaisten perheet sekä muut lähiomaiset kokevat, että valvotulla koevapaudessa on moninaisia vaikutuksia heidän elämäänsä. Valvotun koevapauden koettiin muun muassa rajoittavan liikkumista, vaikeuttavan mahdollisuuksia harrastaa sekä hidastavan perhearkea. Myös aikataulut sekä valvontalaitteet erilaisina toimintahäiriöineen koettiin ajoittain haasteellisina. Vaikka valvottu koevapaus muutoksineen vaatii niin valvontavangilta kuin myös hänen lähipiiriltään sopeutumista, niin koettiin valvottu koevapaus vankilarangaistukseen verrattuna vapaampana. Valvontarangaistus tarjoaa perhe-elämälle ja parisuhteelle mahdollisuuden normalisoitua vankeusajan jälkeen:

”Voi tulla tunne, että joutuu myös itse syyniin tai tarkkailtavaksi”

Vaikka vangeilta löytyy omaa halua keskustella vapautumiseen liittyvistä asioista, saattavat he kokea häpeää omista teoistaan ja sen tuomista vaikutuksista omaisilleen. Myös osa omaisista saattaa vältellä yhteistyötä leimautumisen pelossa. Tämä voi aiheuttaa sen, ettei vanki halua lähipiiriään mukaan prosessiin. Myös vapautumisen jälkeinen muutto omaisten luo asumaan voi olla vapautuvalle ongelmallista. Muutoksena se on usein suuri ja siksi siihen kaivataan yhteisiä pelisääntöjä sekä aiempaa enemmän tukea. Myös vankilassa voitaisiin motivoida sulkeutumiseen taipuvaisia vankeja olemaan enemmän yhteydessä lähipiiriin ja kannustaa hakemaan heiltä tukea. Koko perheen yhteisiä tapaamisia voitaisiin jatkaa säännöllisesti läpi valvotun koevapauden. Ottamalla vapautuvan perhe ja lähipiiri mukaan vapautumisprosessiin, olisi kaikkien osapuolten mahdollista saada valvotusta koevapaudesta enemmän irti. Kolmas sektori voisi tukea sekä ylläpitää läheisneuvonpitoa siirtymävaiheissa.

7.2 Opiskelun ja työtoiminnan avulla yhteiskuntaan integroituminen

Vankiloiden työtoimintojen nähtiin ylläpitävän vangin motivaatiota sekä laitoksen kuria ja järjestystä. Työtoiminnot koettiin tärkeäksi osaksi vankila-arkea, joilla vahvistetaan vankien osallisuuden tunnetta. Työtoimintoja on kuitenkin ajettu alas mikä nähtiin ongelmallisena. Keskusteluissa korostettiin tarvetta uudenaikaisille toiminnoille ja opetustavoille, jotka vastaisivat paremmin nykypäivän standardeja. Kouluttautumisen sekä työtoiminnan suunnittelu pitäisi aloittaa jo ennen vankeuden alkua tai vaihtoehtoisesti mahdollisimman varhaisessa vaiheessa vankeutta. Riittävän ajoissa aloitettu työtoiminta sekä valmennus tukevat vangin kokemuksia yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta. Ongelmaksi ovat kuitenkin osoittautuneet liian huonokuntoiset vangit heille suunnatuissa työtehtävissä. Keskusteluissa nähtiin tärkeänä, että kaiken tasoisille kuntoutujille löytyisi motivoivia työtehtäviä. Monen vangin tiedettiin haluavan osallistua nykyistä enemmän opiskeluun. Ongelmaksi muodostui työn teon mahdollisuus ja siitä saatu rahallinen korvaus. Raha motivoi heikossa elämäntilanteessa olevia enemmän kuin tulevaisuuteen panostaminen:

”Mahdollisuuksia on, jos tahtoa riittää ja uskoo itseensä”

Avo- tai suljetussa vankilassa opiskeleminen on hyvin erilaista. Suljetuissa vankiloissa opiskelumahdollisuudet ovat paljon rajallisemmat ja esimerkiksi verkko-opintoja tulisi kehittää yhdessä rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Lukio- ja ammattikoulupohjaista opetusta kaivataan myös lisää. Mahdollisuuksia voisi tarjota yhteistyö sekä kumppanuussopimukset eri ammattioppilaitosten kanssa. Monien hankkeiden tiedettiin tarjoavan apuaan koulutusasioissa, mutta ongelmana on, ettei niitä saada käytänteiksi ennen hankkeiden päättymistä. Opiskelun aloittamista hankaloittaa myös tehdyt aiemmat rikokset, joista vanki odottaa vielä lainvoimaista tuomiota.

Opetuksen tulisi olla joiltain osin opiskeluun valmentavaa eli oppimista, jossa opiskellaan oppimisen taitoja. Erityisesti vankien ATK-taitoja tulisi vahvistaa vastaamaan paremmin yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia. Vankiloihin kaivattiin myös osaavaa henkilökuntaa, jotka pystyisivät tarvittaessa ottamaan vankien näyttötutkintoja vastaan. Vankiloissa on erilaisia käytäntöjä opiskelun aloittamisesta sekä miten koulutusta on mahdollista jatkaa esimerkiksi valvotussa koevapaudessa. Jatkuvuuden ja vangin kuntoutumisen näkökulmasta olisi tärkeää, että opiskelun voisi aloittaa jo vankilassa sekä päättää vapaudessa. Ongelmana nähtiin olevan aikataulutus, sillä opiskelut jäävät monelta kesken lyhyiden tuomioiden vuoksi. Lisäksi vankeusaikeisen opiskeluoikeuden saa vain, jos suorittaa riittävän pitkää tuomiota.

Työllisyyspalveluiden ylläpidossa on havaittu suuria ongelmia asiakkaan joutuessa vankilaan. Tällä hetkellä työnhaku päättyy usein vankila-ajan alkaessa ilman että TE-toimisto saa tietoa asiakkaan tilanteesta. Palveluita olisi mahdollista käyttää esimerkiksi avolaitoksesta, mutta siitä huolimatta työnhaku katkeaa tai se katkaistaan. Etenkin lyhyillä tuomioilla tuomitun olisi mahdollista pitää työnhaku voimassa, mikäli yhteys työllisyyspalveluihin säilyisi. Vankila ajalle TE-toimisto pystyy muun muassa asettamaan statuksen työelämän ulkopuolella olevaksi. TE-toimiston näkökulmasta koevapaudessa opiskelu on mahdollista työmarkkinatuella, mutta ongelmallista avovankilassa. Tämä johtuu tilanteesta, jossa tuomittu on periaatteessa julkisten palvelujen käytettävissä. Rikoksenteijä ei kuitenkaan saa työmarkkinatukea, koska hänellä ei ole mahdollista ottaa työtarjousta vastaan. Tärkeää on selvittää toimeentulo sekä selvityksestä vastaavat:

”Minkä aloittaa vankilassa, se jatkuu, kunhan sitä on tehty vankilassa tarpeeksi kauan”

Työpajakeskusteluissa koulutusta ei haluttu nähdä yksinomaan kuntouttamisena vaan tekijänä, joka tukee sitä. Yhdessä muiden tekijöiden kuten vertaistuen sekä yhteisöllisyyden kanssa koulutus mahdollistaa arjessa selviytymisen sekä työelämään osallistumisen. Opiskelun sekä työelämän tukeminen on mahdollistettava erityisesti nivelvaiheessa, jossa siviiliin siirryttäessä rikoksenteijöillä on huomattu opiskeluiden katkeavan. Kriittinen käännekohta tuomitulla on, kun opiskelut on aloitettu vankeudessa ja vapaudutaan. Ongelmallista opiskelussa on tukien saaminen ja huoli opiskelusta, kun rahaa ei ole. Monet asiakkaista eivät usko omiin mahdollisuuksiinsa ja silloin ammattilaisten tehtävänä on motivoida sekä osoittaa asiakkaille realistiset tavoitteet. Oppimisvaikeuksien ei tulisi rajoittaa kouluttautumista, vaan ammattilaisten tulisi kehittää uusia opiskelumenetelmiä. Tulevaisuudessa esimerkiksi äänikirjat tulevat olemaan apuna oppimisvaikeuksissa. Vapautuvilla vangeilla on myös paljon osaamista, jota olisi hyvä hyödyntää työmarkkinoilla. Harva pystyy näyttämään osaamistaan, joista ei ole todistuksia saatavilla tai edes kirjoitettu. Huomiota tulisikin kiinnittää keinoihin, joilla työnantajat saataisiin vakuuttuneiksi hakijan ammattitaidosta. Rikostaustaisille asiakkaille on ominaista opiskella

työtä tekemällä, jolloin pitäisi lisätä tietoisuutta vaihtoehtoisista opiskelumuodoista kuten op-
pisopimuskoulutuksista.

7.3 Asunnottomuus ongelmana: Asunto sekä perustoimeentulo

Työpajan tavoitteena oli keskustella asunnottomuudesta sekä löytää yhteisiä toimintatapoja sen ehkäisyyn. Työpaja herätti paljon keskustelua, sillä täysin asunnottomien määrä kasvaa koko ajan. Asuntojen saaminen erityisesti pääkaupunkiseudulla, mutta myös muualla suomessa nähtiin haasteellisena.

Työpajan keskusteluissa nousi esille heikon asuntotilanteen lisäksi asuntojen vuokraaminen pääosin vain niin kutsutuille "turvallisille vuokralaisille". Asunnonvälittäjistä suurin osa tiedustelee asunnonhakijalta luottotietoja asuntoa vuokratessaan. He eivät muun muassa tästä syystä mielellään vuokraa asuntoja "riskiryhmille", joihin rikostaustaiset asiakkaat ryhmänä lukeutuvat. Asunnon saaminen vapailta markkinoilta tai kaupungilta on haasteellista, koska rikostaustaisista asiakkaista huomattavalla osalla on merkintä luottotiedoissaan. Vapautumisen tueksi toivottiin luottotiedottomille omia asuntoja, joihin pääseminen ei olisi kiinni aikaisemmista teoista. Tämä voisi mahdollistaa monelle uuden alun elämässä:

"Olisi kiva joskus painaa delete-nappulasta tällaiset rekisterit pois"

Asunnon hankkimista saattaa hankaloittaa naapuruston suhtautuminen sekä monet ennakkoluulot rikostaustaisia kohtaan. Tukiasuminen asumismuotona on monissa tilanteissa perustellumpi vaihtoehto kuin oma asunto. Tukiasuntoja sekä niissä asuvia kohtaan kohdistuu kuitenkin leimaantumista, eivätkä sellaiset asunnot pysy salassa. Sana leviää helposti naapuruston keskuudessa, mistä johtuen naapurit saattavat alkaa syrjiä tai hankaloittaa asumista. Romani- sekä ulkomaalaistaustaisten asiakkaiden koettiin saavan muita rikostaustaisia vaikeammin asuntoja. Romaneilla on suuria ongelmia asunnon saamisessa ja vankilataustan kerrottiin hankaloittavan sitä entisestään. Romanian tilannetta vaikeuttaa entisestään ongelmat asettua asumaan tiettyille alueille. Asuntoja tarjotaan pyynnöistä huolimatta alueille, joihin romanit eivät voi esimerkiksi sukuriidoista johtuen asettua asumaan:

"Joskus negatiivisiin asenteisiin riittää pelkkä sukunimi postiluukussa"

Asuntoja tarjotaan myös asuinympäristöistä, jotka ovat haitallisia päihdetaustaisille asukkailla. Asunnon tarjoaminen päihdeettömyyttä tukevasta asuinympäristöstä tulisi olla ensisijaista, sillä yksin asuvaa on vaikea tukea vapautumisen jälkeen. Harkitsematon asunnontarjoaminen voisi vähentyä, jos tietämystä rikostaustaisten asiakkaiden erityisyydestä lisättäisiin. Olisi tärkeää saada kuntien ja esimerkiksi Kansaeläkelaitoksen palveluihin työntekijöitä, joiden

osaamisena olisi nimenomaan rikostaustaiset asiakkaat. Tämä kohdentaisi riittävän tuentarpeen rangaistuksen eri vaiheissa juuri halutulle ryhmälle. Samalla voitaisiin lisätä tietoutta rikosseuraamuksista sekä niiden vaikutuksista

Ennen vankeustuomiota asunnon irtisanominen jakoi työpajassa osittain mielipiteitä. Asiakkaiden tiedettiin vuokraavan asuntoja tuttavilleen vankeuden ajaksi. Tämän tiedetään kuitenkin aiheuttaneen ongelmia esimerkiksi vuokratästä ja asunnon tuhoamisen muodoissa. Asiakkaita neuvotaan antamaan asunto pois, jotta asiat eivät vaikeutuisi entisestään. Asunnottomuuden kanssa tulisi kuitenkin pyrkiä toimimaan ennaltaehkäisevästi. Asunnon hakeminen tulisi aloittaa jo hyvissä ajoin vankeusaikana yhdessä rikosentekijän kanssa, sillä valmiina odottava asunto helpottaa siviiliin siirtymistä. Rikosseuraamuslaitoksen pyrkimyksenä onkin mahdollistaa asunnon hakeminen jo rangaistusaikana. Järjestön edustajat kuitenkin kokivat vankiloiden valmistelukäytännöt ajoittain hyvin vaihtelevina jopa vankiloiden sisällä. Asumismuotoa pohdittaessa tulisikin ottaa huomioon asiakkaan yksilölliset toiveet. Järjestöjen ja rikosseuraamuslaitoksen edustajat olivat yhtä mieltä mahdollisuudesta antaa tapauskohtaisesti lupaus asunnon hankkimisesta, sillä myönteisen kuvan antaminen vapautumisesta ”tsemppaa” vankeja eteenpäin. Motivoinnissa tulisi ottaa myös huomioon ne vangit, jotka mieluummin valitsevat asunnon sellaisesta ympäristöstä, joka ei välttämättä tue rikollisuudesta irtautumista:

”Vaikka asuntoa pystyttäisiin tarjoamaan, niin aina asiakkaat eivät edes halua asuntoa. Syynä on halu asettua kaverin luokse asumaan”

Alivuokrauksen nähtiin olevan mahdollinen ratkaisu joissakin tapauksissa. KELA:lta voisi myös tulevaisuudessa olla mahdollista saada erityistä tukea alle puoli vuotta kestävien tuomioiden aikaiseen asunnon säilyttämiseen. Tämä nähtiin perusteltuna, sillä asunto ensin- periaatteen mukaisesti asunnon saaminen ennen varsinaisen päämäärän saavuttamista on perusedellytys sosiaalisen kuntoutumisen prosessin alkamiselle. Esimerkkinä mallintamisesta mainittiin ARA-rahoituksella ostetut pääkaupunkiseudun itsenäiset pienasunnot, jotka sijaitsevat hajautetusti kaukana ongelma- ja käyttöpaikoista. Kunnat nähtiin toimijoina, jotka voisivat mahdollisesti myöntää tukea näihin asuntoihin. AUNE-asuntohankkeella nähtiin olevan myös ongelmallisia vaikutuksia, sillä harvat kuntoutuneet vangit haluavat muuttaa ”märkiin” paikkoihin päiheteettömien paikkojen vähentyessä.

Asunnonhakeminen nähtiin prosessina, jossa erityisesti tuki vapautumisvaiheessa on tärkeää. Asunnon etsimistä yhdessä vertaisen tukihenkilön kanssa suositeltiin, sillä osallistavalla työtavalla voidaan vaikuttaa sekä kasvattaa vangin haluun pitää asunto. Asiakkaan motivoiminen realistiseen ja tilanteenmukaiseen asunnon hakemiseen nähtiin osallisuuden ja toimijuuden tukemisen näkökulmasta merkittävänä. Asiakasta tulisikin valmentaa asunnonhakemiseen, sillä asuntohakemus suositeltiin tehtäväksi rehellisesti omana itsenään ja rehellisyys koettiin olevan

asunnon hakemisessa eduksi. Realistiset asuntohakemukset poistavat myös turhat toiveet kaikkien osapuolten ollessa tietoisia asiakkaan tilanteesta. Asunnon saamista nähtiin helpottavan hakijan opiskelu-, työ- tai työkokeilupaiikka. Järjestöedustaja toi kuitenkin esille havaitsemansa "ongelmakolmion." Kolmiolla viitattiin tilanteeseen, jossa asiakkaalle luvataan asunto vasta hänen saadessa työkokeilupaikan tai toisin päin. Ihanteellisinta olisi, jos yhden palveluntuottajan olisi mahdollista tarjota asiakkaalle niin työkokeilupaiikka kuin myös asuminenkin:

"Paras lopputulos asunnonhakemisessa tulee kertomalla suoraan, ettei ole luottotietoja, on rahaton ja sossu maksaa vuokran"

Kuntien käytännöt rikostaustaisten asiakkaiden kuntoutumisen tukemisessa eroavat hyvin paljon toisistaan ja osassa kunnista ei edes tiedosteta asunnottomuuden ongelmaa. Tällöin ei myöskään ole tarjota asianmukaisia palveluja asunnottomille. Usein tämä on varsinkin pienten kuntien ongelma, mutta välipitämättömyyttä esiintyy myös muissa kaupungeissa. Koevapauden valmistelussa painotetaan asunnon tärkeyttä, sillä asunnottomuus estää sekä hidastaa prosessin etenemistä. Keskusteluissa tuotiin esille mahdollisuus aloittaa valvottu koevapaus määräajassa, jos perusteena on asunnon turvaaminen sekä asunto integroitumista tukevana toimenpiteenä. Järjestön edustaja koki asunnon hakemisen ajoittain liiankin itsenäiseksi mistä johtuen osalla vapautuvista ei ole asuntoja. Rikostaustaisen asiakkaan positiivisia saavutuksia sekä koevapauden "riskittömyyttä" tulisi korostaa asunnonhaku-tilanteessa. Esimerkiksi Koevapaudessa asuntoa pystytään valvomaan ja ongelmia havaitessa vuokralainen päätyy takaisin vankilaan. Myös valvottava tiedostaa tällöin oman vastuunsa asumisen onnistumisessa:

"Kaikissa kunnissa ei tiedosteta tai ei haluta tiedostaa asunnottomuuden ongelmaa"

Vapautuessaan asiakas saattaa haluta kotiutua jonnekin muualle kuin kotikuntaansa. Työpajassa ilmiötä kuvailtiin "kotikuntabingoksi", jolloin ongelmaksi muodostuu määritellä, kenen vastuulle asunnoton rikostaustainen asiakas kuuluu. Vankilasta vapautuvan kotikunnalla nähtiin olevan merkitystä, sillä kuntien tarjoamat palvelut ovat asiakkaista riippuen epätasa-arvoisia. Lähtökohdiana on kuntoutuminen vankilassa ja kotikunnan tulisikin olla hyvillään kuntalaisensa kuntoutumisesta vankeusaikana. Kotikunnat saattavat kuitenkin suhtautua vastahakoisesti jouduessaan ottamaan kuntalaisensa takaisin vankeusajan päätyttyä ja järjestämään tarvittuja palveluita. Keskusteluissa tuotiin esille, että kunnilla on usein tarjota vain yksi toimintamalli, joka on kohdistettu kaikille asiakkaille lähtökohdista riippumatta:

"joku on saanut Valkeakoskelta kämpän, mutta tajuaa ettei sieltä pääse pois tai asuminen siellä on tylsää ja haluaakin asunnon Tampereelta"

Asiakkailla, joilla ei ole työntekijäkontaktia eikä asumisneuvontaa, jää asuminen usein täysin omalle vastuulle. Vapautunut vanki ei välttämättä selviä kaikesta omin neuvoin, vaan saattaa tarvita tukea asumisen opetteluun. Asumistaitojen arvioinnin pitäisi tapahtua luottamuksellisesti, sillä ”perusasioden” osaamattomuuden myöntäminen voi olla vaikeaa. Kriminaalihuollon tukisäätiö nimettiin järjestöjen puolelta tahoksi, joka tarjoaa asumissosiaalista työtä. Moni muukin järjestö tuottaa tämänkaltaisia palveluita yhdessä esimerkiksi Marttojen kanssa. Kaikki tarjotut palvelut eivät ole täysin ilmaisia ja maksutonta apua asiakkaan asumisen tueksi tarvittaisiin enemmän. Hyvinä käytänteinä työpajassa nähtiin kuntien, säätiöiden ja yhdistysten tarjoamat tuetun asumisen muodot sekä pienasuminen hajasijoitetusti. Palvelutarjoajina rikostaustaisille asiakkaille mainittiin mm. KRITS, Y-Säätiö sekä Silta-Valmennusyhdistys. Ajankohtaisena hankkeena asunnottomuuden ongelmaan nousi esille ViaDian hanke Tampereella. Hankkeen tarkoituksena on vuokrata asuntoja niin kutsutuille ”toivottomille tapauksille”, joihin luokituvat jatkuvasti asunnottomat, puistoissa asuvat tai muuten toivottomassa tilanteessa olevat.

7.4 Asiakkuuden kautta elämänlaatua parantamassa: Perhetyö, omahyvinvointi sekä vahvuudet

Työpajan tarkoituksena oli kehittää toimintamalleja asiakkaan elämänlaadun parantamisen tueksi. Vankeuden tärkeimpinä tehtävinä työpajoissa nähtiin olevan vaikuttava työskentely, jolla pyritään lisäämään vangin henkisiä-, fyysisiä- ja sosiaalisia voimavaroja. Asiakkaan elämänlaatua lähdettiin tarkastelemaan perhetyön, asiakkaan oman hyvinvoinnin sekä vahvuuksien kautta. Vangeilla nähtiin olevan monipuolista osaamista, joka tulisi huomioida vankeustoimintoja suunniteltaessa. Yksilöllisten vahvuuksien tukeminen motivoi, mutta myös lisää vangin valmiuksia yhteiskuntaan integroitumisessa. Vangin sisäisen hyvinvoinnin keinojen kartoittaminen nähtiin merkittävänä tekijänä, sillä avotaloja lukuun ottamatta vangit viettävät suuren osan vuorokaudesta selleissä. Selleissä vietetty aika nähtiin pitkänä ja passivoivana aikana, mutta myös rangaistuksen seurauksena. Passivoivan vaikutuksen nähtiin heijastuvan suoraan vankien mielialaan. Liikunnan määrää korostettiin vankien psyykkisiä ja fyysisiä voimavaroja lisäävänä hyvinvoinninkeinona, mutta myös kuntoutumista tukevana tekijänä. Liikunnallisia toimintoja toivottiinkin lisäävän entistä enemmän.

Perhetyön käytänteiden kehittämistä pohdittaessa nostettiin esille lasten rooli sekä lapsen edun mukaisten toimintamallien kehittäminen. Kehitysehdotelmana nostettiin esille henkilöntarkastus ja sen lapsiystävällisyys. Henkilöntarkastuksessa ei aina oteta huomioon lapsiystävällisiä toimintamalleja ja lapsen kehitystasetta. Vankilan pitäisi olla lapselle mahdollisimman neutraali paikka vierailta. Henkilöntarkastuksen laatua voitaisiinkin tarkkailla pilottimaisesti ”harjoituskävelyiden” avulla joissa tarkoituksena olisi kiinnittää huomiota lapsiystävällisiin toimintatapoihin. Myös vanhempien ja lasten suhteen tukemista tulisi huomioida enemmän. Muita

kehityskohtia olivat tuettujen lomien parempi hyödyntäminen sekä myöntäminen. Tuettujen lomien ohella painotettiin "tärkeästä syystä myönnettävien" lomien myöntämistä harkitusti vangin etu huomioiden.

Vankeusaikaista oman hyvinvoinnin parantamisen keinoja pohdittaessa keskustelua herätti ulkoisten asioiden järjestäminen tuomittua liikaa kuormittamatta. Tärkeänä koettiin suunnitelmallisuus ennen vankeutta, vankeusaikana ja vapauduttaessa. Asioiden tulisi olla mahdollisimman hyvin järjestyksessä, jotta vankeuden aloittaminen ja sen suorittaminen voisivat tapahtua "levollisin mielin". Tämä edesauttaisi myös vapauduttaessa asioiden hoitamista. Asiantuntijat tiedostivat ulkoisten asioiden järjestämisen vaikuttavan suoraan vangin sisäisiin voimavaroihin, omaan hyvinvointiin sekä kuntoutumiseen. Työpajassa korostettiin tilannekartoitusten huolellista tekemistä, sillä suunnitelmallinen vankeusaika mahdollistaa yksilöllisesti toimivimpien tuen muotojen löytämisen. Vangin yksilöllisen tilanteen kannalta on tärkeää kartoittaa ne tukitoiminnot, jotka sopivat parhaiten juuri hänen tarpeisiinsa. Muussa tapauksessa rangaistuksen kuntouttava näkökulma ei toteudu. Työpajan mukaan tilannekartoituksessa tulee ottaa huomioon vangin omat toiveet ja tavoitteet, joita lähdetään yhdessä tavoittelemaan rangaistusajan suunnitelmaa noudattaen:

" Jos keskitytään vangin motivointiin ennen vankilaan lähtöä, on todennäköisempää, että motivaatio voi säilyä vankeusajan ja siitä vapautumiseen"

Työpajoissa keskusteltiin vapauttamisen suunnittelun merkitystä. Työskentelyn lähtökohtana nähtiin olevan hallittu vapauttaminen. Lähtökohtaisesti kenenkään ei tulisi vapautua tyhjän päälle. Lyhytaikaisvankien kohdalla suunnitelmallinen vapauttaminen nähtiin harvoin toteutuvan, sillä vapautuva sekä häntä auttavat tahot eivät kohtaa. Vapauttamista suunnitellessa perusasioiden tulisi olla kunnossa. Näihin sisältyvät pankkitilin avaaminen, henkilöllisyystodistuksen ja verkkopankkitunnusten hankkiminen sekä asumisen ja perustoimeentulon turvaaminen. Jotta nämä asiat saataisiin jokaisen vapautuvan kohdalla kuntoon, viranomaispalveluiden tarvetta tulisi lisätä. Ongelmia havaittiin ajanvarausten ja asiakastapaamisten järjestämisessä sekä viranomaisten puhelinpalveluiden tavoitettavuudessa. Myös monelle ulkomaalaistaustaiselle tulkin läsnäolo asioiden hoitamisessa on välttämätöntä ja ilman järjestöjen tukea asioiden hoitaminen nähdään lähes mahdottomana. Perusasioiden lisäksi työtoimintaa ja opiskelua koskevat järjestelyt tulisi hoitaa kuntoon vankeusaikana, jotta vangilla olisi aktivoivaa ja sitovaa toimintaa heti vapauduttua. Vankia olisikin tärkeää osallistaa oman vankeuden jälkeisen elämänsä suunnitteluun jo vankeusaikana. Tärkeä rooli tässä on vankilan yksittäisillä työntekijöillä sekä heidän teoillaan.

7.5 Seminaarin puheenvuorot

Ennen työpajatoimintaa oli keskustelua herättävinä puheenvuoroina Laurea-ammattikorkeakoulun edustajan sekä järjestö- ja kuntaedustajien puheenvuorot. Työpajatoiminnan jälkeen oli vuorossa Rikosseuraamuslaitoksen edustajan puheenvuoro. Järjestön puheenvuoron käytti Tampereen Siltavalmennusyhdistys sekä Kuntatoimijan puheenvuoron Tampereen Kaupungin työllisyyspalveluiden edustaja. Rikosseuraamuslaitokselta puheenvuorossa oli edustaja Kylmäkosken Vankilasta. Näiden lisäksi seminaarissa kuultiin Celian esittely, kuinka äänikirjoja voidaan hyödyntää luki- ja oppimisvaikeuksissa.

Avauspuheenvuoroissa Laurea-ammattikorkeakoulun edustaja toi esille tutkimuksellista näkökulmaa, joissa peilattiin alalla vaikuttaneita tutkimuksia. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa tehdyn porkkanaa ja keppiä- tehdyn tutkimuksen mukaan parannettavaa löytyy muun muassa suunnitelmien laadussa sekä rangaistusaikaisen suunnittelun seurannassa. Laurea-ammattikorkeakoulun rikosseuraamuslaitokselle suunnatuissa valvottua koevapautta käsittelevissä tutkimuksissa kehitettävää löydettiin Rikosseuraamuslaitoksen, palveluntuottajien sekä kuntien välisestä yhteistyöstä. Erityisesti asiakkaan oma näkökulma tuotiin näissä valmistelevan ja toteuttavan henkilöstön osaamista koskevissa tutkimuksissa esiin. Puheenvuorossa tutkimustuloksilla havainnollistettiin lisäksi opiskeluiden sekä koulutuksen tärkeyttä asiakkaan kuntoutumisprosessissa. Ammattikorkeakoulun edustaja painotti suunnitelmallista rangaistusaikaa ja vapaudessa toteutuvia palveluita, joissa järjestöjen tarjoamat palvelujatkumot sekä polkujen tarve korostuvat kohti työllistymistä.

Valvotun koevapauden ja järjestön roolia vaiheittaisessa vapautumisessa painotti myös järjestöpuolen edustaja omassa puheenvuorossaan. Jo siviiliarviointivaiheessa ennen tuomiota järjestöillä voisi olla suurempi rooli. Yhdessä muiden järjestötoimijoiden kanssa kuntouttamisen lähtökohdat tulisi ottaa osaksi rangaistusajan suunnitelmaa. Puheenvuorossaan järjestöedustaja korosti hyvin suunniteltua ja tehokkaasti hyödynnettyä tuomion aikaista ajanjaksoa, johon sisältyvät erilaiset vertaisryhmät, ohjelmatyö, R-kuntoutus sekä perhe- ja lähityö. Siviiliin siirryttäessä tukitoimet tulisi kohdistaa organisoidusti asunto sekä toimeentuloon liittyviin asioihin unohtamatta kuitenkin muuta mielekäästä tekemistä.

Tampereen kaupungin työllisyyspalveluiden edustaja kertoi puheenvuorossaan Pirkanmaan työvoima- ja yrityspalvelujen alueellisesta kokeilusta, joka on osa maakuntaudistusta. Sen piiriin kuuluu 22 000 asiakasta. Tavoitteena on saada uusia asiakaslähtöisiä ja vaikuttavia palveluja sekä vaikuttaa työttömyyteen ja työmarkkinatukimaksuihin. Kokeilun etuna on jokaiselle asiakkaalle OMA-valmentaja sekä henkilökohtainen palvelutarpeen arviointi. Toimenpiteillä pyritään verkostoyhteistyön vahvistamiseen sekä luomaan uudenlaista osaamista. Mukana on muun muassa työllisyys, -elinkeino- ja koulutuspalveluja, sosiaali- ja terveyspalveluja sekä yksityisiä palveluntuottajia. Tämä tarjoaa myös mahdollisuuden rakentaa toimivat yhteistyökäytännöt

yhdessä rikostaustaisten asiakkaiden kanssa toimivien tahojen kanssa. Yhtenä esimerkkinä voisi toimia kuntouttavan työtoiminnan palvelut tuomitulle, joissa asiakkaat toimisivat mukana kehitystyössä. Näin olisi mahdollisuus muokata juuri kohderyhmälle räätälöityjä palveluita.

Rikosseuraamuslaitoksen edustaja näki työpajojen jälkeisessä puheenvuorossaan omat palvelut ajoittain melko hierarkkisinä, joissa päätöksenteko saattaa venyä. Palvelut ovat kuitenkin varmatoimisia sekä helposti ennustettavissa kun sisältö on tiedossa. Kaupunkien palveluihin tehtävä yhteistyö tiedostettiin sujuvaksi yhteyden ottamisen osalta ja rikosseuraamuslaitoksen luottamusta lisäsi omatyöntekijän tavoitettavuus. Erilaisia palveluita sekä ammattitaitoa on runsaasti, mutta työntekoa vaikeuttaa valtavat asiakasmäärät. Ongelmia tuottavat myös alueelliset erot eri toimintavaroissa sekä oikea aikaisuuden löytäminen palveluissa. Puheenvuorossaan rikosseuraamuslaitoksen edustaja näki kolmannen sektorin toimijat aktiivisina toimijoina, joilla on aitoa innostusta sekä kiinnostusta työskennellä rikostaustaisten kanssa. Järjestöillä on mahdollisuus erikoistua tiettyyn asiakasryhmään sekä jalkautua asiakkaan luo. Tarvittaessa järjestöiltä löytyy myös joustaa asiakkaan ehdoilla.

Auttavat tahot ovat helposti löydettävissä ja maksuttomuudellaan tukevat rikosseuraamuslaitoksella tehtävää työtä. Kehitysnäkökulmana edustaja nosti esille kolmannen sektorin työskentelyn "rikkonaisuudesta." Alalla se näyttäytyy muun muassa eri tahojen päällekkäisinä hankkeina. Hankkeen päätyminen voi myös aiheuttaa tukipalvelun katkeamisen. Pyrkimys tulisi olla pysyvässä toiminnassa ja järjestöjen pitäisi päästä nopeammin kiinni hankkeiden käynnistymiseen sekä toteuttamiseen. Tässä tulisi ottaa huomioon eri palveluntarjoajien synergia eli muiden hankkeiden hyödyntäminen siinä mikä itselle ei ole mahdollista. Jakamalla paremmin prosesseja voidaan tehostaa työskentelyä sekä keventävän työmäärää. Ideaali toimintamalli edellyttää tietoisuutta toisista sekä muiden toiminnoista. Rohkeus kyseenalaistaa mahdollistaa laadukkaan tekemisen, joka säästää aikaa ja rahaa. Tämän hetkiselällä ammattitaidolla sekä paremmalla palveluiden yhdistämisellä on yhteistyöllä mahdollisuus edetä täysin uudelle tasolle.

Seminaarin päätöspuheenvuorossa kuultiin äänikirjojen käytöstä tukena luki- ja oppimisvaikeuksissa. Puheenvuorossa painotettiin lukemisen tärkeydestä ajanvietteenä sekä keskittymistä kehittävänä ja aktivoivana toimintana. Äänikirjoilla kerrottiin olevan myönteisistä vaikutuksista vangin itsetuntoon. Kirjojen lukeminen toimii virikkeenä, mutta mahdollistaa myös mielikuvituksen avulla pääsyn muurien ulkopuolelle. Puheenvuorossa nostettiin esiin tutkimuksellinen tosiasia, että jopa 70% vangeista on oppimis- ja keskittymisvaikeuksia. Vangeista 6% ei ole ollekaan peruskoulun päättötodistusta ja noin 60% ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa.

7.6 Kahoot- palaute

Tässä luvussa esitellään Kahoot- sovelluksella saatu seminaaripalaute. Seminaarissa käytettiin työkaluna Kahoot- sovellusta, jolla tuotiin pelillisyyttä eri yhteistyötahojen esittäytymiseen sekä kerättiin osallistuvien ammattilaisten sekä kokemusasiantuntijoiden palaute seminaarista. Palautekyselyssä oli seitsemän väittämää seminaarin sisällön hyödyllisyydestä ja onnistumisesta. Yhteensä kuuteen väittämään käytettiin vastausasteikkoa, jonka vastausvaihtoehdot olivat: Täysin eri mieltä, eri mieltä, samaa mieltä tai täysin samaa mieltä. Palautekyselyssä lopussa seminaarin osallistujia pyydettiin arvioimaan seminaari kouluarvosanalla 4-10. Kahoot-kyselyyn vastasi 23 osallistujaa. Opiskelijat olivat rajattuna pois palautekyselystä, sillä halusimme mahdollisimman todenmukaisen palautteen alalla jo työskenteleviltä.

Kaikki seminaariin osallistuneet olivat joko samaa tai täysin samaa mieltä väittämästä, jossa seminaaria pidettiin kokonaisuudessaan onnistuneena. Seminaarin osallistujat ilmoittivat, yhtä osallistujaa lukuun ottamatta, olevansa samaa mieltä tai täysin samaa mieltä seminaarissa saamastaan uudesta tiedosta. Tilaisuus tulkittiin vastanneen osallistuneiden ennako-odotuksia.

21 osallistujaa vastanneista kertoi hyödyntävänsä seminaarista saamaansa tietoa tulevaisuudessa omassa työssään. 87 prosenttia kyselyyn osallistuneista olivat tyytyväisiä järjestettyyn työpajatoimintaan ja se vastasi heidän odotuksiaan. 91 prosenttia vastanneista piti koko seminaarin järjestelyitä onnistuneena. Arvosanaksi seminaarille suurin osa palauteosioon vastanneista antoi arvosanan 8-9. Neljä palautteen antajaa arvioi tilaisuutta arvosanalla 10.

8 Arviointi

Opinnäytetyö koostuu toiminnallisena osuutena järjestetystä yhteistyöseminaarista sekä kirjallisesta raportista. Opinnäytetyötä arvioidessa huomiomme opinnäytetyömme prosessuaalisen etenemisen, yhteistyöseminaarin onnistumisen sekä arvioimme opinnäytetyömme hyödynnettävyyttä työelämässä. Arviointi koettiin tärkeänä, sillä opinnäytetyö on työelämälähtöinen ja työelämän hyödynnettäväksi tarkoitettu. Arviointimateriaalina toimivat yhteistyöseminaarista saadut yhteenvedot työpajoista, puhujien puheenvuoroista sekä seminaarin yhteydessä kerätyistä palautekyselyistä. Arviointityössä käytettiin apuna myös omia havaintoja sekä kokemuksia.

8.1 Prosessin arviointi

Aluksi opinnäytetyö oli tarkoitus tehdä yksin ilman opinnäytetyöparia. Näin myös suunnitelmissa edettiin, kunnes opinnäytetyön ohjaajan aloitteesta siihen liittyi toinen tekijä. Suunnitelmien ollessa jo pitkällä oli pohdittava, minkälaista olisi tulla uutena kesken aloitettuun prosessiin.

Yksin tehdessä päätäntävalta on henkilöllä itsellään, kun taas parityöskentelyssä pitää pystyä tekemään myös kompromisseja. Parityöskentelyssä voidaan keskusteluita syventää sekä hakea monipuolisempaa näkökulmaa lähestyttävään aiheeseen. Yhteistyön parhaat puolet näyttäytyvät yhteisenä ideointina sekä toisen esittämien ajatuksien eteenpäin viemisenä. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset vaativat myös laajaa tarkastelua sekä perehtymistä, minkä vuoksi oli opinnäytetyön onnistumisen kannalta keskeistä jakaa vastuuta. Päätös opinnäytetyönyhdistämisestä syntyi helposti ja työnjako oli prosessin aikana sujuvaa. Työntekoa edesauttoi suunnitelmien samankaltaisuus sekä alustava ajatus työn jakamisesta. Työnjaossa oli helppoa ottaa huomioon tekijöiden omat vahvuudet. Toisella meistä oli hyvin käytännönläheinen työote, kun taas toisella enemmän teoriapainotteisempi.

Opinnäytetyöhön valmistumiselle ei asetettu varsinaista aikataulullista tavoitetta. Osaltaan valmistumiseen vaikutti järjestettävän seminaarin ajankohta, joka pidensi opinnäytetyön valmistumista. Valmistumiseen vaikutti myös muiden opintojen suorittaminen, työelämän kanssa aikatauluttaminen sekä niistä johtuvat myöhästymiset. Esimerkiksi puhujien rekrytoimiseen meni odotettua pidempi aika eri aikataulullisista syistä johtuen. Aikataulullisten ongelmien koettiin heijastelevan niitä ongelmia, joita palvelurajat ylittävässä yhteistyössä on havaittu. Koska tarkoituksenamme oli kehittää eri toimijoiden välille uusia yhteistyömuotoja sekä kehittää palveluita vastaamaan paremmin rikostaustaisten asiakkaiden moninaista palvelutarvetta, vaatii se tiivistä yhteydenpitoa eri toimijoiden välillä. Aikatauluongelmista ja tavoittamattomuudesta johtuen kutsuja ei saatu lähetettyä haluttuna ajankohtana. Tarkoitus oli saada kutsut lähtemään mahdollisimman pian päättyvien kesälomien jälkeen, sillä asiantuntijoiden kalenteri täyttyvät silloin nopeasti muista menoista.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan alueellisten toimijoiden kutsuminen nähtiin ensisijaisena, sillä olivathan he järjestävien hankkeiden lähimpiä yhteistyöverkostoja. Melko pian huomattiin osallistumisen olevan hankalaa osalle asiantuntijoista tilaisuuden sijainnin vuoksi. Tästä syystä päätettiin käyttää kutsujen lähettämisessä järjestävän oppilaitoksen aiemmin hyväksi havaittuja yhteyskontakteja. Jälkikäteen ajateltuna kutsujen lähettäminen olisi voinut olla organisoitumpaa sekä kutsut olisi pitänyt lähettää organisaation asioista päättävälle taholle. Osa kutsuista sai kutsunsa liian myöhään, jolloin he olivat ehtineet sopia muuta menoa. Kutsujen lähettäminen oli siis liian sattumanvaraista sekä profiloitua. Aluksi kutsujen maltilliseen lähettämiseen vaikutti järjestettävän tapahtuman tilan rajallinen paikkamäärä, joka oli opiskelijoiden kanssa yhteenlaskettuna 80. Näin ollen asiantuntijoille jäi maksimissaan noin 60 paikkaa.

8.2 Seminaarin arviointi

Ilmoittautuneita oli 54, joista 41 saapui paikalle. Ilmoittautuneiden määrässä päästiin tavoitteeseen. Olimme varautuneet myös poisjäänteihin, sillä tämän kaltaisissa tilaisuuksissa niitä

väistämättä tulee. Puuttuvien suuri luku oli kuitenkin meille yllätys, sillä osallistuminen oli tarkoitettu sitovaksi. Selkeänä puutteena oli, ettemme yrityksistä huolimatta saaneet kaikkia haluttuja tahoja osallistumaan seminaariin. Erityisesti Kansaneläkelaitoksen, aikuissosiaalityön sekä Yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajien osallistuminen olisi ollut seminaarille tarkoituksen mukaista. Poisjäänteihin saattoi vaikuttaa päällekkäiset tapahtumat sekä tilaisuuden kaukainen sijainti osalle kutsutuista. Kutsuttuja oli pääkaupunkiseudulta, Uudeltamaalta, mutta myös iso osa Pirkanmaan seudulta. Etenkin kauempaa kutsut ovat saattaneet kokea koko päivän kestävä tilaisuuden liian pitkäksi, sillä etukäteen kyselyitä oli tullut osallistumisesta vain puolikkaalle päivälle. Kokonaisarvioinnin kannalta pyrittiin sitouttamaan osallistujat kokopäiväksi, mutta kenenkään osallistumista ei sen takia haluttu estää. Tapahtumapäivänä vallinnut huono sekä luminen talvikeli on saattanut vaikuttaa viime hetken poisjäänteihin.

Järjestetyn seminaarin onnistumista mitattiin tilaisuudessa tehdyllä Kahoot- sovelluksen palautekyselyllä. Lisäksi mahdollistettiin vapaamuotoinen palaute sähköpostitse. Saatujen tulosten mukaan seminaari voidaan tulkita varsin onnistuneeksi. Järjestetty tilaisuus vastasi tarkoitustaan työelämän hanke- sekä yhteistyön kehittäjänä. Opinnäytetyö sekä siihen liittyvä seminaari näyttäytyy osana suurempaa muutostarvetta, joka tällä hetkellä vallitsee rikosseuraamusalalla tehtävässä yhteistyössä. Seminaaripalaute oli pääsääntöisesti erittäin positiivista. Vastanneet olivat tyytyväisiä esimerkiksi järjestelyihin ja moni koki saavansa seminaarista uutta tietoa. Sähköpostitse saaduissa palautteissa kiiteltiin uusista ideoista. Parannusehdotuksina toivottiin pidempiä työpajoja keskusteluille.

8.3 Työelämässä hyödynnettävyyden arviointi

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää uusia sosiaalialan käytänteitä, joilla voitaisiin korvata vanhoja ja toimimattomia käytänteitä rikostaustaisten asiakkaiden palveluiden suunnittelussa. Kehitystyö tuottaa vaikuttavia tuloksia, kun sitä tehdään yhteistyössä rikostaustaisten asiakkaiden parissa työskentelevien kanssa. Opinnäytetyön kirjallisessa raportissa tuotiin esille teoreettisen viitekehityksen lisäksi työelämää tukeva asiantuntijoiden näkemys. Opinnäytetyö oli työelämä lähtöinen ja opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää palveluiden kehitystyössä.

Järjestettävään kehittämispäivään oli kutsuttu monipuolisesti asiantuntijoita eri organisaatioista. Seminaari koettiin parhaana mahdollisena kehittämisen muotona, sillä se tarjoaisi asiantuntijoille mahdollisuuden verkostoitua, kehittää yhteistyötä sekä mahdollisesti tuoda omaa osaamista ja ammattitaitoa näkyväksi. Tutkittaessa tutkimuskysymysten teoreettista viitekehystä havaittiin moniammatillisen ja palvelurajat ylittävän yhteistyön, verkostoitumisen sekä verkostotyöskentelyn käsitteinä olevan teoreettisen pohjan perusta.

Kehittämispäivään sisällytettiin neljä työpajaa. Tarkoituksena oli kehittää yhteistyötä sekä jakaa asiantuntijoiden kesken toimivia käytänteitä. Työpajoihin oli valittu workshop- toimintamalli, koska keskusteluun pohjautuvan aivoriihen avulla asiantuntijoiden oli mahdollisuus tuoda esille kehitysideoita. Workshop- toimintamallin lähtökohtana oleva keskustelu sekä muiden osanottajien ideoiden kehittäminen olivat tekijöitä, joilla uskottiin asiantuntijoiden saavuttavan tavoitteet. Asiantuntijoiden keskustelua veivät eteenpäin sparraajat, jotka olivat rikostaustaisten asiakkaiden kanssa työskenteleviä sosiaalialan ammattilaisia.

Työpajoissa käydyistä keskusteluista oli tärkeää saada muistiinpanoja, koska niitä hyödynnettiin opinnäytetyömme tuloksissa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda näkyväksi palveluiden kehittämistarve. Muistiinpanojen tekemisestä vastasi Laurea-ammattikorkeakoulun metodisuusopintojakson opiskelijat. Opiskelijoiden tekemien muistiinpanojen koettiin olevan luotettavia, sillä kehittämispäivään osallistuminen sisältyivät heidän arvioitavaan opintojaksoonsa. Muistiinpanojen luotettavuuden sekä oikeellisuuden kannalta, työpajoissa oli useampi opiskelija kirjaa massassa muistiinpanoja. Useampien muistiinpanojen avulla verrattiin muistiinpanoja toisiinsa, jotta työpajojen sisällöistä tulisi mahdollisimman todenmukainen kuva. Osallistuimme itse havainnoitsijoina työpajoihin. Toinen meistä seurasi vain yhden työpajan onnistumista, kun taas toinen kiersi jokaisessa työpajassa ryhmän mukana. Näillä keinoin pystyttiin systemaattisesti havainnoimaan työpajatyöskentelyn onnistumista sekä asiantuntijoiden kehittämistoimintaa. Jokainen työpaja oli sisällöltään erilainen, jossa kunkin asiantuntijoiden muodostaman ryhmä sisäinen dynamiikka vaikuttivat kehitystoimintaan.

Kehittämispäivässä asiantuntijat kertoivat omasta työstään sekä kokemuksistaan koskien palveluiden kehittämistarpeita. Puhujat edustivat monipuolisesti eri sektoreiden palveluita. Koimme tärkeäksi asiantuntijoiden olevan eri sektoreilta, jotta seminaaripäivä ei edustaisi vain tietyn tahon näkemystä. Lisäksi sektoreiden esittäytyminen korostui, jotta osanottajat saisivat kokonais kuvan rikostaustaisten asiakkaiden palveludentuottajista. Puhujien omien asenteiden sekä kokemuksen tiedostettiin vaikuttavan puheenvuorojen sisältöön. Lähtökohtaisena ajatuksena oli, että puheenvuorojen sisältö vastaisi puhujan taustaorganisaation arvoja ja tavoitteita.

Päivän päätteeksi suoritettiin palautekysely Kahoot- sovelluksen avulla. Päädyimme käyttämään Kahoot-sovellusta, sillä se mahdollisti välittömän palautteen seminaarin annista sekä onnistumisesta. Pystyimme myös seuraamaan osallistujien reaaliaikaista vastaamista. Arvioimme isomman osan jättävän vastaamatta pelkästään kirjeitse tai sähköpostitse lähetettyyn palautekyselyyn. Tällöin arvokas palaute jäisi saamatta sekä hyödyntämättä opinnäytetyössä. Palautekyselyn kysymykset oli muotoiltu niin, että ne palvelisivat parhaiten arviointia opinnäytetyön hyödynnettävyydessä. Kysymyksien lisäksi vastausvaihtoehdot annettiin valmiina, jotta palautteita käsiteltäessä tulkinnanvaraisuus jäisi mahdollisimman pieneksi. Niille jotka halusivat antaa myös vapaamuotoista palautetta, mahdollistettiin sähköpostitse annettava palaute.

Järjestetyn kehittämispäivän työelämän hyödynnettävyyttä arvioidessa huomio kiinnittyy palautekyselyiden tarjoamaan tietoon. Seminaaripäivän tarkoituksena oli tuoda näkyväksi Rikostaustaisten palveluiden toimimattomuus sekä kehittää työpajoissa entistä toimivampia käytänteitä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa tarpeellista tietoa työelämälle. Tästä syystä hyödynnettävyyttä sekä onnistumista tulee arvioida asiantuntijoiden palautteen kannalta. Palautekyselyistä selvisi, että suurin osa osallistujista koki saaneensa hyödyllistä tietoa seminaaripäivästä. Koimme kuitenkin hyödynnettävyyttä arvioidessa osallistujien tiedonsaantia tärkeämmäksi sen, että puhujien puheenvuorot sekä työpajat herättivät osallistujissa ajatuksia. Kehittämispäivä tarjosi myös asiantuntijoille mahdollisuuden verkostoitua ja tutustua muiden sidosryhmien toimintaan. Kehittämispäivän hyödynnettävyyden kannalta oli tärkeää monialaiset osallistujatahot, sillä jokainen yksittäinen toimija näkee palveluiden ongelmallisuuden omasta tulokulmastaan.

Palveluiden toimimattomuus tiedostetaan sosiaalialalla laajalti ja tämän kaltaisia kehittämispäiviä järjestetään jatkossakin. Tämä herättää pohdintaa kehittämispäivien hyödyntämisestä. Jotta kehittämispäivän tulokset muodostuisivat työelämän käytänteiksi asti, nousee esille verkostoitumisen rooli. Jotta työelämäneustajat voisivat tuoda kehitysehdotelmät omiin toimintaympäristöihinsä, tulisi kehittämispäivän jälkeen sopia uusia tapaamisia koskien jatkokehittämistä sekä kehitysehdotelmien konkretisoimista käytäntöön.

8.4 Johtopäätökset

Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että rikostaustaisten asiakkaiden palvelukenttä muodostuu monien eri sektoreiden palveluntarjoajista. Moniongelmaisessa elämäntilanteessa eri toimijoiden välinen yhteistyön merkitys korostuu ja yksi palveluntarjoaja ei pysty vastaamaan vängin tuen- ja palveluntarpeeseen. Palveluiden kohdentaminen vaatii rikostaustaisten asiakkaiden erityisyyden sekä moninaisen tuen- ja palveluntarpeen tunnistamista. Rikostaustaiset asiakkaat kuuluvat valtavirrasta poikkeavaan marginaaliseen ryhmään, joka on seurausta rikollisesta elämäntavasta, poikkeavasta toiminnasta sekä elintavoista (Särkelä 2009, 20). Jotta olisi mahdollista tutkia kuinka kohdata rikostaustainen henkilö moninaisessa yhteistyökentässä, on ymmärrettävä mitkä asiat ovat johtaneet marginalisoitumiseen. Onnistuneessa palveluiden yhteensovittamisessa on keskeistä ottaa huomioon nämä tekijät ja pyrkiä vaikuttamaan niihin vaikuttavan sosiaalityön keinoin. Onnistuneilla palveluprosesseilla sekä vaikuttavalla sosiaalityöllä on mahdollista tukea ja lisätä asiakkaan psyykkistä-, fyysistä- ja sosiaalista pääomaa yhteiskuntaan integroitumisen tueksi.

Vankeusajan on nähty vaikuttavan vangin kokemukseen deprivatiosta. Vankeusrangaistuksen tarkoituksena ei ole lisätä vangille muita negatiivisia seurauksia kuin sen suorittaminen itsessään jo aiheuttaa. Tuloksissa käy ilmi asiantuntijoiden esille tuomat rikostaustaisten asiakkaiden kokemukset eriarvoisesta asemasta julkisissa palveluissa. Eriarvoisuuden on koettu näytettyvän niin yhteiskunnan rakenteissa kuin myös tuen- ja palveluiden saannissa. Lisäksi on havaittu ongelmia työntekijöiden tietämättömydessä asiakkaan tilanteesta. Suunnittelemalla etukäteen palveluita voidaan tukea asiakkaan henkilökohtaisia kokemuksia yhdenvertaisuudesta sekä voimaantumista. Niiden on vastattava rikostaustaisen asiakkaan yksilöllistä palveluntarvetta mahdollistaen asiakkaan vapaan ja itsenäisen toimijuuden. (Siitonen 1991, 61-62). Rikostaustaisen asiakkaan yksilöllisyyden huomioiva palveluntarjonta edellyttää useamman eri sektorin toimijan tiivistä yhteistyötä.

Suunnitelmallinen vankeusaika mahdollistaa jokaiselle yksilöllisesti toimivimman tuen- ja avun tarpeen kartoittamisen. Vankeusaikana pystytään myös kuntoutumisen näkökulmasta vaikuttamaan tekijöihin, joilla nähdään olevan yhteys vangin uusintarikollisuusriskiin. Uusintarikollisuuteen vaikuttavat tekijät voivat olla sisäisiä tai ulkoisia elämän käännekohtia, joilla on vaikutusta vangin rikollisen elämäntavan jatkumiseen (Tyni & Blomster 2012, 623). Muita desistanssiin vaikuttavia tekijöitä on mainittu olevan kouluttautuminen, työllistyminen, perheen tuki ja elämäkumppani, (Granfelt 2015, 12.) Vangin on kuitenkin mahdollista löytää muita muutokselle altistavia tekijöitä muurien ulkopuolisten virikkeiden, mutta myös vankitoimintojen kautta. Vangin motivoituneeseen muutostyöskentelyn voi myös vaikuttaa siviilissä tapahtuvat asiat, joihin vanki ei vankilasta käsin pysty vaikuttamaan. Tutkimustiedon mukaan ajatukset perheen selviytymisestä sekä tieto omasta kyvyttömyydestä auttaa perhettään aiheuttavat huolta vangille. Kotona asioiden tulisi olla kunnossa, jotta vanki voisi suorittaa vankeusaikaansa levollisin mielin. Perheen rooli osana vankeusaikaa on tärkeää, sillä tieto perheen olemassaolosta on vangille vahva henkinen tuki. (Muhonen 2011, 34-35.)

Rangaistusajan suunnitelman laadintaan tulisi ottaa ohjatusti mukaan vangin perhe yhdessä järjestö- ja hanketyöntekijöiden ja Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Yhteistyöllä voidaan sitouttaa vankia rangaistusajan jälkeiseen aikaan ja vaikuttaa vankeusrangaistuksesta seuraneeseen nivelvaiheeseen. Valtaistamisen lähtökohtana on lisätä vangin kokemusta mahdollisuudesta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (Adams 2003, 47-55). Ottamalla vanki mukaan häntä koskevan rangaistusajansuunnitelman laadintaan pystytään valtaistamaan vankia omien asioidensa hoitamiseen. Asetettujen tavoitteiden tulee olla vangin itsensä asettamia, hyvin saavutettavissa sekä realistisia. Työntekijöiden läsnäololla sekä osallistavalla vuorovaikutuksella voidaan tukea vangin halua osallistua omien tavoitteidensa edellyttämiin toimiin (Granfelt 2015, 12).

Tutkimuksessa vankeusaika nähtiin passivoivana ajanjaksona, johon on tarkoituksenmukaista pyrkiä vaikuttamaan vankitoiminnoilla. Niillä nähtiin olevan keskeinen tekijä kuntoutumisprosessissa. Vankeusaikana toimintakyvyn sekä osaamisen ylläpitäminen koettiin tärkeäksi. Työtoimintojen ja valmennuksien nähtiin lisäävän vangin yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksia. Yhteisöllisillä ja osallistavilla toiminnoilla voidaan tukea vangin sosiaalisia kontakteja sekä vähentää yksinäisyyttä (Harju 2015, 43.) Tällä hetkellä vankitoimintoja osittain jopa ajetaan alas eikä niiden vähentämisen katsota parantavan kaikista huonokuntoisimpien vankien toimintakykyä. Vankeustoimintoja tulisi kehittää entistä enemmän vastaamaan vangin yksilöllistä tarvetta kohti nykypäivän vaatimuksia. Yksilölliset ja osallistavat toiminnot tukevat vangin oman motivaation kasvua. Toimintojen hyödyntämisen kannalta on tärkeää ottaa huomioon vankien näkemykset jo toimintoja suunniteltaessa (Virtanen ym. 2011). Tutkimus osoitti, että vankiloihin kaivataan moninaisempia työtoiminnan sekä opiskelun muotoja. Näihin tulee sisällyttää muun muassa valmentavia toimintoja sekä opiskelutaitojen opettamista. Vankien monipuolinen osaaminen ja yksilölliset vahvuudet tulisi ottaa huomioon vankitoimintoja suunniteltaessa. Yksilöllisellä suunnittelulla parannettaisiin rikoksentekijän omatoimisuutta yhteiskunnassa.

Asiakaslähtöisellä työskentelyllä voidaan motivoida rikoksentekijää tuen- ja palveluiden piiriin. Aktiivisella työotteella voitaisiin vaikuttaa myönteisesti vangin omaan haluun kuntoutua. Rikollisesta elämäntavasta irtaantuminen nähdään prosessina, jonka keskeisinä tekijöinä on vangin muutosmyönteinen asenne sekä oma motivaatio. Rikollisuudesta irrottautumisen tukena voivat olla työntekijöiden interventiot sekä työskentely vangin sosiaalisen ja henkisen pääoman kasvattamiseksi. Tuloksien mukaan huomiota tulisi kiinnittää entistä enemmän vaikuttaviin työskentelytapoihin, sillä kaikki toimintamallit eivät vastaa riskitekijän sen hetkistä tarvetta. Työn arvioinnin kannalta on tarpeellista pysähtyä tarkastelemaan toimintaa säännöllisesti. Mikäli työskentelyllä ei olla pystytty saavuttamaan muutosta asiakkaan elämään, tulee käytettyjä toimintamalleja muuttaa. (Pohjola 2012, 46-67.) Kaupunkien ja kuntien tarjoamissa palveluissa nähtiin olevan suuria alueellisia eroja koskien rikostaustaisten elämäntilannetta. Varsinkin pienemmissä kunnissa ne olivat suunniteltu vastaamaan vain valtaväestön palvelutarvetta.

Suunnitelmallinen vapauttaminen on keskeisessä roolissa yhteiskuntaan integroitumisen kannalta. Vankeustuomion aikana on mahdollista hoitaa kuntoon normaaliin elämään liittyviä perusasioita. Näiden nähtiin olevan edellytys vapautuvan sosiaalisen kuntoutumisen prosessin alkamiselle. Suunnitelmallisella vapauttamisella voidaan vaikuttaa vangin omaan kokemukseen eriarvoisuudesta sekä tukea kokemusta yhdenvertaisuudesta (Glock 1964, 26-29). Yksilön kokemus eriarvoisuudesta koostuu usein asioista, joihin työntekijä sosiaalityöllä pystyy vaikuttamaan. Se muodostuu myös niistä asioista, joihin yhteiskunnallisella tasolla pyritään aikaan saamaan muutosta. Leimaantumisen johtuvat asiat ovat niitä, jotka voivat olla integroitumisen esteenä (Valle 2014, 9). Vapauttamisen tulisikin tapahtua hallitusti ja suunnitteluun tulisi jo

alkuvaiheessa ottaa mukaan eri sektoreiden toimijoita. Verkostotyöskentelyn nähtiin vaikuttavan asiakkaan sitoutumiseen. Yhteistyön helpottamiseksi on syytä sopia eri toimijoiden roolituksista sekä organisaatioiden yhdyshenkilöiden nimeämisistä.

Onnistuneessa palveluiden yhteensovittamisessa on keskeistä, että eri toimijat tiedostavat integroitumisen olevan yhteneväinen kuntoutusprosessi, joka sisältää palvelujatkumoa vankilasta siviiliin. Tuki- ja palvelujatkumoiden tulisi seurata vankia vankeudesta siviiliin sen sijaan, että kuntoutustyö loppuisi vankilan porteista astuttaessa. Palvelujatkumoiden ohella lähipiirin tuen merkitys on suuri vangin vapautuessa. Tuloksissa nostettiin esille perheen sekä vahvan tukiverkoston merkitystä nivelvaiheessa. Desistanssin näkökulmasta on keskeistä ottaa vapautumisprosessiin mukaan ne tekijät, jotka ovat asiakkaalle merkityksellisiä ja tavoittelemisen arvoisia (Granfelt 2015, 12). Suunnitelmallisesti toteutetun vapauttamisen on todettu yhdistävän rikosentekijää sekä hänen lähiomaisiaan. Lähiomaisilta saadun tuen merkitys on suuri, sillä tukiverkosto nähtiin parantavan vangin mahdollisuuksia selvitä siviilissä. Asiakasta tulisi motivoida olemaan yhteydessä tukiverkostoonsa sekä hakemaan heiltä apua muutoksen äärellä. Perheen tuen merkitystä on käsiteltävä säännöllisesti asiakkaan kanssa. Lisäksi rikosentekijä tulee perehdyttää vankeusaikana asioihin, jotka edesauttavat asunnon säilyttämistä sekä siviilissä selviytymistä. Tällaisia ovat esimerkiksi ruuanlaitto sekä asumista tukevat toiminnot.

Jotta pystyttäisiin vastaamaan näin erityisen asiakasryhmän tuen- ja palveluntarpeeseen, on keskeistä huomioida ja kohdata jokainen asiakas yksilönä. Kaikki tukitoimet eivät vastaa jokaisen rikostaustaisen asiakkaan tuen- ja palveluntarpeeseen, sillä jokaisen asiakkaan elämäntilanne on yksilöllinen. Monien rikostaustaisten asiakkaiden ongelmalliset elämäntilanteet vaativat palvelurajat ylittävää moniammatillista tukea. Eri sektoreiden toimijoiden tämän hetkiset palvelut eivät vastaa rikostaustaisten asiakkaiden palveluntarvetta. Palveluntarjoajien tulisi kiinnittää huomiota vaihtoehtoisiin toimintamalleihin joko omissa palveluissaan tai yhteistyössä toisten palveluntarjoajien kanssa. Kehittämällä paremmin kohdennettuja palvelumuotoja rikollisesta elämäntavasta luopumisen tueksi voidaan tukea rikostaustaisten valmiuksia kouluttamiseen, työllistymiseen, osallisuuteen (Rikosseuraamuslaitos 2017b).

Asiakkaan kanssa työskentelyn keskeisenä tavoitteena onkin rakentaa asiakkaan ympärille moniammatillinen verkosto palveluntarjoajia, joiden on mahdollista tukea asiakkaan tilannetta tavoitteellisesti eteenpäin. Työskentelyyn vaikuttavat keskeisesti sen hetkiset olosuhteet, toimintaympäristöt, yksilölliset tekijät, prosessiketjut sekä palveluiden ja yhteiskunnan rakenteet (Pohjola 2012, 12, 46-67). Palveluiden yhteensovittaessa voidaan nähdä keskeisenä asiakkaan mahdollisuus olla toimijana sen sijaan, että hän seuraisi sivusta asioidensa hoitamista. Osallisuuden mahdollistaminen tulee ottaa huomioon jo palveluita suunniteltaessa, jotta asiakkaalla on lähtökohtaisesti edellytykset olla vaikuttamassa itseään koskeviin päätöksiin. Osalli-

suuden kokemuksen kannalta on keskeistä ottaa asiakas mukaan itseään koskevien asioiden hoitamiseen ja tulevaisuuden suunnitteluun, jotta välttyttäisiin ulkopuolisena ja toimintojen kohteena olemiselta. Palveluiden käyttäjä on aktiivinen toimija eikä palveluiden passiivinen kohde, jolle palvelut suunnitellaan palveluntuottajan tarve kohtaisesti. (Virtanen ym. 2011). Asiakasta osallistavalla työotteella voidaan ehdollistaa vankia ottamaan vastuuta omasta elämästään sekä lisätä asiakkaan motivaatiota ja rikollisuudesta irrottautumista.

8.5 Oman toiminnan arviointi

Opiskelu Laurea-ammattikorkeakoulussa rikosseuraamusalan koulutusohjelmassa on mahdollistanut omaan ydinalueeseen panostamisen sekä uuden oppimisen. Juuri tämä erikoistuminen ja asiantuntijuus tulevat olemaan menestyksen avainsanoja tulevaisuuden työkentällä, jossa koko ajan tarvitaan uudenlaista erityisosaamista. Erilainen yhteistyö sekä tutustuminen yhteistyökumppaneiden toimintaan on ollut omiaan kasvattamaan omaa ammatillisuutta. Eri yhteistyötahoihin tutustuminen on ollut tärkeää, sillä ammattieettisesti kestävä työ on opettanut toimimaan epäkohtien muuttamiseksi ja kehittämään omia käytäntöjä sekä vaikuttamisen tapoja. Opinnäytetyön aihe täydentää jo aloitettua jatkumoa. Osana ammattimaista tiimiä pääsimme kehittämään sekä työelämälle että meille tärkeäksi kokemaan aihetta. Tämän jälkeen olemmekin määrätietoisesti edenneet ensimmäisestä ideasta aina seminaariin sekä sitä seuranneeseen raporttiin asti.

Prosessin aikana henkisellä puolella on havaittu selkeää kasvua ja itseluottamus on kasvanut käytännön toteutuksen sekä suunnittelun myötä. Prosessin alussa tuntui hankalalta tehdä päätöksiä opinnäytetyötä koskevista suurista linjauksista, koska tiesi valintojen tietyllä tapaa päätyvän työelämän arvioitavaksi. Huolellinen suunnittelu korostuu näin laajassa projektissa ja suunnitelmiin saattaa tulla isoja muutoksia matkan varrella. Yksi havainto prosessissa on ollut epäonnistumisen tai muutosten näkeminen kasvattavana tekijänä. On tärkeää suhtautua niihin oppimis- ja kasvumahdollisuutena. Prosessin aikana saadusta rakentavasta palautteesta voi ottaa oppia, parantaa sekä kehittää omaa toimintaansa.

Yhteistyö kahden toisilleen tuntemattoman henkilön välillä voi olla haasteellista monessakin suhteessa. Nyt erityisen haastavaa toiselle meistä oli tulla mukaan jo aloitettuun projektiin. Mukaan tulevalle prosessiin sisäistäminen vaati tutustumisen aloittamista opinnäytetyön alkumetreistä lähtien. Jo pelkästään oman toiminnan johdonmukaisuuden kannalta oli tärkeää saada muodostetuksi kokonaisvaltainen käsitys mahdollisimman nopeasti. Keskusteluiden kautta löysimmekin yhteisiä työkaluja ja halua toimia saman päämäärän saavuttamiseksi. Tärkeitä lähtökohtia toimivalle yhteistyölle on ollut arvostava vuorovaikutus sekä luottamus. Opinnäytetyöprosessi vaati ajoittain hyvin tiivistä työskentelyä työparin kanssa. Aktiivinen työskent-

tely ja yhteydenpito tuli sovittaa omaan arkeen, joka edellytti organisoimista sekä joustavuutta. Molempien oli tarvittaessa tehtävä kompromisseja sekä ymmärrettävä työskentelyn reunaehdot. Molemmilla oli kuitenkin tavoitteena tehdä laadukas ja informatiivinen opinnäytetyö, jonka tekeminen oli mielekästä sekä tavoitteellista. Yhteistyö toimi prosessin ajan hyvin ja siinä tiedostettiin toistemme vahvuudet. Opinnäytetyön edetessä koskevista epäkohdista sekä parannusehdotuksista keskusteltiin yhteisymmärryksessä. Eriävän mielipiteen kertominen oli tärkeää, sillä yhtenäisyys tai liika samankaltaisuus yhteistyössä voi tehdä lopputuloksesta liian suppean.

Parityöskentelyn varmistuttua opinnäytetyön suoritusmuodoksi, olemme jakaneet vastuuta yhteisymmärryksessä molempien vahvuudet huomioiden. Toinen meistä koki vahvuksiensa näyttävän kiinnostuksena tutkimuskirjallisuuteen ja sen soveltamiseen kirjallisessa raportissa, kun taas toisella meistä oli vahva työelämänsuuntautunut työskentelyote. Odotettavissa oli, että molemmat paneutuvat niihin asioihin, joissa koimme olevamme parhaimmillamme. Oppimisen kannalta oli keskeistä altistua myös oman mukavuusalueen ulkopuolelle ja tehdä päätökset yhdessä. Yhteisen opinnäytetyön kannalta oli tärkeää, että molemmat ovat päässeet vaikuttamaan tasapuolisesti lopputulokseen. Kirjallisten raportin työstäminen opetti meille tutkimusten ja kirjallisuuden soveltamisesta opinnäytetyöhön. Opinnäytetyön teoreettisen viitekehysten muodostaminen vaati laajaa perehtymistä sosiaalialalla tehtyihin tutkimuksiin sekä julkaistuihin materiaaleihin. Kirjoittamisprosessi opetti hakemaan tietoa sekä peilaamaan sitä opinnäytetyössämme. Parityöskentely kehittyi opinnäyteprosessin aikana ja se näkyi myös kirjoittamisessa.

9 Pohdinta

Kehittämistyön keskiössä tulisi jatkossa olla palvelujatkumot ja niiden muokattavuus. Huomiota tulisi kiinnittää asiakkaan omaan osallisuuteen suunnitelmien laadinnassa ja palveluiden kehittämisessä. Toimivuuden kannalta olisi tärkeää osata arvioida omaa, mutta myös muiden toimijoiden tekemistä. Palveluiden yhteensovittamisessa keskeisessä roolissa on rikosseuraamuslaitos sekä sen työntekijät. Tämä johtuu asiakasohjautumisen tapahtuessa suurelta osin rikosseuraamuslaitoksen kautta. Erilaiset vähävaraisuuteen, päihteisiin sekä asunnottomuuteen liittyvät ongelmat ovat yleisiä rikostaustaisilla asiakkailla, jolloin korostuu kuntien rooli yhteistyössä. Asiakkaita ohjautuu paljon eri aikuissosiaalityön palveluihin, sosiaalipäivystykseen, päihde- sekä asuntopalveluiden pariin. Työelämänpalvelut työllisyyttä edistävänä toimijana sekä erilaiset oppilaitokset oppimispolkuja määriteltäessä ovat yksi mahdollisuus ammattimaisissa yhteistyökuvioissa. Yhteistyö on yhteinen asia, jossa järjestöillä ja koko kolmannella sektorilla on vahva rooli. Yhteistyöverkostot, verkostopalaverit sekä uudenlaisen teknologian hyödyntämien tulevat olemaan osa valvottua koevapautta sekä valvontarangaistusta, mutta myös muidenkin avoimempien seuraamusten tulevaisuutta.

Vankeustuomioista suurin osa on alle vuoden tuomioita. Vapautuneista merkittävä osa palautuu takaisin vankilaan suorittamaan uutta tuomiota. Tämän kaltaisen pyörövi-ilmion taustalla ovat moniongelmaiset elämäntilanteet sekä erilaiset terveys- ja riippuvuus-ongelmat. Ongelmaa lisää entisestään vankiloiden vaikeudet tukea lyhyitä tuomioita suorittavien kuntoutumista rangaistuaikana. Myös koulutuksen puuttumisella sekä oppimisvaikeuksilla on huomattu olevan yhteneväisyyksiä rikollisuuden kanssa. Tämä käy ilmi Marianne Mäen artikkelista, jossa hän peilaa yliopistotutkija Mikko Aaltosen tutkimustuloksia opiskeluiden vaikutuksesta rikollisuuteen. Kirjoituksen mukaan jopa 70 prosentilta vangeista puuttuu peruskoulun jälkeinen tutkinto sekä arviolta 7 prosenttia vangeista on jättänyt peruskoulunsa kesken. Mikko Aaltosen tutkimusten mukaan Koulutuksen ja rikollisuuden välillä on havaittu tilastollisia samankaltaisuuksia. Pelkääntään peruskoulun suorittaneilla on todettu olevan paljon enemmän taipumusta rikollisuuteen kuin keskiasteen tutkinnon suorittaneilla. Opiskeluiden suorittamista vankeudenaikana on ajateltu vähentävän uusintarikollisuutta, mutta myös säästävän yhteiskunnan varoja merkittävästi. (Mäki 2016.)

Puutteita on havaittu vapautumisen suunnittelussa sekä vapautuvien palvelujen saannissa. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoiden mukaan vankiloista vapautuneista noin 30-35 prosenttia vapautuu ilman asuntoa. Yhdyskuntaseuraamuksia suorittavista asunnottomia on noin 10-15 prosenttia ja asunnottomuus koskettaa noin 2000 rikosseuraamusasiakasta. Ongelma koskee erityisesti nuoria ja lyhyttä tuomiota suorittavia, joiden tilanteeseen ei ehditä reagoida vankilatuomion aikana. (Rikosseuraamuslaitos 2018.) Lyhyitä tuomioita sekä yhdyskuntaseuraamuksia suorittavat tunnetaan palvelujärjestelmän väliinputoajina, joille ei pystytä järjestämään oikeanlaista ja oikea-aikaista apua. Ongelmien kasaantuessa lyhyet tuomiot saattavat muuttua pitkiksi tuomioiksi.

Rikosseuraamuslaitos ei yksin pysty vastaamaan vankien moninaiseen palveluntarpeeseen, jolloin yhteistyökumppaneiden merkitys korostuu. Rikosseuraamuslaitoksen valmiutta verkostotyöskentelyyn tulisikin kehittää vastaamaan paremmin nyky-yhteiskunnan haasteita. Avoimet eli vankilan ulkopuolella suoritettavat seuraamukset lisääntyvät tulevaisuudessa. Näistä erityisesti valvotun koevapauden käyttöä tullaan lisäämään rangaistusmuotona. Vapaudessa suoritettavien rangaistusten tarkoituksena on parantaa yhteiskuntaan integroitumista lisäten asiakkaan elämänhallintaa ja ehkäistä uusintarikollisuutta (Rikosseuraamuslaitos 2017b). Vaikutavuuden on tunnettava niin yksilössä itsessään, mutta myös yhteiskunnan on siitä hyödyttävä. Samanaikaisesti osa kansalaista vaatii kovennettuja tuomioita. Tämä omalta osaltaan luo painetta rikosseuraamuslaitoksella tehtävälle työlle.

Valvottu koevapaus on todettu toimivaksi yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta. Valitettavaa on, että valvottuun koevapauteen pääseminen voi olla kiinni vangin omasta aktiivisuudesta,

jolloin vankilalta puuttuu käytänteitä vankien esittämiselle valvottuun koevapauteen. Ongelmia on nähty olevan arvioidessa vangin mahdollisuuksia päästä valvottuun koevapauteen. Epätietoisuus päätösprosessin pituudesta sekä etenemistä luo epävarmuutta vangille. Tästä johdun vangit ovat eriarvoisessa asemassa. Joidenkin kohdalla prosessi voi kestää kuukausia, kun taas toisilla päätös voi tulla muutamassa viikossa. Epätietoisuus voi vaikuttaa myös valvottua koevaputta valmisteleviin tahoihin. Nopealla aikataululla vapautteen siirtyvä vanki voi jäädä paitsi jostain olennaisesta, jolloin hänelle ei ehditä tarjoamaan tarvittavia tukitoimia. Esimerkkinä aikuissosiaalipalvelut, jonka palveluihin jonottaminen voi kestää paikkakunnista riippuen jopa yli kuukauden. Osalle avuntarvitsijoista se on liian pitkä aika vanhassa kaveriporukassa ilman riittäviä tukitoimia.

Yhteistyöllä varmistetaan kunnan rooli vapauttamissuunnitelmassa, jonka tarkoituksena on tukea kunnassa valmisteltavaa hoito, huolto- tai kuntoutussuunnitelmaa. Vangin koti- tai asuinkunnan eri toimijoiden velvollisuus on huolehtia vangin palvelu- ja kuntoutustarpeesta, eikä se saa olla kotikuntariippuvainen. Vapauttamisvaiheessa on tärkeä nivelvaihe, jolloin työskentelyvastuu siirtyy toisille viranomaisille. Rikostaustaisten asiakkaiden kannalta on tärkeää, että viranomaiset sekä muut tukiverkostot tuntevat heidän henkilökohtaisen tilanteensa ja osaavat tukea arjen haasteissa. Vankiloiden on kehitettävä yhteistyötään eri tahojen kanssa, jotta eri verkostot tulisivat tutuiksi ja hyöty saataisiin maksimoitua. Vapautteen pääsevän kannalta on hyvin olennaista, että vapautuva itse vaikuttaa niihin päätöksiin ja henkilöihin, joiden kanssa tulevaisuudessa asioi. (Knuuti 2015.)

Suomi on yhtenä edelläkävijämaana asunnottomuuden torjunnassa. Englanti monen muun Euroopan maan tavoin ottaa mallia suomen asunnottomuuden torjunnasta. Asunto ensin- periaatteen mukaisesti asunnon hankkiminen tulee olla ensimmäinen lähtökohta koko kuntoutumisen tukiprosessille. Asunto mahdollistaa muihin ongelmiin panostamisen kuten sosiaalisin sekä terveydellisiin ongelmiin. Perinteisemmän ajatusmallin mukaan kuntouttamisella on pyritty saamaan asunnoton asumiskelpoiseksi. Tämä on vaatinut raittiutta, hoitoon sitoutumista sekä itsenäisen elämän taitojen opettelua jo ennen asunnon saamista. (Asunto ensin 2017.) Asunto ensin- ajattelumalli tarjoaa varmuuden tehdä tulevaisuuden suunnitelmia joutumatta takaisin kadulle. Tämä on erittäin tärkeää turvallisuudentunteen sekä itsetunnon kannalta.

9.1 Oman ammatillisen toiminnan reflektointi

Rikostaustaisten kanssa tehtävään työhön on kiinnitetty huomiota ja työskentelyllä on nähty vaikutettavan uusintarikollisuuteen sekä rikollisuudesta irtautumiseen. Tutkimuskirjallisuus sekä asiantuntijoiden esittämät näkemykset korostavat rikostaustaisten asiakkaiden elämäntilanteiden moniongelmaisuuksia. Asiakkaiden palvelutarve on moninainen ja uusien käytänteiden

den sekä yhteistyömuotojen kehittämistarve tiedostetaan sosiaalialalla laajalti. Rikostaustaisten asiakkaiden palvelukenttä on laaja ja palveluntarjoajia on monilta eri sektoreilta. Tällä hetkellä kehitettävää tiedetään olevan eri toimijoiden välisessä yhteistyössä, palvelujatkumoiden turvaamisessa sekä palveluiden yhteensovittamisessa. Rikostaustaisten asiakkaiden palveluiden yhteensovittamiseen on mahdollista saada aikaan muutosta, mutta se vaatii jokaiselta alalla työskentelevältä oman sekä taustaorganisaatioiden tarkastelua. Rikosseuraamusalalla on yhteinen tavoite, jonka saavuttamiseksi vaaditaan oman toiminnan, mutta myös toimijoiden välisen yhteistyön kehittämistä.

Yhteistyöseminaariin osallistuneet henkilöt ideoivat kehitysehdotelmia, joilla oli mahdollista tehostaa sekä kohdentaa rikostaustaisten asiakkaiden palveluita. Asiantuntijat lähtivät tarkastelemaan työpajassa käsiteltyä aihetta omasta lähtökohdastaan, johon vaikuttivat taustaorganisaatio, omat ajatukset sekä kokemukset. Yhteistyöseminaari tarjosi mahdollisuuden jokaiselle asiantuntijoille käsitellä aihetta oman työnsä näkökulmasta tuoden esille ongelmallisia sekä edesauttavia tekijöitä. Koimme yhteistyöseminaarissa merkitykselliseksi asiantuntijoiden oppimisen sekä sitä koskevan palautteen. Palveluiden yhteensovittamisen kannalta on tärkeää, mitä osallistuneet ottavat osaksi omaa työskentelyään sekä vievät mukanaan työyhteisönsä. Kehityskohtia on tärkeää käsitellä yhteisesti niin omassa työyhteisössä, mutta myös muiden palveluntarjoajien kanssa. Toiminta lähtee ruohonjuuritasolta, jolloin ammatillinen kehittyminen tulisi alkaa työntekijöistä ja edetä sitä kautta eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön. Kehityskohteita on mahdollista siirtää työkäytänteiksi, jos eri palveluntarjoajat asettavat yhteisiä tavoitteita. Niiden saavuttamista tulisi seurata sovitusti tapaamisilla sekä erilaisilla kehittämispäivillä.

Jotta oman ammatillisen toiminnan sekä osaamisen kehittymistä olisi mahdollista tarkastella lineaarisesti, on tarpeellista pohtia oman osaamisen tasoa opinnäytetyön aloittamisesta lähtien. Opinnäytetyön alustava suunnitelma sekä käytännönjärjestelyt etenivät aluksi yhden toteuttamana. Kiinnostus samansuuntaiselle opinnäytetyön aiheelle johti yhteistyöhön opinnäytetyötä koskien. Yhteiset ajatukset rikostaustaisten asiakkaiden palveluiden kehittämisestä tarjosivat osaltaan innostavan ympäristön oman osaamisen sekä ammattitaidon kehittämiseksi. Oppimisen taustalla näyttäytyi aiempi työelämästä saatu kokemus, suoritettut opinnot sekä alakohtaiset työharjoittelut. Opinnäytetyö oli mahdollisuus kehittää omaa osaamista, mutta se myös mahdollisti oman asiantuntijuuden esille tuomisen niin kehittämispäivässä kuin kirjallisessa raportissakin.

Oman haasteellisuuteensa yhteiseen projektiin toi entuudestaan toisilleen tuntematon työpari. Yhteistyön alettua oli selvitettävä molempien henkilökohtaiset vahvuudet sekä toiveet opinnäytetyötä. Opinnäytetyöprosessin aikana oli mahdollista kehittää omaa osaamista sekä saada palautetta työparilta. Opinnäytetyön keskeisenä tavoitteena oli kehittää omaa ammatillista

tietämystä sekä osaamista yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Erityisesti kehittämispäivän järjestäminen toimi hyvänä oppimisympäristönä, sillä sen järjestäminen vaati verkostoitumista työelämän kanssa, asioiden organisoimista sekä tiivistä yhteistyötä opinnäytetyöparin kanssa. Käytännön asioiden organisointi kehitti viestintä- ja organisointitaitoja sekä yhteistyötä työelämän edustajien kanssa. Järjestelyissä ilmenneet ongelmat testasivat osaltaan stressinhallintataitojamme aikataulujen puitteissa. Kehittämispäivän järjestäminen vaati pitkäjänteisyyttä, sillä osallistujien kontaktien luominen oli ajoittain haasteellista.

Kehittämispäivässä pyrittiin tuomaan alan asiantuntemus sekä osaamisen näkyväksi. Vaikka olimme kehittämispäivässä ikään kuin sivustakatsojia, työelämän edustajat olivat tietoisia meidän roolista sekä työpajoissa esille tulleiden kehitysehdotelmien hyödyntämisestä opinnäytetyössä. Kehittämispäivän tärkeys tiedostettiin rikostaustaisten palveluiden yhteensovittamisessa, jolloin meidän oli aktiivisesti havainnoitava asiantuntijoiden keskusteluita. Työelämän esille nostamien kehitysehdotelmien tuominen osaksi opinnäytetyötä edellytti meiltä asennoitumista työelämän yhteistyökumppaniksi sekä oman aiheen asiantuntijoiksi. Tulosten totuudenmukainen esittely sekä teoreettinen perustelu ovat tärkeitä elementtejä tavoitteessa tuottaa tietoa työelämän hyödynnettäväksi. Opinnäytetyöprosessin aikana itsenäinen työskentely oli päämäärätietoista sekä yhteistoiminta vastuullista.

Opiskelijoilta saadun seminaarimateriaalin jälkeen aloitettiin kehittämisehdotelmien tuottaminen kirjalliseen raporttiin. Materiaalin analysointia, kehitysehdotelmien kirjallista esittämistä ja teoreettisen viitekehyksen hahmottamista edelsi monta yhteisen pohdinnan kautta tapahtunutta oppimisprosessia. Molemmilla oli vastuu siitä, että opinnäytetyötä tehtäisiin aikataulussa ja yhteisesti sovittujen toiveiden ja tavoitteiden mukaisesti. Näin laajamittaisen ammatillisen osaamisen näytteen antaminen vaatii tarkkaa perehtymistä tutkimuskysymyksiensä ympärillä oleviin materiaaleihin monien eri tutkimusten, julkaisujen, teosten ja haastatteluiden muodossa. Opinnäytetyön tutkimuskysymykseen olisi vaikeaa saada asianmukaista vastausta, jollei itse toimisi oman aiheensa asiantuntijana.

Ongelmia havaittiin rikostaustaisten asiakkaiden palveluissa koko opinnäytetyöprosessin aikana. Koimme palveluiden kehittämistarpeen sekä sen saavuttamiseksi vaadittujen muutosten näyttäytyneen tutkimuskirjallisuudessa sekä asiantuntijoiden näkemyksissä. Tavoitteena oli pyrkiä kehittämään palveluita niin, että ne hyödyntäisivät paremmin rikostaustaisten asiakkaiden erityisiä elämäntilanteita. Yhteistyöseminaari vastasi annettuihin tavoitteisiin rikostaustaisten palveluiden yhteistyön kehittäjänä. Se mahdollistaa saadun tiedon hyödyntämisen työelämässä sekä erilaisissa kehityshankkeissa. Opinnäytetyö antaa ajantasaista tietoa rikoksenteijöiden parissa työskentelystä sekä oikeuksista ja mahdollisuuksista palveluiden yhteensovittamisessa.

9.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä ei haettu erillistä tutkimuslupaa, sillä opinnäytetyön nähtiin perustuvan normaaleihin hankkeisiin liittyvään kehittämistoimintaan. Opinnäytetyön aihe ei ole luonteeltaan arka eikä se sisällä materiaalia, jonka tulisi olla salassa pidettävää. Opinnäytetyöprosessin aluksi käytiin yhdessä työelämän kanssa läpi opinnäytetyöntekijöitä koskevat yleiset huolellisuutta sekä raportointia koskevat velvollisuudet. Tieteellisessä käytännön tutkimuksessa tulee noudattaa tiedeyhteisön oikeiksi tunnustamia toimintatapoja. Näitä ovat rehellisyys ja yleinen huolellisuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa, esittämisessä sekä tutkimusten ja tulosten arvioinnissa. Tieteellisen tutkimuksen tulokset voivat olla eettisesti uskottavia ja luotettavia vain, jos tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Opinnäytetyöprosessin alussa muodostettiin yhteistyötahojen kanssa opinnäytetyön tavoitteet. Yhteisellä tavoitteiden asettamisella varmistuttiin, että opinnäytetyö vastaisi yhteistyötahon toiveita. Ilmoittautumisessa sekä muissa seminaarijärjestelyissä pyrimme noudattamaan yleistä huolellisuutta sekä tarkkuutta tietojen käsittelyssä, säilymisessä sekä hävittämisessä.

Opinnäytetyön toiminnallisena osuutena järjestettiin kehittämispäivä. Kutsut lähetettiin sähköpostitse, joka sisälsi linkin sähköiseen ilmoittautumislomakkeeseen. Kyseistä ilmoittautumistapaa oli käytetty aiemmin ammattikorkeakoulun tilaisuuksissa, mistä syystä se tiedettiin toimivaksi sekä turvalliseksi. Ilmoittautumislomake mahdollisti myös sen, että kehittämispäivään osallistuvat henkilöt pystyivät varmistumaan oman anonymiteetin säilymisestä. Olimme ainoita, jotka pääsivät ilmoittautumiseen käyttäjätunnuksen ja salasanan turvin. Kehittämispäivää varten tulostettiin nimilista osallistujista, jotta voitiin seurata asiantuntijoiden saapumista paikan päälle. Osanottajallista oli myös apuna nimikylttien teossa. Nimikyltteihin kirjattiin osallistujien nimet sekä taustaorganisaatiot helpottamaan työpajoissa tehtäviä muistiinpanoja sekä käyviä keskusteluita. Nimikyltit hävitettiin asianmukaisesti kehittämispäivän päätteeksi.

Kehittämispäivä sisälsi työpajoja, joissa asiantuntijat kehittivät rikostaustaisten palveluita. Kehittämispäivään osallistuneille henkilöille kerrottiin jo ilmoittautumisvaiheessa, että seminaari oli osa julkista opinnäytetyötä. Lisäksi meidät esiteltiin opinnäytetyön tekijöinä kehittämispäivän aluksi. Tällä taattiin osallistujien tietoisuus siitä, että heidän ajatuksiaan voitaisiin hyödyntää opinnäytetyössä. Kehittämispäivästä saatujen muistiinpanojen sekä puheenvuorojen käsittelyssä noudatettiin kunnioittavaa työtettä. Työpajoissa työskennelleet opiskelijat toimittivat materiaalit meille sähköpostitse. Opinnäytetyön raportissa yksityisyyden kunnioittaminen toteutettiin seminaariin osallistuvien anonymiteetinsuojelemisella eli yksittäiset osallistujat eivät ole tunnistettavissa tutkimuksesta (Kuula 2006, 64).

Tutkimusten tulosten luotettavuutta arvioidessa nostetaan esille työpajoihin osallistuneiden työntekijöiden asiantuntijuus. Tutkimuksen tulokset sisältävät työpajoissa syntyneitä kehitysehdotelmia, joita osallistujat ovat ideoineet. Näin ollen tulosten luotettavuuden arviointi perustuu osallistujien monialaiselle tietämykselle sekä osaamiselle sosiaalialalla. Kehittämispäivän työpajoissa heräsi paljon ajatuksia käsiteltävistä aiheista ja osa näkemyksistä on eriäviä. Työpajojen tarjoamaa materiaalia hyödynnettiin opinnäytetyössä siinä muodossa kuin se oli tuotu työpajoissa esille. Tietoa ei ole väitetty todeksi vaan ajatukset ovat esitelty eri sektoreiden työntekijöiden kehitysehdotelmina. Opinnäytetyössä kehitysehdotelmien tuotu asiantuntijaa kunnioittaen esille. Asiantuntijoiden kehitysehdotelmien tuotu tuloksissa esille kokonaisvaltaisesti, jotta tulokset olisivat totuudenmukaiset (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Asiantuntijat ovat kertoneet mielipiteitä niin omasta kuin edustamansa tahonkin puolesta. Tulosten luotettavuuteen on voinut kuitenkin vaikuttaa osallistuneiden henkilöiden omat asenteet, kokemukset ja ajatukset. Lähtökohtaisesti työpajoihin osallistuneet edustivat esisijaisesti sen organisaation arvoja, jossa he työskentelevät.

Jotta opinnäytetyö pohjautuisi vahvalle teoreettiselle pohjalle, koimme luotettavuuden kannalta tarpeelliseksi perehtyä laajalti tehtyihin tutkimuksiin, julkaisuihin, haastatteluihin sekä teoksiin. Teoreettista viitekehystä muodostaessa huomioitiin myös ne materiaalit, jotka eivät tukenneet omia sekä vallitsevia näkemyksiä. Näitä materiaaleja olivat muun muassa ennen valinneet ajattelu- ja toimintamallit sekä tutkimukset, joiden tulokset olivat uusilla tutkimuksilla kumottu. Tutkimuksen kannalta oli tärkeää, että käytimme tarkastelua kestäviä lähteitä sekä eettisiä tiedonhankintamenetelmiä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Kirjaamalla opinnäytetyön tuloksia vastaan olevat sekä sitä tukevat tiedot, pystyttiin takaamaan opinnäytetyön lukijalle eheä kuva käsillä olevista materiaaleista. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys oli valmis, kun teoriat alkoivat kiertää kehää ja viittamaan toisiinsa.

Tutkimukset olivat lakeja, säännöksiä ja velvoitteita noudattaneiden tahojen julkaisemia. Opinnäytetyön oli pohjaututtava vahvoille paikkaansa pitävillä ja ajankohtaisilla tutkimuksilla. Lähteitä valikoitiin monipuolisesti uusia sekä hieman vanhempia, sillä niiden vertaaminen koettiin opinnäytetyön kannalta tärkeäksi. Lähdeviittaukset sekä lähdeluettelo ovat muodostettu opinnäytetyön säännösten mukaisesti eikä niitä ole muokattu tukemaan opinnäytetyömme tuloksia tai tavoitteita. Lähteisiin viitattiin asiallisesti ja tekijöitä kunnioittaen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6).

Omaa roolia tutkijana pohdittaessa koettiin tärkeänä noudattaa hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Opinnäytetyö oli työelämälähtöinen, jonka tavoitteena oli opinnäytetyön tulosten hyödynnettävyys rikostaustaisten asiakkaiden palveluiden yhteensovittamisessa. Rikostaustaisten kanssa työskentely edellyttää yhteisesti sovittujen arvojen tavoittelua sen sijaan, että mää-

räävänä tekijänä olisi omat asenteet. Luottamuksen säilyminen oli opinnäytetyön kannalta tärkeää, sillä tulokset muodostuivat kokonaisuudessaan työpajoissa esille tulleista kehittämisideoista. Keinoja luottamukseen olivat osallistujien anonymiteetin säilyttäminen sekä tarkastelua kestävien toimintamallien suosiminen. Oma asema tutkijana tulee nähdä vastuullisina, sillä epärehellisin keinoin tuotettu tieto ei palvelisi opinnäytetyön tarkoituksia (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 7). Opinnäytetyö prosessissa tehtiin koko ajan tiivistä yhteistyötä ohjaavan opettajan, työelämän ja yhteistyötahojen kanssa. Tutkijan roolissa oli tärkeää näyttäytyä opinnäytetyön asiantuntijoina tarjoamalla yhteistyötahoille sekä ohjaavalla opettajalle ajantasaista tietoa opinnäytetyön etenemisestä sekä sisällöstä. Lisäksi on tärkeää huomioida opinnäytetyössä esille tulleet kehitys- ja muutosehdotelmat niin, että ne vastaavat yhteisiä tavoitteita.

9.3 Tutkimuksen hyödyllisyys työelämässä sekä kehittämisehdotukset

Tutkimuksen hyödyllisyyttä voidaan lähteä tarkastelemaan useammalta näkökannalta. Tutkimus toteutettiin laadullisin eli kvalitatiivisin keinoin tuottaen sidosryhmien ja ammattilaisten näkemyksiä kehittämistoiminnasta kirjallisen raportin muotoon. Opinnäytetyö oli työelämälähtöinen ja aiheen tutkimiselle nähtiin olevan työelämän tarve. Valmistuttuaan sen tarkoituksena on hyödyntää työelämää niiltä osin, jotka kukin toimija näkee työnsä kannalta merkittäväksi.

Tutkimuksen lähtökohtana oli Pirkanmaan lähialueen tarjoamat palvelut. Yhteistyöseminaariin kutsuttiin ja sinne osallistui pääkaupunkiseudulta sekä Pirkanmaan alueelta palveluntarjoajia eri sektoreilta. Opinnäytetyön hyödynnettävyyttä pohdittaessa on kiinnitettävä huomiota sidosryhmien ja ammattilaisten esille tuomiin näkemyksiin rikostaustaisten asiakkaiden palveluiden kehittämistoiminnasta. Ajatukset perustuvat heidän henkilökohtaisille näkemyksilleen ja kokemuksilleen siinä ympäristössä, jossa he työskentelevät. Asiantuntijat edustavat pääsääntöisesti niitä arvoja ja toimintaperiaatteita, joita heidän edustamansa organisaatio käyttää.

Tutkimuksessa näyttäytyi tarve palvelurajat ylittävälle yhteistyölle. Rikostaustaisten asiakkaiden erityisyys sekä moninainen palveluiden tarve ilmeni yhteistyöseminaarin kehittämistoiminnan lisäksi useista asiaa käsittelevistä julkaisuista. Tutkimuksesta saatu tieto osoittaa, että rikostaustaisten asiakkaiden tuen- ja palveluidentarpeen ollessa moninainen, ei palveluntarjoaja pysty vastaamaan tarpeeseen yksin. Opinnäytetyön tarjoamaa tietoa voidaankin hyödyntää palvelurajoja ylittävän yhteistyön kehittämisessä. Tutkimus korostaa yhteistyön tarvetta ja tarjoaa tietoa toimivan yhteistyön edellytyksistä.

Eri sektoreiden sujuva yhteistyö eri toimijoiden kanssa vaatii uusien toimintatapojen sisäistämistä aina käytänteiksi asti. Kolmannen sektorin toimijoilla nähdään tutkimuksen mukaan olevan innovatiivisten toimintamallien lisäksi aitoa kiinnostusta sekä monipuolisia resursseja muokata rikostaustaisten asiakkaiden yksilöllisiin ja muuttuviin tuen- ja palveluidentarpeisiin.

Opinnäytetyössä kävi ilmi kolmannen sektorin toimijoiden halu olla yhä tiiviimpi osa Rikosseuraamuslaitoksen tavoittelemaa suunnitelmallista vankeusaikaa sekä asteittain tapahtuvaa hallittua vapauttamista. Tutkimuksen kehittämistoiminnassa nostettiin esille Rikosseuraamuslaitoksen hierakisuus, joka näyttäytyi ennustettavina prosesseina sekä turvallisuutta lisäävänä toimintana. Opinnäytetyö voidaan uskoa edesauttavan eri sektoreiden toimijoiden välisen yhteistyön sekä verkostotyöskentelyn kehittämistä eri sektoreiden toimintojen reunaehdot huomioiden.

Vuonna 2006 voimaan tulleen vankeuslain tavoitteena on esille tulleiden kehityskohteiden ottaminen osaksi vankeuslakia niin, että vankeusrangaistuksen täytäntöönpano olisi vaikuttavuudeltaan entistä tehokkaampaa. Vankeusrangaistuksen lähtökohtana on sen maksimaalinen hyödyntäminen lisäten vangin pääomaa yhteiskuntaan integroitumisessa. Vankeuden täytäntöönpano on järjestettävä niin, että se edistää vangit sopeutumista takaisin yhteiskuntaan. Huomiota kiinnitetäänkin entistä enemmän vapautumisvaiheessa tehtävään työhön ja vapautumisolosuhteisen järjestämiseen. (Rikosseuraamuslaitos 2012, 4.) Tavoitteena on työskennellä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ottaen samalla huomioon asiakkaan yksilöllinen tuen- ja palveluidentarve.

Tutkimuksesta kävi ilmi, että osan tämän hetkisistä palveluista nähdään vastaavan vain valta-
väestön palveluntarvetta sekä heidän kykyä ohjautua palveluiden piiriin. Ongelmallisuutta nähtiin julkisen sektorin, kuntien kuin myös järjestöjenkin tarjoamissa palveluissa. Tutkimus todensi ongelmia olevan työntekijöiden epätietoisuudessa, ennalta ehkäisyssä sekä joustamattomuudessa. Lisäksi ongelmia havaittiin yhdenvertaisen palveluidentarjoamisen toteutumisessa sekä palveluiden yleisenä sopimattomuutena. Eri palveluntarjoajat voivatkin kiinnittää tutkimuksessa ilmenneisiin epäkohtiin huomiota omissa palveluissaan sekä toimintatavoissaan ottaen huomioon opinnäytetyössä esille tulleita kehitysehdotelmia.

Tutkimus osoitti kehittämistyön tarpeen rikostaustaisten asiakkaiden palveluissa, sillä toimivilla palveluilla voidaan vaikuttaa uusintarikollisuuteen sekä yhteiskuntaan integroitumiseen. Rikostaustaisten asiakkaiden parissa tehtävällä työllä pyritään lisäämään asiakkaan elämässä niitä tekijöitä, jotka ovat yhteydessä rikollisesta elämästä luopumisessa. Kehittämispäivä sekä raportti toivat esille sen, että kaikkien rikostaustaisten asiakkaiden työskentelevien toimijoiden työn tavoitteet muodostuvat näille tekijöille. Tämän tyyppisiin kehittämispäivään osallistuu aina vaihteleva joukko osallistujia eri organisaatiosta. Tästä syystä kehittämispäivissä esille tulleiden käytänteiden vieminen omaan työyhteisöön on hyödynnettävyyden kannalta tärkeää. Uusia toimintamalleja ja käytänteitä voidaan tuki kehityspäivässä ideoida, mutta niiden toimivuus ja käyttö näyttävät vasta rikoksentekeijöiden tehtävän työn parissa.

Opinnäytetyömme tarjoaa ajankohtaista ja perusteltua tietoa rikostaustaisten asiakkaiden palveluiden ja toimijoiden välisen yhteistyön muutos- ja kehittämistarpeesta. Yhteisellä kehittämistoiminnalla pyritään tekemään eri toimijoiden työskentelymalleista entistä vaikuttavampia. Opinnäytetyömme vastaa tutkimuskysymyksiimme niissä määrin kuin tällä hetkellä tehdyillä toimenpiteillä on mahdollista. Opinnäytetyömme tuloksia olisi mahdollista jatkokehittää esimerkiksi opinnäytetyön muodossa. Lisäksi olisi mahdollista järjestää uusia paneelikeskusteluita saman teeman ympärille. Palveluiden yhteensovittamisesta sekä siihen liittyvästä yhteistyöstä olisi mielenkiintoista saada uusia ja innostavia tutkimustuloksia.

Lähteet

Painetut lähteet

Adams, R. 2003. *Social Work and Empowerment*. Third edition. British association of Social Workers.

Berghman, J. 1995. *Social exclusion in Europe: policy context and analytical framework*.

Castel, R. 2007. *Sosiaalinen turvattomuus*. Kansaneläkelaitos.

Granfelt, R. 2015. *Asumissosiaalinen työ: kotiin ja rikollisuudesta irti? Y-säätiön julkaisuja*.

Granfelt, R. 2014. *Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta*. Rikosseuraamuslaitos, Helsinki.

Granfelt, R. 2008. *Osalliseksi omaan elämään - Work out- ohjelma nuoren vangin tukena*. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 4/2008.

Hirsijärvi, S. Remes, P. Sajavaara, P. 2004. *Tutki ja kirjoita*. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Hämäläinen, T & Palo, S. 2014. *Työpajapedagogiikka*. Star-offset oy. Helsinki.

Joukoma M & Työryhmä. 2010. *Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve*. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010.

Karsikas, V. 2003. *Perhe muurin toisella puolella*. Rikosseuraamuslaitoksen selvityksiä 1:2003. Työryhmän mietintö.

Kivivuori & Linderborg. 2009. *Lyhytaikaisvanki: Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäntilasta ja rikollisuudesta*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 248. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2009.

Kuula, A. 2006. *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere Vastapaino L 767/2005. Vankeuslaki.

Laine, M. 2007. *Kriminologia ja rankaisun sosiologia*. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Gummerus. Jyväskylä.

Laine, M. 1991. *Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan*. WSOY.

Laitinen, A. 2005. *Oikeussosiologian perusteet*. Turku.

Laitinen, Ahti & Aromaa, K. 2005. *Rikollisuus ja kriminologia*. Vastapaino, Tampere.

Lappi-Seppälä, T. 2000. *Rikosten seuraamukset*. Sanoma Pro Oy. Helsinki.

Lehtonen, J. 2016. *Vapauden kauhu: kirjoituksia vankilasta vapautuvien teatterista*. Suomen kansallisteatteri ja Rikosseuraamuslaitos.

Pohjola, A, Kemppainen, T & Väyrynen, S. 2012. *Sosiaalityön vaikuttavuus*. Lapin yliopistokustannus.

Saari, J. 2015. *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Gaudeamus.

Saari, J & Yeung, A. 2007. *Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa*. Gaudeamus.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun opettajakoulutuslaitos. Oulun yliopisto.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Juvenes Print.

Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti. 2006. Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Helsinki.

Viikki-Ripatti, S. 2011. Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa Lavikkala, R & Linderborg, H. Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Tampere: Tampereen yliopisto paino Oy. Juvenes Print.

Vilka, H & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Sähköiset lähteet

Asunto ensin. 2017. Viitattu 3.1.2018. <http://asuntoensin.fi/tietoa/asunto-ensin/>

Euroopan sosiaalirahasto. 2016. Viitattu 26.7.2017.
<https://www.eura2014.fi/rrtiepa/projekti.php?projektikoodi=S20902>

Glock C. 1964. The role of deprivation in the origin and evolution of religious groups. Survey research center, university of California. Viitattu 22.11.2017
<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b3934900;view=1up;seq=5>

Granfelt, R. 2007. Tuettua polkua vapauteen. Selvitys kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluista ammatillisen tuen näkökulmasta. Helsinki. Viitattu 13.8.2017.
file:///C:/Users/Mikko/AppData/Local/Temp/tuettua_polkua_vapauteen_2007.pdf

Gullman, M. 2011. Oppimisvaikeuksista vapaaksi. Viitattu 13.11.2017.
file:///C:/Users/Mikko/AppData/Local/Temp/oppiva_loppuraportti.pdf

Harju, S. 2015. Yksinasuvien työttömien köyhyys. Kertomuksia osallisuudesta ja osattomuudesta. Sosiaalityön pro-gradu tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 25.10.2017.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97255/GRADU-1433248099.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hemilä, P. 2007. Lusiminen on kuntoutumisen vastakohta. Pro gradu- tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 28.1.2018.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7893/URN_NBN_fi_jyu-2007408.pdf?sequence=1

Hypen, K. 2004. Vankilasta vuosina 1993-2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuraamuslaitos. Vammala. Viitattu. 17.1.2018
http://rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/n39KxWVtv/1-2004_Vankeusrang.uusiminen.pdf

Järvensivu, T. 2015. Verkostotyön perusta. Viitattu 1.11.2017.
<http://www.seugolaid.fi/verkostojohtaminen/verkostotyön-perusta/>

Kangasaho K. 2013. Aikuissosiaalityö vapautuneen vangin elämänhallinnan tukena. Viitattu 2.1.2018. Pro gradu - tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20130535/urn_nbn_fi_uef-20130535.pdf

- Kaurala, M. 2012. Vankien palvelujatkumoissa tarvitaan kumppanuutta. Portti vapauteen. Vankien palvelujatkumoissa tarvitaan kumppanuutta. Viitattu 23.12.2017.
http://www.porttivapauteen.fi/ammattilaiset/ajankohtaista/2878/vankien_palvelujatku-moissa_tarvitaan_kumppanuutta
- Kavanagh, L. 2010. International journal of Law and Psychiatry. Viitattu 12.11.2017.
<http://www.sciencedirect.com/science/journal/01602527/33/1>
- Kansaneläkelaitos. 2017a. Toiminta. Viitattu 28.8.2018. <http://www.kela.fi/toiminta>
- Kansaneläkelaitos. 2017b. Sosiaaliset perus- ja ihmisoikeudet Suomessa. Viitattu 29.10.2017.
<http://www.kela.fi/sosiaaliset oikeudet>
- Kirkko & kaupunki. 2015. Vapautumisen jälkeinen vartti määrää ex-vangin elämän. Viitattu 9.9.2017.
<https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/vapautumisen-jalkeinen-vartti-maaraa-ex-vangin-elam-1>
- Kivipelto, M & Kotiranta, T. 2011. Valtaistumisen vaikuttavuuden arviointi. Viitattu 23.10.2017.
<file:///C:/Users/PC/Downloads/50608-1-43218-1-10-20150428.pdf>
- Knuuti, U. 2015. Päihdekuntoutus vankilassa. Haaste 1/2015. Viitattu 15.1.2018.
<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12015/paihdekuntoutusvankilassa.html>
- Kärkkäinen, J. 2011. Vankien terveystilanne. Portti vapauteen. Viitattu 11.12.2017.
http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2467/vankien_terveystilanne
- Laine, M. 2011. Positiivista kriminologiaa. Haaste. Viitattu 14.12.2017.
<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32011/positiivistakriminologiaa.html>
- Moisio, P. 2004. Köyhyyden pitkittäinen rakenne. Tilapäis-, ja toistuvais- ja pitkäaikaisköyhyys Suomessa. Viitattu 19.1.2018
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100236/404moisio.pdf?sequence=1>
- Muhonen, A. 2011. Omaisleireiltä saatavan tuen merkitys vangeille ja heidän omaisilleen. Sosiaalipsykologian pro gradu- tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 2.1.2018.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82995/gradu05431.pdf?sequence=1>
- Mäki, M. 2016. Vankilaopetus-Rikollisuutta vähentävä investointi. Oikeusministeriö. Viitattu 15.1.2018.
http://oikeusministerio.fi/blogi/-/asset_publisher/nprlwbUtjMQ0/blog/marianne-maki-vanki-laopetus-rikollisuutta-vahentava-investointi
- Näkki, P. 2006. Vankien velkaantuminen ja yhteiskuntaan integroituminen. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 11.12.2017.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/71184/Selv200638.pdf?sequence=1>
- Oikeusministeriö. 2017. Oikeusministeriön kannanotto Rikosseuraamuslaitoksen kirjanpitoyksikön tilinpäätöksestä vuodelta 2016. Viitattu 28.8.2017.
<http://oikeusministerio.fi/documents/1410853/4762335/Oikeusministeri%C3%B6n+kannanotto+Rikosseuraamuslaitoksen+tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6ksest%C3%A4+vuodelta+2016.pdf/aabc506e-0bd7-464a-a0d8-776e7f4d7636>
- Opetushallitus. 2017. Vankilaopetus. Viitattu 17.1.2018.
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/vankilaopetus
- Pasanen, A. 2016. Joka kolmas vanki vapautuu vailla kotia. Kotimaa. Viitattu 1.9.2017
<https://www.ess.fi/uutiset/kotimaa/art2306846>

Pedagogiikkaa netissä. 2017. Viitattu 8.12.2017.

<https://peda.net/hankkeet/tvt-tietopankki/kahoot2/kahoot>

Penttilä, I. 2003. Suomalainen köyhyys 1900- luvun lopulla- väliaikaista vai pysyvää? Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2003:7. Helsinki. Viitattu 7.12.2017.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112767/koyhjulkaisu.pdf?sequence=1>

Riittinen, L. 1998. Vankien elämänhallinta. Psykologian ammatillinen lisensiaatintutkimus. Viitattu 12.1.2018.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/10789/1410.pdf?sequence=1>

Rikosseuraamuslaitos. 2018. Aune- asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma. Viitattu 10.1.2018.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/hankkeet/aune-hanke.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017a. Vankeusaika mahdollisuutena- yhteisasiakkuus sosiaalista osallisuutta ja työllisyyttä tukevissa verkostoissa (2016-2019). Viitattu 10.9.2017.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/hankkeet/vankeusaikamahdollisuutena.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017b. Kuntouttava ohjelmatyö. Viitattu 29.9.2017

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017c. Rikosseuraamuslaitokselle myönnettiin tänään vuoden 2017 demokrationnustus. Viitattu 11.10.2017.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/Tiedotteetjauutiset2017/03/rikosseuraamuslaitoksellemyonnettiintanaanvuoden2017demokratiatunnustus.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2015a. Toiminnot. Viitattu 15.8.2017

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2015b. Rikosseuraamuslaitoksen tulostavoiteasiakirja vuosille 2016-2019. Viitattu 10.1.2018.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/1bLJsZzOR/Risen_tulossopimus_2016_-_2019_liitteinen.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2015c. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja. Viitattu 17.11.2017.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/tE4LLWEpz/RISE_vuosikirja_2015_WEB.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2015d. Rikosseuraamuslaitoksen tulostavoiteasiakirja vuosille 2016-2019. Viitattu 13.2.2018.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/1bLJsZzOR/Risen_tulossopimus_2016_-_2019_liitteinen.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2014. Yhteistyössä rikoksettomaan elämään -hanke. Viitattu 16.6.2017.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjaraportit/wSoVdhDCp/8-2004_YRE_valiraportti.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2012. Hallittu vapauttaminen. Viitattu 23.9.2017.

http://www.socca.fi/files/2777/RISE_Hallittu_vapauttaminen_-kasikirja.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2011. Viitattu 10.10.2017.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hglF5q/Risen_strategia_2011-2020.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2003. Perhe muurin toisella puolella.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/kX66Am1fz/1_2003_Perhe_muurin_toisella_puolella.pdf

Salo, J. 2014. Rawlsin sopimus. Viitattu 12.1.2018.

<http://alusta.uta.fi/artikkelit/2014/11/18/rawlsin-sopimus.html>

Siitonen, J. 1991. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun Yliopisto. Viitattu 3.1.2018.

<http://jultika.oulu.fi/files/isbn951425340X.pdf>

Silta-Valmennus ry. 2017. Viitattu 25.7.2017. <http://www.siltavalmennus.fi/>

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2017. Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset. Viitattu: 15.1.2018

https://www.stat.fi/til/syyttr/2016/syyttr_2016_2017-09-29_tie_001_fi.html

Suurpää, L. 2009. Nuoria koskeva syrjäytymistieto. Viitattu 2.1.2018.

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/syrjaytymistieto.pdf>

Särkelä, M. 2009. Miten huono-osainen voi olla osallinen? Pro gradu- tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 18.1.2018.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21271/URN_NBN_fi_jyu-200907071760.pdf

Tampereen Kaupunki. 2017a. Tampereen aikuissosiaalityö. Viitattu 28.8.2017.

<http://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaalinen-tuki-ja-toimeentulo/aikuis-sosiaalityo.html>

Tampereen Kaupunki. 2017b. Tampereen asumispalvelut. Viitattu 28.8.2017.

<http://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaalinen-tuki-ja-toimeentulo/asumis-palvelut.html>

Tampereen Kaupunki. 2017c. Tampereen sosiaali-ja-terveyspalvelut. Viitattu 28.8.2017.

<http://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/mielenterveys-ja-paihdepalvelut.html>

Te-palvelut. 2017. Asiakkaana TE- palveluissa. Viitattu 28.8.2017

http://www.te-palvelut.fi/te/fi/nain_asioint_kanssamme/te_palvelut/asiakkaana_tepalveluissa/index.html

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. 2017a. Sosiaalisesti kestävä kehitys. Viitattu 29.12.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/tavoitteet/sosiaalisesti-kestava-kehitys>

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. 2017b. Asiakkaat ja osallisuus. Viitattu 28.12.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottaminen/asiakkaat-ja-osallisuus>

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. 2015. Eriarvoisuus. Viitattu 17.11.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 13.2.2018

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tykkyläinen, T. 2017. Poikkeuksellinen julkisuus kohtuullistamisperusteena. Pro gradu. Itä-Suomen yliopisto, Oikeustieteiden laitos. Viitattu 11.9.2017

http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20170839/urn_nbn_fi_uef-20170839.pdf

Tyni, S. 2015. Vankeinhoidon vaikuttavuus. Viitattu 26.9.2017

<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste42015/vankeinhoidonvaikuttavuus.html>

Tyni, S & Blomster, P. 2012. Vähentävätkö vankitoiminnot uusintarikollisuutta? Viitattu 28.1.2018.
<https://core.ac.uk/download/pdf/12382732.pdf>

Valle, E. 2014. Vankeusrangaistuksen suorittaneiden miesten tarina yhteiskuntaan integroitumisesta. Sosiaalityön pro gradu- tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 20.1.2018
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95146/GRADU-1396351418.pdf?sequence=1>

Vauhkonen, T, Kallio, J & Erola, J. 2017. Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. Julkari. Viitattu 12.1.2018.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135433/YP1705_Vauhkonenym.pdf?sequence=2

Virtanen, P, Suoheimo, M, Lamminmäki, S, Ahonen, P & Suokas, M. 2011. Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveystalveluiden kehittämiseen. Viitattu 17.10.2017. Tekesin katsaus 281/2011. Helsinki.
<https://www.tekes.fi/globalassets/julkaisut/matkaopas.pdf>

Ympäristöosaava. Sosiaalinen kestävyys. 2017. Viitattu 18.12.2017
<http://www.ymparistoosaava.fi/sosiaali-ja-terveysala/index.php?k=22587>

Kuviot

Kuvio 1: Opinnäytetyön tavoitteet.....	9
Kuvio 2: Seminaarin työpajat.....	10

Taulukot

Taulukko 1: Berghmanin köyhyyden ja syrjäytymisen käsitteellinen nelikenttä (Berghman 1995).	29
--	----

Liitteet

Liite 1: Kutsu seminaariin	78
Liite 2: Ohjelma seminaariin.....	79
Liite 3: Kahoot- palautekysymykset sovelluksessa	80

Liite 1: Kutsu seminaariin

PALVELUIDEN YHTENSOVITTAMINEN VANGIN NÄKÖKULMASTA

Seminaari 15. marraskuuta 2017

Ammattikorkeakoulu Laurea Tikkurila, Ratatie 22 01300 Vantaa

8.30- 9.00 Ilmoittautuminen ja aamukahvi

9.00-9.30 Seminaarin avaus

9.30-10.00 Yhteistyön moninainen kenttä. Järjestötoimijan puheenvuoro/ Silta-Valmennusyhdistyksen Henkilö XX & kuntatoimijan puheenvuoro Tampereen Työllisyyspalveluiden Henkilö XX.

10.00-11.30 Yhteistyön hyvät käytännöt sekä kehittäminen työpajat

11.30-12.30 Lounas (omakustanne)

12.30-13.00 Rikosseuraamuslaitos yhteistyö. Rikosseuraamuslaitoksen edustajan puheenvuoro/ Henkilö XX Kylmäkosken vankilasta

13.00-14.00 Työpajojen tulokset

14.00-15.00 Celian äänikirjat tukena luki- ja oppimisvaikeuksissa. Päätöspuheenvuoro ja iltapäiväkahvi

Seminaari ja työpajat on suunnattu kaikille vankien parissa toimiville ammattilaisille (kunnissa, järjestöissä ja Rikosseuraamuslaitoksessa) sekä muille aiheesta kiinnostuneille. Seminaarinjärjestämisestä vastaa Tampereen Silta-Valmennusyhdistyksen VIERTO- sekä Kääntöpiirihankkeet yhdessä Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa.

Seminaarissa kuullaan asiantuntijoiden puheenvuoroja palveluista sekä niihin liittyvästä yhteistyöstä. Palveluiden yhteensovittamista vankien näkökulmasta kehitetään työpajoissa yhdessä kokemusasiantuntijoiden, ammattilaisten sekä opiskelijoiden kanssa. Työpajojen keskeisiä teemoja ovat opiskelu ja koulutus, työ ja työllistyminen, asunnottomuus ja asumisvaihtoehdot, perhetyö ja lähityö.

Seminaari ja työpajat ovat osa rikosseuraamusalan sosionomiopiskelijoiden Mikko Harjun sekä Rosita Hassisen opinnäytetyötä. Työpajojen toteuttamisesta vastaavat rikosseuraamusalan sosionomiopiskelijat. Työpajojen tavoitteena on uusien yhteistyökäytäntöjen kehittäminen tuomittujen yhteiskuntaan integroitumisen tueksi sekä hyväksi havaittujen käytänteiden vahvistaminen.

Seminaariin ilmoittautuminen 3.11.2017 mennessä e-lomakkeella linkin kautta.

Liite 2: Ohjelma seminaariin

PALVELUIDEN YHTEENSOVITTAMINEN VANGIN NÄKÖKULMASTA Hyvät käytännöt sekä kehittäminen

- 9.00-9.30 Avauspuheenvuoro Henkilö XX Laurea-ammattikorkeakoulu
Toimijoiden esittelyä. Henkilö XX XX-hanke
- 9.30-10.00 Yhteistyön moninainen kenttä.
Henkilö XX Tampereen Silta-Valmennus yhdistys Ry
Henkilö XX Tampereen Kaupungin Työllisyyspalvelut
- 10.00-11.30 Työpajatoiminta. Yhteistyön hyvät käytännöt sekä kehittäminen
- 11.30-12.30 Lounas (omakustanne)
- 12.30-13.15 Yhteistyö Rikosseuraamuslaitoksen näkökulmasta.
Henkilö XX Kylmäkosken Vankila

Celian äänikirjat tukena luki- ja oppimisvaikeuksissa.
Henkilöt XX & XX Celia
- 13.15-14.15 Työpajojen tulokset
- 14.15-15.00 Päätössanat, Kahoot- palaute & kahvitarjoilut

Liite 3: Kahoot- palautekysymykset sovelluksessa

Palaute päivästä. Seuraavassa 7 väittämää seminaarista.

- 1. Kokonaisuudessaan seminaari oli onnistunut**
Täysin erimieltä Eri mieltä Samaa mieltä Täysin samaa mieltä

- 2. Sain seminaarissa uutta tietoa**
Täysin erimieltä Eri mieltä Samaa mieltä Täysin samaa mieltä

- 3. Järjestetty työpajatoiminta vastasi odotuksiani**
Täysin erimieltä Eri mieltä Samaa mieltä Täysin samaa mieltä

- 4. Seminaari vastasi ennako-odotuksiani**
Täysin erimieltä Eri mieltä Samaa mieltä Täysin samaa mieltä

- 5. Voin hyödyntää seminaarista saamaani tietoa omassa työssäni**
Täysin erimieltä Eri mieltä Samaa mieltä Täysin samaa mieltä

- 6. Järjestelyt toimivat odotetulla tavalla**
Täysin erimieltä Eri mieltä Samaa mieltä Täysin samaa mieltä

- 7. Arvosanaksi seminaarista antaisin asteikolla 4-10**
4-5 6-7 8-9 10